

ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ»

ЗВІТ

(проміжний)

**ЗА ТЕМОЮ «ФОРМУВАННЯ СТРАХОВОГО РИНКУ
УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ»**

(НОМЕР ДЕРЖАВНОЇ РЕЄСТРАЦІЇ 0107U01213)

про науково-дослідну роботу

**«НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ РИНКУ
ПЕРЕСТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ»**

СУМИ – 2011

**ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ»**

«Затверджую»

проректор з наукової роботи

д.е.н., професор Козьменко С.М.

_____

« _____ » _____ 2011 р.

**ЗВІТ
(проміжний)**

про науково-дослідну роботу

**«Науково-методичні засади розвитку ринку
перестраховання в Україні»**

**ЗА ТЕМОЮ «ФОРМУВАННЯ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ В
КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ»**

(НОМЕР ДЕРЖАВНОЇ РЕЄСТРАЦІЇ 0107U01213)

Науковий керівник: д.е.н., проф.

Козьменко Сергій Миколайович

Суми - 2011

ВИКОНАВЦІ

Д.е.н., професор (керівник)

С.М. Козьменко

Д.е.н., професор (відповідальний виконавець)

С.В. Леонов

К.е.н., доцент

Ю.С. Конопліна

К.е.н., доцент

В.Л. Пластун

К.е.н, старший викладач

О.С. Журавка

Асистент

А.О. Бойко

К.е.н, викладач - стажист

А.Ю. Семенов

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ ПЕРЕСТРАХУВАННЯ	8
1.1. Узагальнення теоретичної бази дослідження перестрахування	8
1.2. Аналіз сучасного стану, проблем та перспектив розвитку ринку перестрахування в Україні	28
Висновки до розділу 1	47
РОЗДІЛ 2. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ НА ОСНОВІ ВИКОРИСТАННЯ ПЕРЕСТРАХУВАННЯ	49
2.1. Роль та місце перестрахування в забезпеченні фінансової стійкості страхової компанії	49
2.2. Оптимізація портфелю страхової компанії	68
Висновки до розділу 2	95
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ РИНКУ СТРАХУВАННЯ ТА ПЕРЕСТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ	97
3.1. Тенденції розвитку страхового ринку України з урахуванням потреб суспільно-економічного поступу	97
3.2. Сучасний стан та подальші перспективи розвитку системи нагляду, регулювання та контролю за проведенням перестрахових операцій	112
Висновки до розділу 3	129
ВИСНОВКИ	132
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	138
ДОДАТКИ	160

ВСТУП

У сучасних умовах розвитку економіки значно посилюється роль спроможності страхового ринку щодо забезпечення як стабільної фінансової, операційної та інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання, так і соціальної захищеності населення країни. Питання ефективності функціонування страхового ринку в Україні залишається актуальним, особливо зважаючи на певну непрозорість проведення операцій на ньому та суттєве зменшення обсягу послуг на ринку в результаті дії фінансової кризи.

В умовах глобалізації та інтернаціоналізації світогосподарських зв'язків, посилення конкуренції на національних і міжнародних ринках, розвитку ринкових відносин особливого значення набувають питання забезпечення функціонування господарюючих суб'єктів від наявних і потенційних загроз, створення дієвої системи захисту їх від впливу можливих негативних факторів. Для вирішення цих непростих завдань необхідно передусім забезпечити ефективне функціонування національного страхового ринку, і зокрема, ринку перестрахування.

Одним з найбільш дієвих, багатофункціональних та раціональних інструментів, здатних забезпечити стабільну діяльність страхової компанії, виступає перестрахування, оскільки лібералізація світового ринку фінансових послуг надає можливість проводити як розміщення, так і прийняття ризиків в межах країни та за кордоном. Все вище зазначене обумовлює значну актуальність теми дослідження.

Вагомий внесок у розвиток методологічних засад розвитку перестрахування в цілому, і, зокрема, як важливого інструментарію управління фінансовою стійкістю страхових компаній здійснено такими вітчизняними та зарубіжними науковцями, як М. М. Александрова, В. Д. Базилевич, К. С. Базилевич, В. Д. Бігдаш, О. І. Барановський, Д. Бланд, О. О. Гаманкова, О. А. Гвозденко, Н. М. Внукова, Ю. М. Дьячкова, А. О. Єпіфанов, О. Д. Заруба, О. В. Козьменко,

Н. І. Машина, А. Манес, О. В. Меренкова, М. В. Мних, Л. А. Орланюк-Малицька, Л. В. Нечипорук, С. С. Осадець, В. Й. Плиса, К. Пфайффер, Н. В. Ткаченко, К. Є. Турбіна, Т. А. Федорова, Д. Д. Хемптон, В. В. Шахов, Л. В. Шірінян, Я. П. Шумелда та іншими.

Віддаючи належне науковому доробку із зазначеної проблематики, слід зауважити, що існує потреба в її подальшому дослідженні в цілому, і зокрема стосовно питань науково обґрунтованої, побудованої на єдиних методологічних принципах концепції розвитку перестраховання у сучасних умовах України.

Метою науково-технічного звіту є обґрунтування концептуальних засад та розробка методологічних положень і рекомендацій щодо розвитку перестраховання в Україні.

Поставлена мета передбачає вирішення таких наукових завдань:

- узагальнити теоретичні підходи до сутності, функцій, механізму, принципів проведення та класифікаційних ознак перестраховання;
- проаналізувати та систематизувати сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку ринку перестраховання в Україні;
- дослідити роль і місце перестрахових операцій у системі забезпечення фінансової стійкості страхової компанії;
- запропонувати методичні засади побудови оптимального страхового портфеля на основі механізму перестраховання;
- сформулювати основні напрямки розвитку страхового ринку України з урахуванням потреб суспільно-економічного поступу;
- обґрунтувати шляхи удосконалення системи нагляду, регулювання та контролю за проведенням перестрахових операцій.

Об'єктом дослідження є фінансово-економічні передумови розвитку перестраховання в Україні.

Предметом дослідження є економічні відносини, пов'язані із формуванням і використанням фінансових ресурсів у сфері перестраховання.

Для досягнення поставленої мети залежно від конкретних цілей та завдань дослідження застосовувалися такі методи наукових досліджень: при дослідженні, удосконаленні та обґрунтуванні категоріального апарату сфери перестраховання – абстрактно-логічний та системно-структурний аналіз; при оцінці сучасного стану розвитку перестраховання в Україні – розрахунково-аналітичний метод, метод аналогії та порівняльного аналізу; при розробці пропозицій з удосконалення окремих напрямків розвитку перестраховання в Україні – методи синтезу, індукції та дедукції, методи наукової абстракції, системного підходу, групування.

Інформаційною базою дослідження постали дані фінансової звітності вітчизняних страхових компаній, законодавчі та нормативні акти з питань розвитку сфери перестраховання, офіційні дані Державного комітету статистики України, Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України, Державної комісії з цінних паперів і фондового ринку України, аналітичні огляди та статистичні звіти інших органів державного і регіонального управління. Під час виконання дослідження використано аналітичну інформацію науково-дослідних установ, монографічні дослідження та наукові публікації вітчизняних і зарубіжних авторів з питань розвитку перестраховання, а також дані електронних ресурсів мережі Інтернет.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ ПЕРЕСТРАХУВАННЯ

1.1. Узагальнення теоретичної бази дослідження перестраховування

В умовах сучасної трансформації світової фінансової системи страхування залишається стратегічним видом економічної діяльності. Так, у більшості розвинутих країн страховий ринок є другим за розмірами активів після ринку банківських послуг та одним з найбільших сегментів ринку фінансових послуг за обсягом інвестиційної діяльності.

В умовах світової фінансово-економічної кризи страхування стає визначальним інструментом розвитку держави з огляду захисту інтересів суспільства та економіко-виробничої діяльності суб'єктів господарювання від несприятливих подій різного роду. Саме страхові операції дають можливість акумулювати та ефективно розподіляти фінансові ресурси, необхідні для відшкодування понесених страхувальниками збитків. Подальший розвиток страхування та його перетворення на дієвий елемент фінансової системи, який здатен збільшити інвестиційний потенціал та добробут і багатство нації, повинен базуватись на ефективному механізмі регулювання фінансового стану страховиків. Збереження високого рівня фінансової стійкості та платоспроможності страхових компаній є основою як виконання їх зобов'язань перед клієнтами, так і досягнення економічної безпеки держави [189].

У свою чергу, здійснюючи операційну діяльність, більшість страхових компаній не мають можливості створити збалансований портфель ризиків, який би виключав можливості відхилення розрахункової збитковості від її фактичного рівня. Зазвичай, страховий портфель складається з ризиків, які є різними за величиною, характером, імовірністю настання страхового випадку та ступенем концентрації на відповідній території. З метою вирівнювання об-

сягу відповідальності за прийнятими у страхування подіями та приведення у відповідність фінансових можливостей страхової компанії з масштабами страхового відшкодування, і як результат – забезпечення фінансової стійкості страховика, використовують операції перестраховання [10, 77, 197].

За допомогою перестраховання страховики мають можливість диверсифікувати власний портфель ризиків, взяти на страхування ризики, відшкодування по яким перевищують їх фінансові можливості та своєчасно, і в повному обсязі розрахуватись за прийнятими зобов'язаннями.

Роль операцій перестраховання зростає в розрізі процесу концентрації капіталу в промисловій і фінансовій сферах, і, як результат, збільшенню вартості об'єктів страхування, розширення видів страхових послуг та випереджаючих темпів зростання потреб в розмірах страхового покриття над нарощенням статутного капіталу та страхових резервів страхових компаній [39, 67, 115].

З кожним роком збільшується роль перестраховання як глобального механізму перерозподілу ризиків у просторі та часі. Сьогодні має місце тенденція зближення страхових і перестрахових ринків різних країн світу та уніфікації правил і вимог роботи на них. Даний процес дозволяє страховим компаніям використовувати можливості не тільки національного ринку перестраховання, місткості якого в більшості країнах недостатньо для покриття великих ризиків, а й потенціал міжнародних перестраховиків.

Крім того, перестраховання забезпечує не тільки фінансову стійкість страхової компанії, а й сприяє захисту працівників компанії від звільнення, акціонерів від неотримання винагород у вигляді дивідендів, а держави від втрати податкових надходжень. Перестраховання, забезпечуючи стабільне функціонування страхового ринку, здійснює суттєвий вплив і на інші взаємопов'язані ринки фінансових послуг. Так, у банківській сфері за рахунок страхування забезпечується безпека заставного майна та об'єктів, які придбані в кредит. Також, значні обсяги коштів страхових компаній зберігаються на депозитних рахунках у банках, забезпечуючи нарощення ресурсної бази

банківської системи. Вплив страхування на інвестиційний ринок відбувається в межах вкладання фінансових ресурсів страхових компаній (акумуляованих в страхових резервах) в інструменти фондового ринку, забезпечуючи зростання попиту на цінні папери, які обертаються на фондових біржах, і, як наслідок, призводить до зростання обсягів торгівельних операцій на них [57, 124, 184].

Отже, перестраховання дозволяє отримати синергетичний ефект, який впливає як на економіку кожної країни окремо, так і на міжнародну фінансову систему в цілому (рис. 1.1).

Рис 1.1. Складові синергетичного ефекту від застосування перестрахових операцій

Подальше дослідження сутності, механізму, методів та видів перестраховання надасть можливість встановити оптимальні умови та методи застосування даних операцій для покращення фінансової стійкості страхової компанії.

Аналіз науково-методичних підходів до розуміння сутності перестраховування, систематизованих нами в таблиці – А.1 додатку А, дозволяє стверджувати, що загальноновизнаного та усталеного підходу до визначення даної економічної категорії як у вітчизняній, так і у зарубіжній економічній літературі не існує. Більшість авторів, зокрема: Базилевич В. Д. [11], Балабанов І. Т. [13], Борисова В. А. [28], Васишин Р. Д. [30], Гінзбург А. И. [51], Горбач Л. М. [57], Грищенко Н. Б. [59], Дьячкова Ю. М. [67], Заруба О.Д. [77], Машина Н. І. [112], Осадець С. С. [124], Плиса В. Й. [131], Сплетухов Ю. А. [164], Шахов В. В. [188] визначають перестраховування як складову частину страхової діяльності. Разом з тим, останнім часом, з'явився цілий ряд наукових робіт, в яких перестраховування розглядається відокремлено від традиційних операцій страхування: як окремий вид фінансової діяльності (Козьменко О. В. [98]), а також як база для формування специфічного сегменту страхового ринку (Ткаченко Н. В. [176]). Трактують перестраховування як окремого виду діяльності пояснюється тим, що воно представляє собою новий вид послуг, пов'язаних з укладанням нового договору – договору перестраховування, і не пов'язаних з первинним страхуванням. Так, страховик є безпосередньо відповідальним перед страхувальником, а перестраховик – лише перед страховиком. У більшості випадків відповідальність страховика перед страхувальником та перестраховика перед страховиком не збігається не якісно, не кількісно. Під час перестраховування формується попит на нові продукти серед нових суб'єктів господарювання (страхові компанії, перестрахові брокери, універсальні страхові компанії, професійні перестраховики та перестрахові пули).

Розглядаючи сутність перестраховування в розрізі аналізу суб'єктів даного процесу, необхідно зазначити, що лише Осадець С. С. [124], який, повністю підтримує визначення перестраховування, запропоноване в ст. 12 Закону України «Про страхування» [159], визначає міжнародний характер перестрахових операцій і звертає увагу на можливість перестраховування ризиків у не-

резидентів, якщо вони мають відповідний статус страховика або перестраховика в країнах, де вони зареєстровані.

Аналізуючи перестраховання як систему відносин, зауважимо, що на думку авторів робіт [30, 57, 77] перестраховання виступає лише як система відносин між страховиками з приводу передачі частини відповідальності за прийнятими ризиками, інші автори, зокрема Базилевич В. Д. [11], Балабанов И. Т. [13], Гінзбург А. И. [51], Грищенко Н. Б. [59], Шахов В. В. [188] уточнюють дану систему відносин категорією «економічні» (система економічних відносин), підкреслюючи фінансову основу процесу перестраховання, під час якого відбувається перерозподіл ризиків і грошових фондів страховиків. Поряд із зазначеною трактовкою, Дьячковою Ю. М. [67] сутність категорії перестраховання висвітлюється з урахуванням того, що страховик, передаючи частину ризику іншому страховику (перестраховику), укладає договір перестраховання, розширюючи значення перестраховання до особливого виду договірних економічних відносин.

Інші науковці [124, 131, 164] вважають, що перестраховання – це продовження страхових відносин, відзначаючи, що в процесі перестраховання суб'єктами відносин є вже не страхувальник і страховик, а тільки страхові компанії, які діють на визначених, під час передачі ризиків, умовах.

Розглядаючи перестраховання як систему відносин, окремі автори, на жаль, обмежуються дослідженням лише першої стадії цього процесу і не враховують перерозподіл ризику в процесі подальшого перестраховання, що суттєво звужує розуміння перестраховання. На нашу думку, в процесі перерозподілу ризиків, переданих страхувальником страховику, бере участь не одна перестрахова компанія, особливо якщо це ризики, пов'язані з екологічними та техногенними катастрофами. Таких компаній може бути декілька або ж ризик взагалі може передаватись перестраховому пулу, в якому можуть брати участь десятки перестраховиків. Подальша передача ризиків обумов-

лена необхідністю перестраховика підтримувати власну фінансову стійкість, аналогічно, як і страховика.

Не дивлячись на вищеперераховані відмінності у визначенні сутності перестраховування, всі науковці єдині у думці, що метою перестраховування виступає створення збалансованого страхового портфелю, забезпечення рентабельної діяльності та досягнення фінансової стійкості страхової компанії.

Таким чином, можна стверджувати, що у вузькому розумінні перестраховування розглядається як страхування одним страховиком іншого. У широкому розумінні перестраховування – це система економічних відносин, у процесі яких страховик, приймаючи на страхування ризики, (з урахуванням своїх фінансових можливостей) визначену частину відповідальності за ними передає, на погоджених умовах, іншим страховикам резидентам або нерезидентам, які мають статус страховика або перестраховика, згідно із законодавством країни, в якій вони зареєстровані. Метою даної операції перерозподілу ризиків є підтримка відповідного рівня фінансової стійкості страхової компанії, створення збалансованого портфелю страхування та досягнення рентабельності страхових операцій.

Отже, перестраховування слід розуміти, як самостійну галузь страхування, яка характеризує процес передачі визначеної на основі договору частки відповідальності, за прийнятими на страхування ризиками, одним страховиком (цедентом), з урахуванням власних фінансових можливостей, іншому страховику (цесіонеру) та подальшої, в разі необхідності, передачі відповідальності виконання зобов'язань перестраховиком (ретроцедентом) іншому перестраховику (ретроцесіонеру) з метою забезпечення відповідного рівня фінансової стійкості, диверсифікації страхового портфелю та рентабельності діяльності учасників перестраховування.

Таким чином, на відміну від існуючих трактувань сутності перестраховування, в запропонованому підході максимально враховані всі основні аспекти перестрахових операцій та сучасні тенденції розвитку даної операції:

1. Визначена самостійність перестрахової діяльності. Перестрахові операції пов'язані з появою нових послуг та інструментів їх реалізації, а також нових суб'єктів, забезпечуючи діяльність відносно вторинного та подальшого перерозподілу ризику. Тим не менш, необхідно розуміти, що перестраховання не може існувати окремо від страхування, оскільки перестрахові операції ґрунтуються на вторинному перерозподілі ризику, який прийняли на страхування страховики. Страхові компанії виступають єдиними споживачами перестрахових операцій, що й обумовлює залежність перестрахової діяльності від страхування.

2. Акцентується увага на обсягах передачі ризику виходячи з фінансових можливостей страховика. Враховуючи те, що в результаті перестраховання відбувається паралельна передача ризиків і премій страховика, то визначення оптимальної частки обсягу передачі ризику (виходячи з фінансових можливостей страховика, цедента або ретроцедента) є визначальним з огляду на кінцеві результати фінансової діяльності страховика (цедента, ретроцедента).

3. Процес перестраховання необмежений одноразовим етапом перерозподілу ризику. Беруться до уваги учасники не тільки перестраховання (цесії), але й подальшого перерозподілу ризику (ретроцесії). Це дає змогу розглядати перестраховання більш широко, аналізуючи процес перерозподілу ризику прийнятого страховиком до остаточного його покриття учасниками перестраховання з урахуванням власних фінансово-економічних інтересів кожного з них.

4. Підкреслюються основні цілі та переваги, які переслідують суб'єкти перестраховання. Так, проводячи диверсифікацію портфеля ризиків за допомогою перестраховання, страховики (цеденти, ретроцеденти) досягають фінансової стійкості і, як результат, рентабельності власної діяльності.

Підводячи підсумок, схематично зобразимо всі виокремленні нами науково-методичні підходи до розуміння сутності перестраховання (рис. 1.2).

Рис. 1.2. Виокремлення підходів до визначення сутності перестраховування

На основі проведеного вище аналізу сутності перестраховування можна виділити основні та допоміжні функції перестрахових операцій. Так, на рис. 1.3 представлені функції перестраховування, визначені на основі критичного аналізу та систематизації наукових досліджень Базилевича В. Д. [11], Василюшина Р. Д. [30], Внукової Н. М. [39], Горбача Л. М. [57], Заруби О. Д. [77], Плиса В. Й. [131], а також власних досліджень автора.

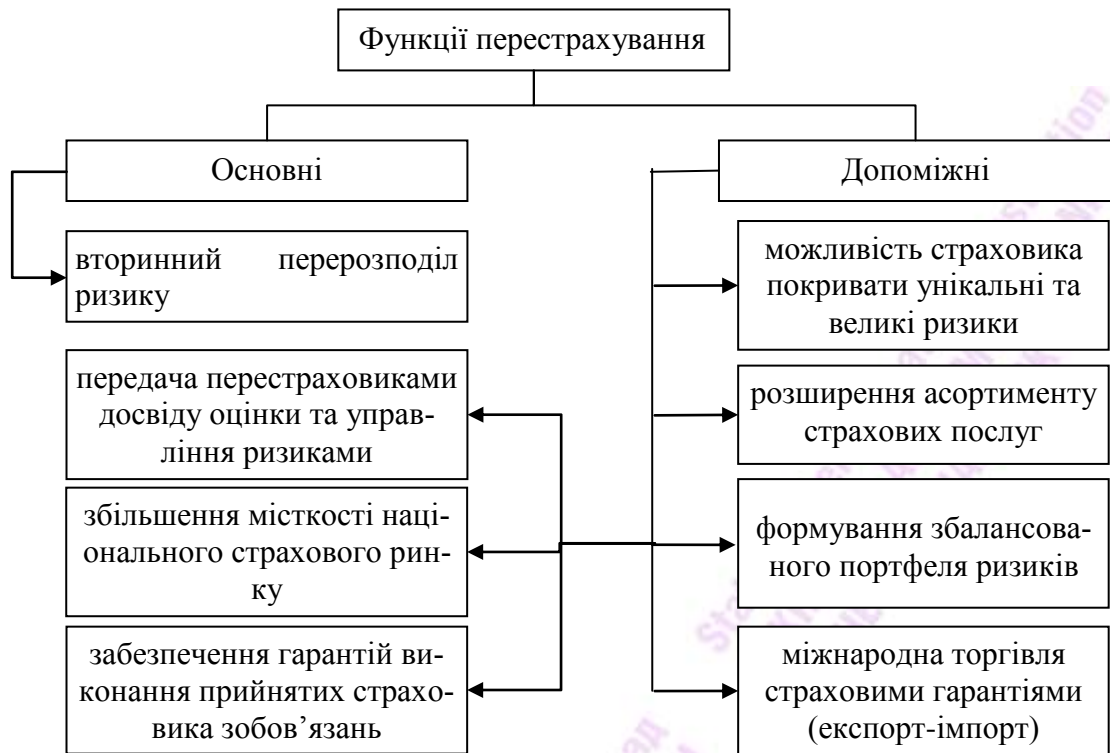

Рис. 1.3. Функції перестраховання

Таким чином, на основі даних рис. 1.3, необхідно зазначити, що головною функцією перестраховання виступає вторинний перерозподіл ризику. Можливість за допомогою перестраховання перерозподіляти ризик, безумовно, є основною особливістю даної операції та першоосновою механізму перестраховання, який страховики, а в подальшому і цеденти з ретроцедентами, використовують для забезпечення власної фінансової стійкості та, в кінцевому рахунку, для отримання прибутку.

Допоміжні функції, які, в своїй більшості, є похідними від можливості за допомогою перестраховання перерозподіляти ризики розкривають більш вузькі аспекти переваг перестрахових операцій.

Поряд з допоміжними функціями, розкритими в роботах [11, 30, 39, 57, 77, 131], нами пропонується виділити ще три важливі функції перестраховання:

- можливість страховиків використовувати досвід оцінки і управління ризиками, який вони здобувають в процесі ведення діяльності з перестраховиком;

- збільшення місткості національного страхового ринку;
- забезпечення гарантій виконання прийнятих страховиком зобов'язань.

Перестраховання, як і будь-який інший вид фінансової діяльності, вимагає формалізації. Виходячи з цього, необхідно зазначити, що відносини між учасниками перестраховання виникають на підставі договору, який визначає форми та методи перестраховання, тарифи і комісійні винагороди, взаємні зобов'язання сторін, терміни відповідальності, порядок взаєморозрахунків та інші необхідні умови забезпечення надійності перестрахових операцій [17, 59]. У більшості випадків основою підписання договору перестраховання, як підкреслюється в роботах [39, 67], виступає укладення сліпу, тобто документу, що містить коротко сформульовані найбільш важливі умови перестраховання, інформацію відносно учасників перестраховання та характеристики ризику. Згідно договору перестраховання, одна сторона – страховик, виходячи з діючої фінансової стратегії та економічних можливостей, передає визначену частину страхового ризику іншій – перестраховику. Перестраховик, отримавши у вигляді плати за свої послуги частину премій страховика за даним ризиком, зобов'язується відшкодувати страховій компанії, в разі настання страхової події, визначену в рамках договору перестраховання частину страхового відшкодування. Процес передачі ризику від страховика перестраховику отримав назву «перестраховальна цесія».

Страховик, який несе відповідальність перед страхувальником за прийняті ризики та передає їх повністю або частково іншому страховику, називається цедентом (перестраховальником). Перестраховик, що акцептував (прийняв) ризик на страхування від перестраховальника (цедента), називається цесіонером (цесіонарієм, перестраховиком) [1, 8, 58].

Цесіонер, виходячи з власного фінансового становища та напрямків диверсифікації портфеля ризиків, має можливість, в свою чергу, передати відповідальність за прийнятими ризиками іншому перестраховику. Даний процес носить назву «ретроцесія», підкреслюючи вторинний перерозподіл ризи-

ку. Відповідно, страхову компанію, яка передає ризик, називають ретроцедентом, а компанію, що приймає ризик – ретроцесіонером (ретроцесіонарієм).

Досліджуючи основні етапи та процедури в межах операції перестраховування, зауважимо, що традиційно в літературі та на практиці не виокремлюють чітку кількість етапів розподілу та перерозподілу ризику. Так, якщо ретроцесіонер вважає, що ймовірність настання ризику є великою або даний вид ризику займає значну частину його страхового портфелю, то він має можливість передати частину ризику іншому ретроцесіонарію. Крім того, цедент та ретроцедент мають можливість перерозподілити ризик між двома або більше перестраховиками, передаючи кожному з них відповідну частину загальної відповідальності. Процес передачі ризиків відбувається до тих пір, поки відповідальність за ризиком не буде розділена між перестраховиками з урахуванням економічних інтересів кожного з них [2, 4, 47].

У процесі цесії та ретроцесії ризик може розподілятися як серед національних страхових та перестрахових компаній, так і за межами держави на зовнішніх страхових ринках у перестраховиків-нерезидентів. Дана особливість дає можливість значно розширити місткість національного ринку перестраховування.

Розміщення значних за розмірами ризиків як в межах національного ринку, так і за участю закордонних страхових і перестрахових компаній, частіш за все, відбуваються із залученням перестрахових брокерів. Діяльність посередників на ринку перестраховування відіграє визначальну роль, оскільки одноосібно страховику розмістити специфічний ризик, для якого характерна висока вартість, рідкість появи на ринку та розміщення якого може проводитись тільки на спеціалізованих ринках, самому цеденту або ретроцеденту виявляється дуже важко. Витрати на пошук цесіонера та ретроцесіонера можуть бути набагато більше ніж комісійна винагорода за послуги перестрахового брокера.

Перестрахові брокери розглядаються як юридичні особи, що здійснюють за винагороду посередницьку діяльність у перестрахованні від свого імені на підставі брокерської угоди зі страховиком, що має потребу в перестрахованні.

Перестраховий брокер займається підготовкою усієї необхідної інформації для формування пропозиції і розміщення ризику оптимальним способом, консультує клієнта та представляє його інтереси протягом ведення переговорів. Якщо розміщення пропозиції відбулось успішно, з урахуванням вимог обох сторін, то перестраховий брокер готує договір перестраховання, а після його підписання веде справи пов'язані з документообігом [5, 43].

Поряд з перестраховими брокерами значну роль на ринку перестраховання відіграють перестрахові пули. Функціонування даних об'єднань дає змогу вирішувати питання, пов'язані з консолідацією фінансових ресурсів, необхідних для страхування унікальних та значних за обсягами ризиків (ядерних, авіаційних, космічних, морських), а також забезпечувати фінансову стійкість страховиків та гарантувати виконання зобов'язань взятими страховиками перед страхувальниками. За своєю сутністю, перестраховий пул є добровільним об'єднанням універсальних страховиків та професійних перестрахових компаній, що створюється на підставі відповідної угоди з метою перестраховання значних ризиків [17].

Учасники перестрахового пулу самостійно здійснюють страхування, а до пулу направляють лише частину ризиків, яка перевищує їх фінансові можливості. Розподіл значних за обсягами ризиків, переданих у перестраховий пул, відбувається з урахуванням максимального розміру відповідальності кожного учасника пулу. Частка власного утримання кожного з учасників розраховується виходячи з визначеного відсотку, сплаченого ним статутного капіталу, сформованих страхових і вільних резервів, та фіксується в угоді про перестраховий пул на початку його створення [54].

Учасники пулу мають право брати участь як у ризиках, які вони самостійно прийняли на страхування і гарантовано мають перестраховий захист за ними, так і в ризиках, переданих іншими учасниками пулу. Це дає можливість кожному з учасників перестрахового пулу диверсифікувати свій портфель ризиків, зменшити можливість кумуляції ризиків та імовірність настання страхових випадків протягом одного проміжку часу [182].

При недостатній місткості перестрахового пулу для покриття відповідальності за прийнятим ризиком частина непокритої відповідальності за даним ризиком може бути передана на перестраховування до іншого перестрахового пулу (зазвичай – це пул, який перестраховує такий же вид ризику, але в іншій країні). Крім того, можлива ситуація, коли перестрахові пули обмінюються між собою однаковими типами ризиків для розподілу відповідальності в просторі і часі.

Отже, перестраховий пул виступає своєрідним посередником на ринку перестраховування, забезпечуючи розподіл відповідальності за ризиками, переданими в перестраховування між учасниками пулу.

Виходячи з цілей створення перестрахових пулів, як формалізовано в роботах [17, 67], вони поділяються на декілька видів (рис. 1.4).

Таким чином, у результаті функціонування перестрахових пулів досягається максимальне використання фінансової спроможності його учасників, можливість страхування та подальшого розподілу катастрофічних ризиків і, як результат, збільшення місткості національного ринку перестраховування.

На основі детального розгляду сутності перестрахових операцій та визначення їх учасників, на нашу думку, механізм перестраховування логічно представити у вигляді наступної схеми (рис. 1.5).

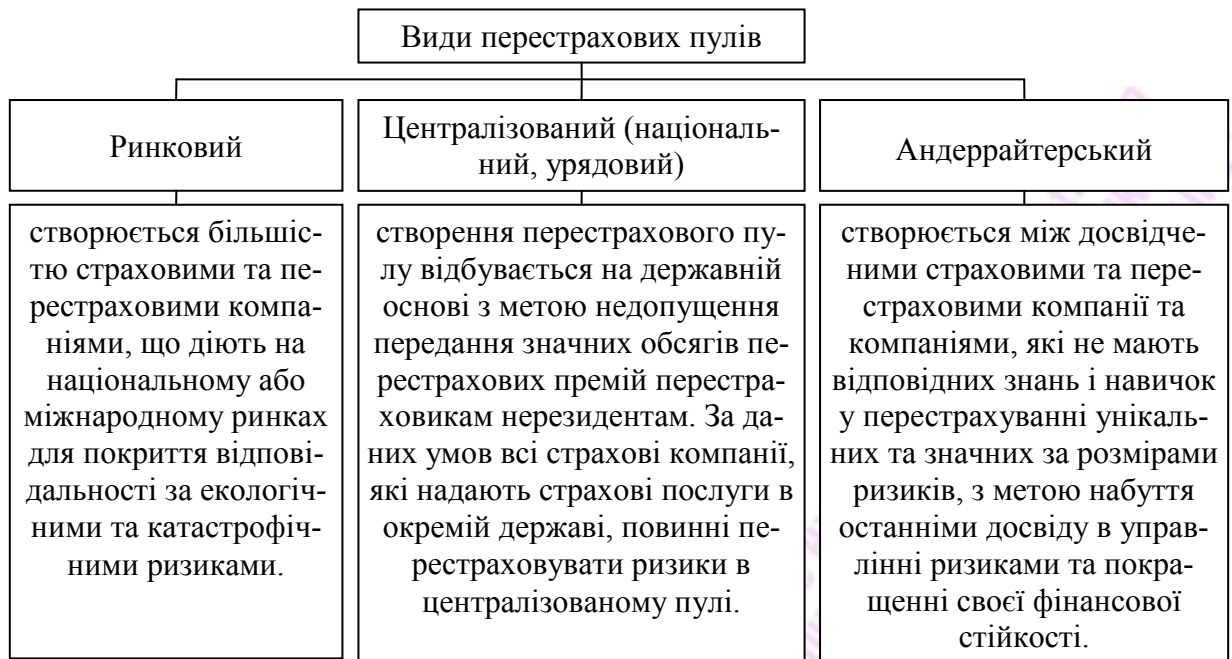

Рис. 1.4. Види перестрахових пулів (складено на основі [7, 17, 124])

Як видно з рис. 1.5, страхова компанія повинна враховувати не тільки можливість зменшення власної відповідальності за прийнятими ризиками, але й фінансові витрати, які вона несе в результаті передачі перестраховику частини премій та пов'язані з веденням перестрахових операцій (оформлення договорів, бухгалтерській облік операцій, комісійні винагороди брокерам тощо). Таким чином, визначальними факторами при прийнятті управлінського рішення щодо використання перестраховування страховими компаніями є вартість перестрахових операцій та граничний обсяг власного утримання.

Ліміт власного утримання цедента представляє собою максимальний обсяг відповідальності за прийнятим страховою компанією ризиком, який вона, виходячи з власного рівня фінансової стійкості, має змогу покрити за рахунок власних фінансових ресурсів. Частина відповідальності, яка перевищує ліміт власного утримання страхової компанії, передається в перестраховування. Так, при встановленні ліміту власного утримання цеденту на низькому рівні виникає проблема втрати частини премій переданих перестраховику, а при встановленні на високому рівні страхова компанія може зазнати значних фінансових збитків при настанні страхової події [6, 188].

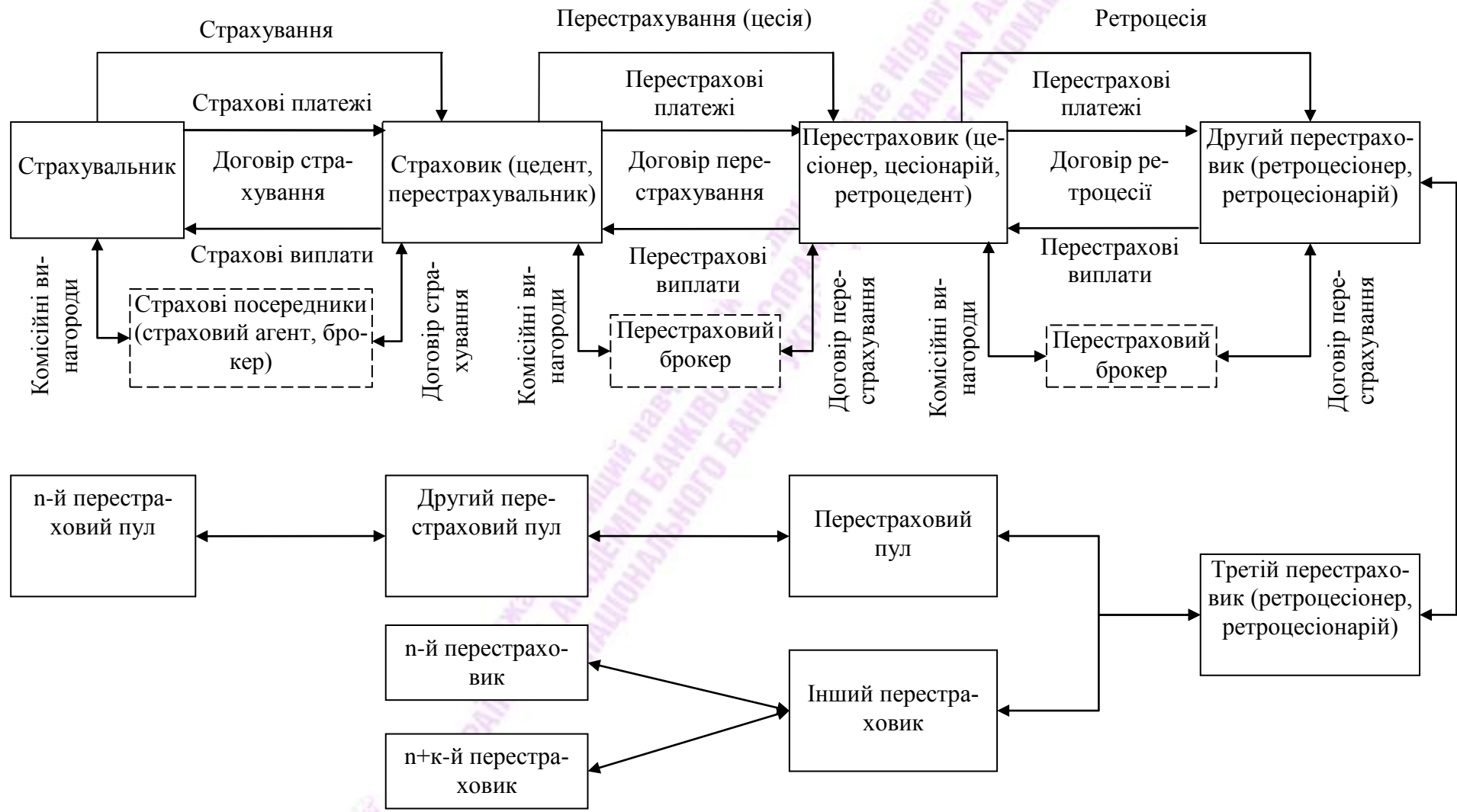
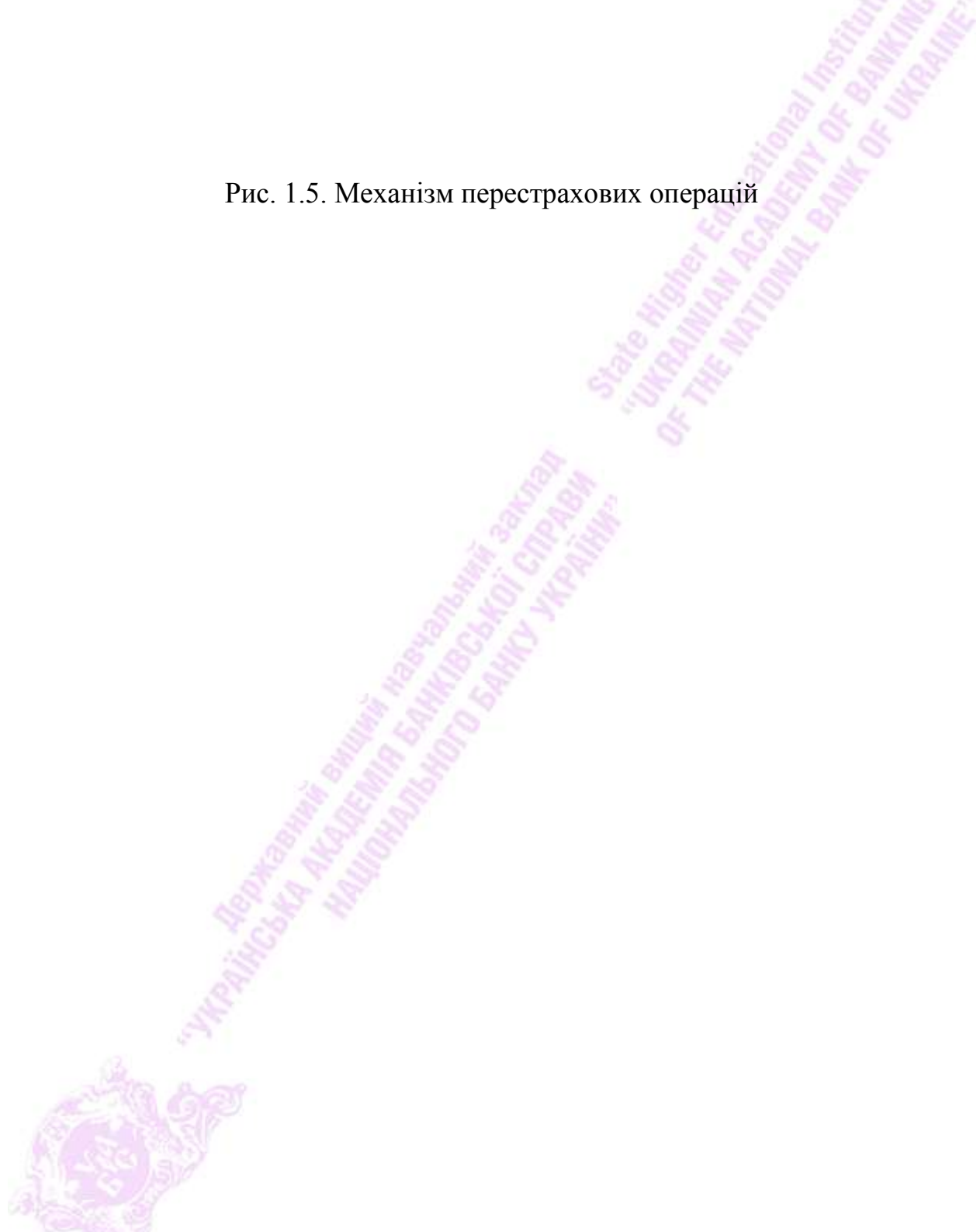

Рис. 1.5. Механізм перестрахових операцій

Визначення ліміту власного утримання цедента, який би враховував особливості діяльності і фінансових можливостей кожної страхової компанії, є складним процесом. Так, на думку автора роботи [188], оптимальний рівень ліміту власного утримання цеденту може бути встановлений на основі аналізу статистичних даних відносно його діяльності протягом 5-10 років. Крім того, протягом даного періоду страховик повинен мати стабільну структуру страхового портфелю. У наукових роботах [8, 17, 67, 164], у своїй більшості, виділяється визначений комплекс факторів, збалансоване використання яких є основою для визначення ліміту власного утримання цеденту (рис. 1.6).

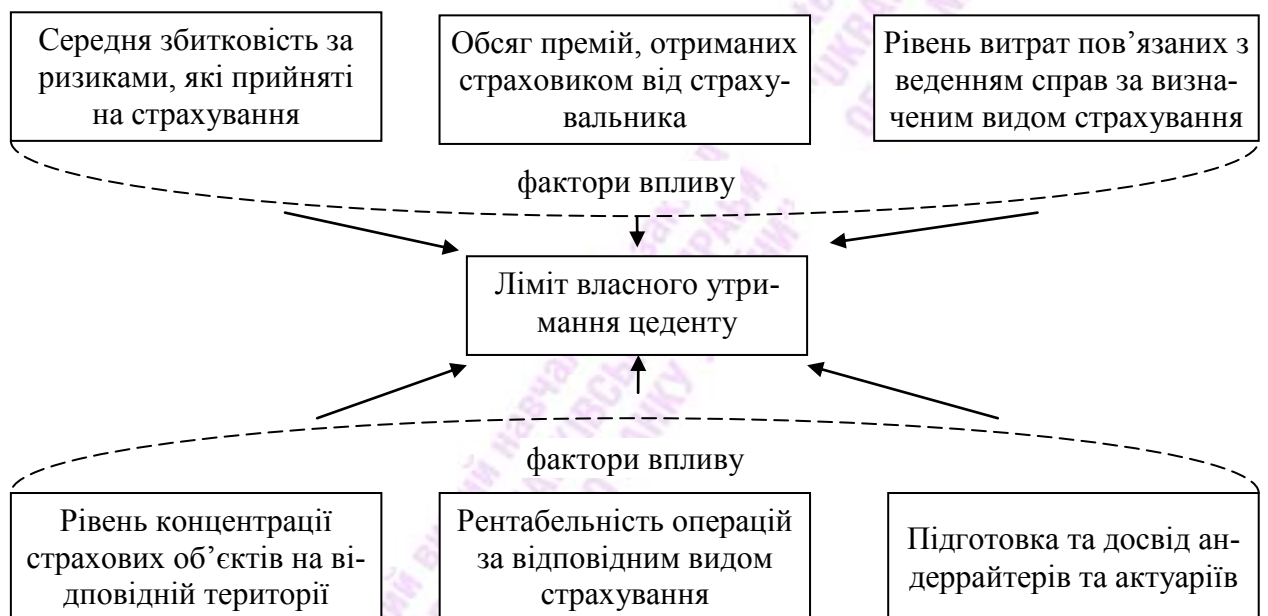

Рис. 1.6. Фактори, які впливають на визначення ліміту власного утримання цедента (складено на основі [8, 17, 67, 164])

Розглядаючи вищенаведені фактори, необхідно зазначити, що:

- при визначенні ліміту власного утримання страхова компанія повинна враховувати ймовірність настання страхового випадку та максимально можливий обсяг збитку (чим менша середня збитковість за певним ризиком, тим більший ліміт власного утримання цеденту);
- отримання цедентом значних обсягів страхових премій при страхуванні однорідних ризиків дає йому можливість встановлювати високий рівень ліміту власного утримання;

- незначні аквізаційні витрати дають змогу цеденту збільшити ліміт власного утримання;
- зосередження страхових об'єктів на одній території призводить до зменшення ліміту власного утримання цеденту;
- можливість андеррайтера адекватно оцінити ступінь ризику, обсяг максимального збитку та тарифну ставку за визначеним видом страхування дає можливість цеденту оптимально визначити ліміт власного утримання.

Паралельно з передачею ризику і премій перестраховику страхова компанія або посередники за організацію залучення ризику від страхувальника мають змогу отримати комісійну винагороду з премії перестраховика. На рис 1.7 представлено класифікацію комісійних винагород.

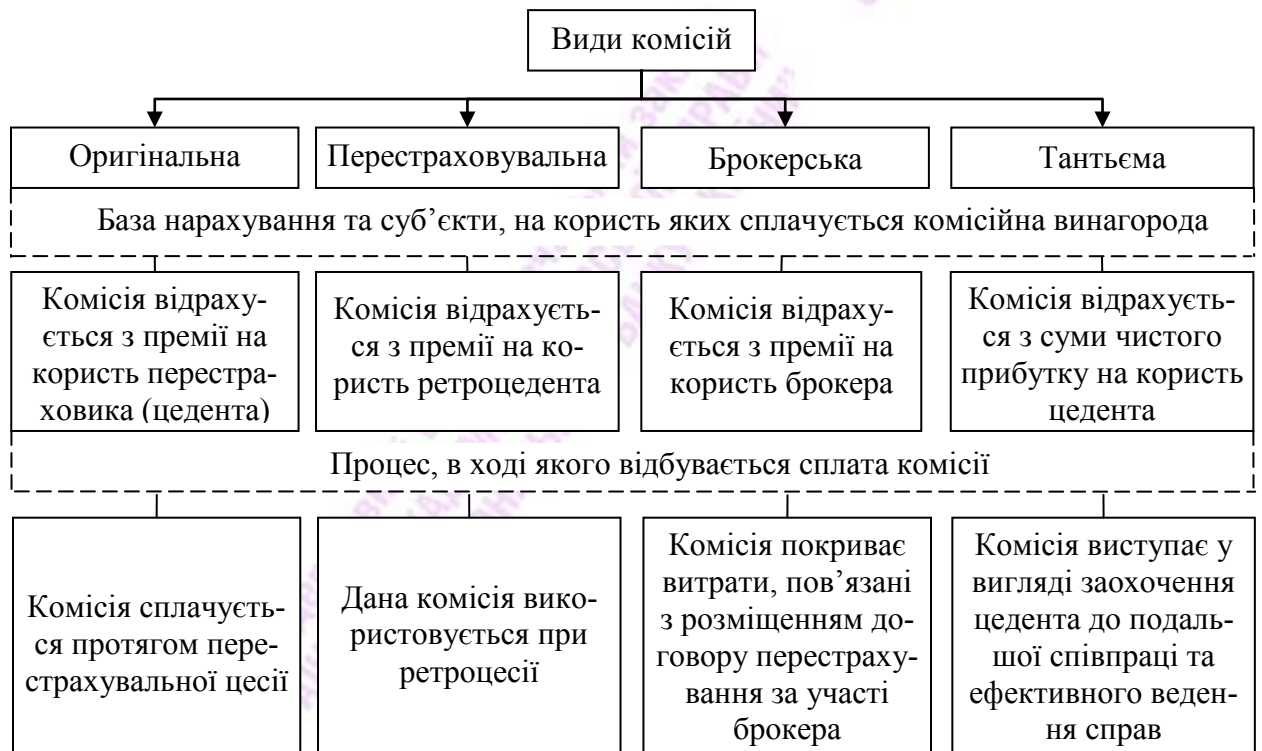

Рис.1.7. Комісійні винагороди, які сплачуються при проведенні перестрахових операцій (складено на основі [17, 39, 124,164])

Таким чином, необхідність визначення страховою компанією оптимальних умов перестраховання вимагає детального аналізу всіх видів та методів перестрахової діяльності.

З огляду на складність відносин, які виникають між цедентом та цесіонером під час укладання договору перестрахування, існує значна кількість різних форм та видів перестрахування. В основі класифікації перестрахових операцій покладено ступінь відповідальності кожного з учасників за ризиками, які прийняті на страхування та перестрахування, розмір власного утриманням цедента, ставки премій, частка комісійних винагород, можливість участі суб'єктів перестрахових відносин у прийнятті рішень та ін.

Так, узагальнюючи підходи до визначення форм та методів перестрахування вітчизняними [11, 17, 39, 67, 197] та закордонними науковцями [6, 13, 48, 55, 59, 164, 188], можна відмітити, що, в своїй більшості, залежно від ступеня участі цедента та цесіонера в передачі та прийомі ризиків в перестрахування розрізняють: факультативне, облігаторне, факультативно-облігаторне та облігаторно-факультативне перестрахування.

Відносно способу розподілу ризиків між цедентом та цесіонером виділяють: пропорційне і непропорційне.

У свою чергу, залежно від форм здійснення перестрахування пропорційне може мати такі види, як: квотне, ексцедентне, квотно-ексцедентне, а непропорційне відповідно поділяється на ексцедент збитку і ексцедент збитковості.

Крім того, деякі автори, зокрема Александрова М. М. [3], Базилевич В. Д. [9], Гвозденко А. А. [48] Горбач Л. М. [57], Грищенко Н. Б. [59], Плиса В. Й. [131] Шахов В. В. [188], Шумелда Я. П. [197] за способом дії виділяють активне та пасивне перестрахування. Активне передбачає прийняття ризиків на страхування (продаж страхових гарантій), а пасивне полягає в купівлі гарантій на покриття власних ризиків (передача ризику в перестрахування). В той же час, ефективна діяльність перестрахових компаній забезпечується, як продажем страхових гарантій, так і їх покупкою.

Схематично вищенаведені методи перестрахування, а також їх переваги та недоліки представлено на рис. 1.8.

Рис. 1.8. Методи перестраховання, їх переваги та недоліки (складено на основі 10, 13, 48, 59, 70)

Державний вищий навчальний заклад
"УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ"

State Higher Educational Institute
"UKRAINIAN ACADEMY OF BANKING
OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE"

Форми перестраховання та їх види логічно згрупувати у певні групи, оскільки, як раніше зазначалось, кожній з форм перестраховання відповідає декілька видів з певними особливими характеристиками (табл. 1.1).

Проблема застосування різних методів, форм та видів перестраховання полягає в технічній складності їх організації в практичній діяльності страхових та перестрахових компаній. Усталених форм договорів в перестраховій практиці не існує. Компанії використовують власні розробки та узгоджують за контрагентами всі умови договору в індивідуальному порядку. У більшості випадків укладання договорів з використанням різних форм та методів перестраховання пов'язано зі значною кількістю підготовчих розрахунків та значного часу з оцінки ризиків, що вимагає високого рівня підготовки від актуаріїв та андеррайтерів компаній.

Таблиця 1.1

Характеристика форм та видів перестраховання

Форми перестраховання				
Пропорційне			Непропорційне	
Відповідальність розподіляється між всіма учасниками цесії відповідно до визначеного в умовах договору співвідношення. Отримання премій та виплата відшкодування відбувається пропорційно встановленому співвідношенню			Відповідальність перестраховика обумовлена тільки розміром збитку, отриманого цедентом в разі настання страхового випадку	
квотне	ексцедентне	квотно-ексцедентне	ексцедент збитку	ексцедент збитковості
Полягає у встановленні визначеної частки відповідальності (квоти) згідно з якою перестраховик приймає всі ризики цедента. Квота встановлюється у відсотковому значенні до страхової суми. Розмір премій і збитку визначається пропорційно до визначеної квоти	Передбачає участь цесіонера тільки в тих ризиках відповідальність за якими перевищила власне утримання цедента. Страхові виплати і премії здійснюються відповідно до відсотка участі цедента і цесіонера в відповідальності за взятий на страхування ризик	Основа на перестрахованні за допомогою квотно-механізму ризиків відповідальність за якими не перевищує власне утримання, а за умови перевищення страхових сум ліміту власного утримання використовують принципи ексцедентного перестраховання	Передбачає встановлення ліміту відповідальності за понесеними збитками як з боку цедента, так і з боку перестраховика. Цесіонер відшкодовує цеденту всі збитки понад його власне утримання, але не більше ніж власний ліміт відповідальності самого перестраховика	Має на меті захист цедента від фактичних збитків, які можуть настати в результаті надзвичайних ситуацій. Збитковість, при цьому, визначається на основі розрахунку відношення страхових виплат до отриманих страхових премій в цілому за страховим портфелем

Підводячи підсумок, необхідно зазначити, враховуючи, що перестраховання має визначальне значення для стабільного функціонування не тільки кожного з учасників даної операції, але і економіки держави в цілому, актуальною проблемою стає впорядкування перестрахових відносин та відповідне регулювання ринку перестраховання. Ефективність проведення перестрахових операцій забезпечує перерозподіл ризиків як на внутрішньому ринку, так і за його межами, запобігаючи їх акумуляції в середині країни.

Розвиток національного перестрахового ринку та його інтеграція в міжнародний простір є необхідною умовою збільшення місткості вітчизняного ринку перестраховання та забезпечення стабільності функціонування страховиків. Взаємовигідна співпраця всіх учасників перестрахових операцій (цеденти, цесіонери, ретроцесіонери, перестрахові брокери, перестрахові пули) у результаті призводить до покращення фінансової стійкості кожного з них.

Виходячи з цього, актуальності набуває дослідження сучасного стану, проблем та перспектив розвитку перестрахових операцій та ринку перестраховання в Україні. Саме цим питанням і буде присвячений наступний підрозділ дисертаційної роботи.

1.2. Аналіз сучасного стану, проблем та перспектив розвитку ринку перестраховання в Україні

Досягнення фінансової стійкості, збалансованості портфеля ризиків та рентабельності діяльності учасників перестрахових операцій неможливе без ефективного функціонування національного ринку перестраховання та взаємовигідного співробітництва його суб'єктів з міжнародними партнерами.

В Україні ринок перестраховання виступає невід'ємним складовим елементом ринку страхування і про його самостійність в даний момент часу

стверджувати дуже складно. На вітчизняному ринку перестраховання переважно функціонують універсальні перестрахові компанії, які здійснюють операції як страхування, так і перестраховання. Це пов'язано з відсутністю ліцензування перестрахової діяльності, і, як наслідок – необов'язковістю створення професійних перестрахових компаній. Крім того, український ринок перестраховання значно залежить від обсягу прийнятих на страхування ризиків, оскільки обсяг відповідальності за ризиками, прийнятими на перестраховання від нерезидентів, становить незначний відсоток [76, 105, 174].

Таким чином, на нашу думку, більш детальний та всебічний аналіз сучасного стану, проблем і перспектив розвитку українського ринку перестраховання доцільно проводити за наступними напрямками:

1. Аналіз місткості вітчизняного ринку перестраховання.
2. Суб'єкти українського ринку перестраховання.
3. Динаміка основних показників, які характеризують ринок перестраховання.
4. Об'єкти ринку перестраховання в Україні.
5. Проблеми та перспективи розвитку.

Переходячи до аналізу місткості ринку перестраховання України, необхідно зазначити, що даний параметр ринку є визначальним з огляду на обсяг ризиків, витрати при настанні яких можуть бути покриті перестраховими компаніями. У сучасних умовах недостатній рівень капіталу та фінансових ресурсів призводить до діяльності вітчизняних перестраховиків у ролі посередників, які передають ризики в ретроцесію суб'єктам закордонних ринків перестраховання.

Розрахунок максимально можливої місткості ринку перестраховання може проводитись з використанням багатьох методик, які базуються на основі різних характеристик ринку перестраховання. Визначення оптимальної моделі розрахунку місткості перестрахового ринку з урахуванням всіх можливих факторів впливу на неї може бути подальшим напрямком наукових ро-

зробок та досліджень. У межах даної роботи вищерозглянутий аспект не є метою дослідження, а важливості набуває визначення основних проблем та напрямків подальшого розвитку, які пов'язані з місткістю вітчизняного ринку перестраховування. Виходячи з цього, розрахунок місткості буде проводитися на основі законодавчо встановленого нормативу – максимального власного утримання страхової компанії по одиничному ризику, який вона отримала на страхування [159]. Даний норматив складає 10% суми сплаченого статутного капіталу та сформованих страхових резервів. Розрахунки відносно визначення місткості ринку перестраховування в Україні наведені на рис. 1.9.

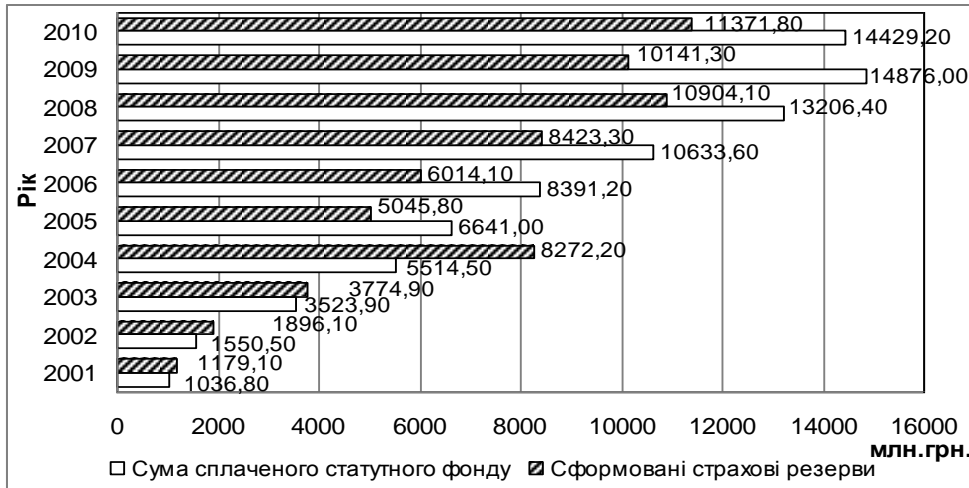
На основі цих розрахунків можна стверджувати, що місткість українського ринку перестраховування протягом 2001-2010 рр. мала постійну тенденцію до зростання. Дана динаміка обумовлена збільшенням за аналізований період показників, які безпосередньо впливають на обсяг місткості вітчизняного ринку перестраховування. Так, сума сплаченого статутного капіталу протягом 2001-2010 рр. збільшилась на 13392,4 млн. грн., а обсяг сформованих страхових резервів, відповідно – на 10192,7 млн. грн.

Скорочення місткості ринку перестраховування відбулося лише в 2005 р. (значення даного показника протягом року зменшилось на 18%). Дана ситуація обумовлена різким скороченням обсягів страхових резервів. Так, якщо в 2004 р. страхові резерви становили 8272,2 млн. грн., то за 2005 р. вони зменшились в 1,64 рази і склали 5045,8 млн. грн. (у свою чергу, це є результатом зменшення в 2005 р. технічних резервів на 42%).

Аналізуючи абсолютне значення максимально можливого ризику, який може бути розміщений на ринку перестраховування України, необхідно зазначити, що в 2010 р. даний показник дорівнював 2580,1 млн. грн., що на 78,37 млн. грн. більше, ніж в 2009 р., та майже в 12 раз більше від відповідного значення 2001 р.

Вихідні дані для розрахунку місткості вітчизняного ринку перестрахування: обсяг сплаченого статутного капіталу та сформованих страхових резервів

Номинальна місткість українського ринку перестрахування
Максимальне власне утримання по одиничному ризику (10% суми сплаченого статутного фонду і сформованих вільних резервів та страхових резервів)

Визначається лімітом власного утримання перестрахової компанії, відповідно до якого вона гарантує виконання взятих на себе зобов'язань, зберігаючи при цьому високий рівень фінансової стійкості. В умовах українського ринку перестрахування платоспроможність перестраховиків, зважаючи на якість та обсяг активів і резервів, є дуже низькою, а своєчасність виплат, в разі настання страхового випадку, зтягується на значний проміжок

Характеризується можливістю передачі страховою компанією ризику в перестрахування у визначений термін (коли цього вимагає ситуація) та з найменшими витратами часу і фінансових ресурсів на здійснення даної операції. Зважаючи на велику кількість компаній, які здійснюють перестрахові операції, і незначну кількість професійних перестраховиків, в Україні спостерігається роздробленість капіталу на ринку перестрахування, що в результаті призводить до складності розміщення ризику на відповідних умовах та за короткий проміжок часу

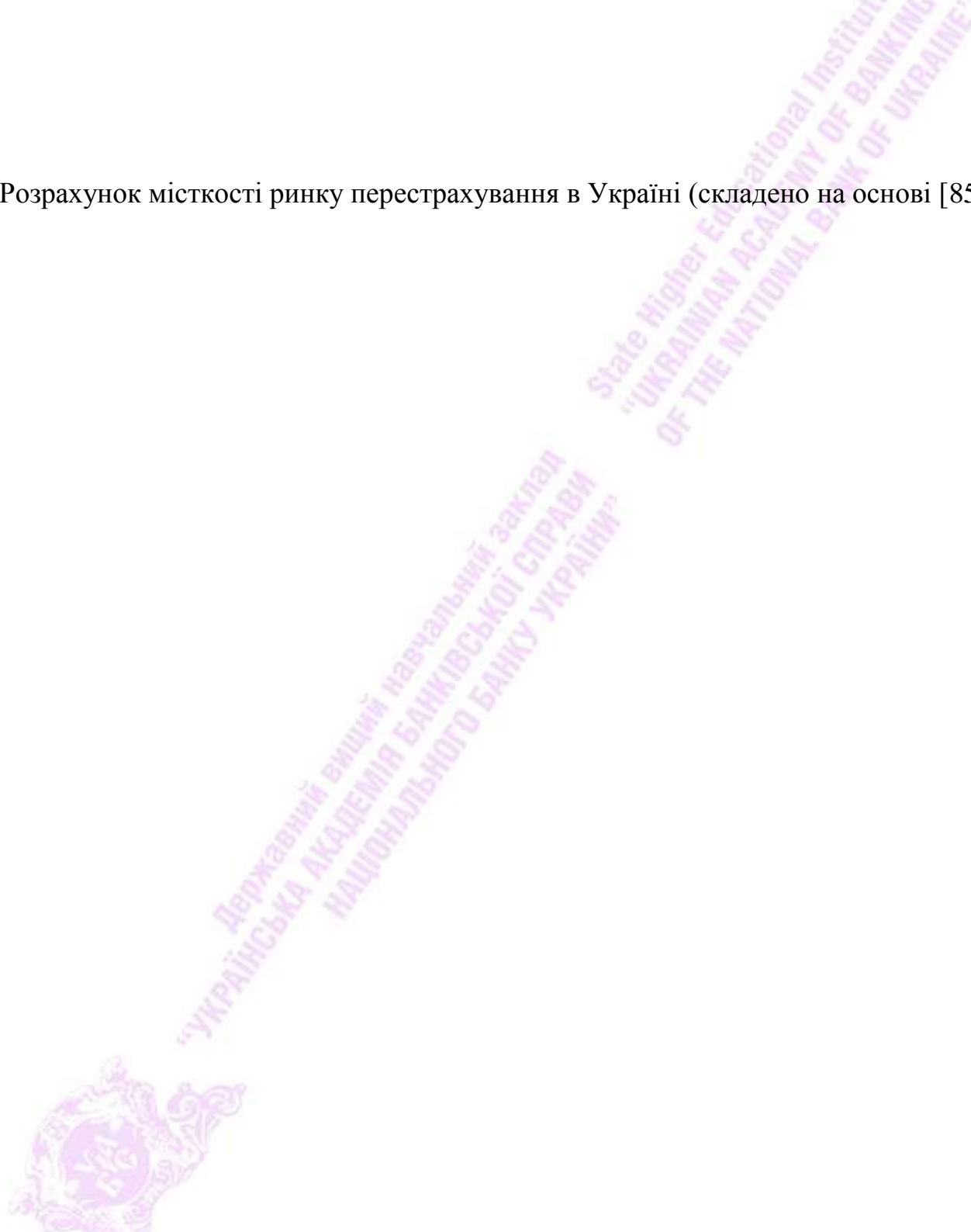
Визначається законодавчими нормативами, якими регулюються перестрахові відносини в країні. В Україні перестрахові операції регламентовані Законом України «Про страхування» [159], постановами Кабінету Міністрів України і Національного банку України [141, 154], Розпорядженнями Держфінпослуг та Податковим кодексом України [132, 137, 142, 143, 147-152]. Відсутність єдиної та цілісної нормативно-правової бази значно ускладнює регулювання та контроль відносин у сфері перестрахування та відповідно знижує забезпечення їх надійності

- зручність використання
- ліквідність активів, які формують статутний фонд та страхові резерви
- доступність
- надійність

фактори, які обумовлюють можливість та межі використання місткості ринку перестрахування

Реальна місткість ринку перестрахування в Україні.
За оцінками експертів у результаті впливу на реальну місткість вітчизняного ринку перестрахування значної кількості суб'єктивних факторів, її значення складає 20% від розрахункового

Рис. 1.9. Розрахунок місткості ринку перестраховання в Україні (складено на основі [85-90, 159])

На основі проведених нами досліджень можна стверджувати, що реальне значення місткості перестрахового ринку України буде набагато меншим. Так, формування статутного капіталу та страхових резервів вітчизняних страхових компаній відбувається за допомогою активів, ліквідність яких є дуже низькою. Крім того, місткість перестрахового ринку залежить і від значної кількості суб'єктивних факторів (доступність, зручність використання, надійність), які обумовлюють можливість та межі її використання.

Таким чином, беручи до уваги фактори, які впливають на місткість ринку перестраховування, слід відзначити, що практичне значення відповідальності, яку можуть взяти на себе учасники перестрахового ринку України, значно менше розрахункового. Так, за оцінками експертів та практиків у сфері страхування, місткість вітчизняного ринку перестраховування становить приблизно 20% від її потенційних можливостей, тобто 516,02 млн. грн. в 2010 р.

Неспроможність вітчизняних перестраховиків одноосібно виконувати зобов'язання за значними ризиками призводить до функціонування на українському ринку перестраховування перестраховиків-нерезидентів та об'єднань страхових і перестрахових компаній. Даний факт обумовлює подальшу необхідність проведення аналізу суб'єктів перестрахових операцій.

У даний час на вітчизняному ринку перестраховування функціонують переважно універсальні страхові компанії, для яких перестраховування виступає одним з напрямків страхової діяльності. Дана ситуація призводить до значного ускладнення договірних відносин між страховиками та універсальними страховими компаніями. Передаючи ризик, цедент розкриває інформацію про страхувальника, що може спричинити ситуацію, коли цесіонер запропонує покупцю страхової послуги більш вигідні умови страхування і, як результат – застрахує його ризик самостійно. Це призводить до існування «взаємності» між універсальними страховими компаніями, у ході чого відбувається обов'язкова двостороння передача ризиків у перестраховування [119].

Змінити дану ситуацію на українському ринку перестраховання можливо завдяки діяльності професійних перестрахових компаній, які займаються лише наданням перестрахових послуг і не виступають прямими конкурентами страхових компаній. Відсутність сьогодні в Україні таких компаній пояснюється, переважно, відсутністю ліцензування перестрахової діяльності.

Крім вітчизняних перестрахових компаній, на ринок перестраховання України виходять і закордонні перестраховики. Здебільшого перестраховики-нерезиденти займаються активним перестрахованням, тобто прийняттям та подальшим перерозподілом ризиків вітчизняних страхових і перестрахових компаній. Зважаючи на той факт, що закордонним компаніям передаються в перестраховання найбільші за обсягами ризику з незначною ймовірністю настання страхового випадку, то вітчизняний ринок перестраховання втрачає значні суми премій.

Засобом вирішення проблем, пов'язаних з недостатньою місткістю українського перестрахового ринку, і, як наслідок – передачею страхових премій за кордон, може стати організація перестрахових пулів за окремими видами ризиків. Дані процеси повинні проходити за ініціативи як безпосередньо учасників страхового і перестрахового ринків, так і державних органів, оскільки, в основному, перестрахові пули беруть участь у перерозподілі ризиків, які впливають не тільки на економічну, а й на соціальну безпеку держави.

У даний час в Україні не існує жодного перестрахового пулу, функціонує лише два страхових пули: ядерний та будівельний. Метою створення даних об'єднань є координація діяльності, пов'язана з проведенням обов'язкового страхування цивільної відповідальності за ядерну шкоду, забезпечення фінансової надійності страхування [157] та у випадку страхування будівельних ризиків здійснення обов'язкового страхування будівельно-монтажних робіт забудовником та обов'язкового страхування майнових ризиків за договором про участь у фонді фінансування будівництва [145].

Організація перестрахової діяльності учасникам цих пулів здійснюється за умови перевищення фінансових можливостей страховиків членів пулу за прийнятими ризиками з метою забезпечення їх фінансової стійкості.

Таким чином, в умовах сучасного функціонування страхових пулів в Україні перестрахові операції відбуваються тільки на етапі вторинного перерозподілу ризиків серед учасників об'єднань та операцій ретроцесії з іншими пулами або перестраховиками.

Важливими суб'єктами ринку перестраховування також виступають і страхові компанії, які передають ризики в перестраховування (покупці перестрахових послуг). Обсяг прийнятих на страхування ризиків, фінансові можливості та андеррайтингова політика (відносно ліміту власного утримання) страхових компаній прямо впливають на розвиток ринку перестраховування.

Рівень використання українськими страховими компаніями механізму перестраховування можна визначити на основі розрахунку частки премій переданих страховиком в перестраховування в загальному обсязі премій (питома вага вихідного перестраховування) (табл. Б.1 додатку Б). Оптимальним вважається значення даного показника на рівні 5%-50%. Якщо значення нижче вказаного рівня, то можна зробити висновок про відсутність такого інструменту забезпечення фінансової стійкості страхової компанії, як перестраховування. Перевищення даного показника над нормативним значенням дає змогу стверджувати про високу залежність надійності страхової компанії від своєчасності і повноти перестрахових виплат. Крім того, значення вихідного перестраховування на рівні більше ніж 50% може свідчити про використання компаній механізму перестраховування з метою оптимізації оподаткування або легалізації коштів отриманих злочинним шляхом [166].

Таким чином, можна зробити висновок, що протягом 2002-2010 рр. досліджувані компанії активно використовували механізм перестраховування під час власної діяльності. Так, частка компаній, які ефективно використовували операції перестраховування з метою забезпечення достатнього рівня

фінансової стійкості (питома вага перестраховування складає від 5% до 50%), починаючи з 2004 р., не знижувалась менше ніж до 62%. Питома вага страховиків, які значно залежать від перестраховування або повністю передають застраховані ризики перестраховикам (частка перестраховування становить більше ніж 50%), протягом аналізованого періоду мала тенденцію до зниження та в останні три роки (2008-2010рр.) становила 26%. Обсяг компаній, які майже не застосовують перестрахові операції (питома вага перестраховування складає менше 5%) протягом дев'яти років був незначним та не перевищував 11% від їх загальної кількості.

Отже, можна стверджувати, що в Україні механізм перестраховування використовується майже всіма страховими компаніями, але його застосування з метою ефективного управління фінансовою стійкістю здійснюється обмеженою кількістю страховиків. Це обумовлено не тільки стратегічними напрямками відносно інструментів забезпечення фінансової стабільності страховиків а, безперечно, і слабким розвитком вітчизняного ринку перестраховування.

Активізувати та збільшити обсяги проведення операцій на ринку перестраховування можна за рахунок діяльності перестрахових брокерів. У період незначного розвитку ринку фінансових послуг одним з ефективних методів пошуку цесіонерів та ретроцесіонерів є саме використання інституту брокерів. Спеціалізовані посередницькі організації з широкою базою даних про учасників не тільки вітчизняного, але й закордонного ринку перестраховування, спроможні як надати послуги з розміщення та прийняття ризику за найбільш прийнятних умов, так і забезпечити виконання учасниками перестраховування взятих на себе зобов'язань.

В Україні брокери надають послуги як зі страхування, так і з перестраховування. Протягом 2003-30.09.2010 рр. на вітчизняному ринку страхування та перестраховування кількість брокерів зменшувалась. Так, 30.09.2010 р. на ринку діяло 57 посередників, у той час, як в 2003 р. їх кількість становила 80 одиниць (рис. Б.1 додатку Б). Зазначена тенденція порушувалась

тільки в 2009 р., коли спостерігалось збільшення кількості брокерів на 3 одиниці порівняно з попереднім періодом, але в наступному році значення досліджуваного показника повернулось до рівня 2007 р. і склало 57 одиниць.

Спадаюча динаміка кількості брокерів, які надають послуги зі страхування та перестрахування, пов'язана зі зростанням вимог до організації брокерської діяльності з боку державних органів, змінами в оподаткуванні їх діяльності та консолідацією страхових посередників в Україні [42].

Кількісно оцінити український ринок перестрахування можливо лише дослідивши динаміку показників, що його характеризують (додаток Б).

Незважаючи на значну кількість невирішених проблем, вітчизняний ринок перестрахування протягом 1998-2010 рр. розвивався, збільшуючи обсяги зароблених премій. Так, розглядаючи абсолютні значення обсягів премій, сплачених перестраховикам, необхідно зазначити, що значення даного показника протягом аналізованого періоду мало тенденцію до збільшення (рис. Б.2. додатку Б). Така ситуація пояснюється випереджаючими темпами зростання валових страхових премій в цілому по ринку в кожному наступному році. Виключенням стали 2004 р., 2006 р. та 2009 р. У той час, як в 2006 р. та 2009 р. спостерігалось скорочення абсолютного значення сплачених перестраховикам премій, то в 2004 р. відбулось значне збільшення аналізованого показника. Так, в 2006 р. абсолютне значення премій переданих перестраховикам зменшилось на 7,03%, а в 2009 р. - на 1,94% порівняно з попереднім роком. У 2004 р. обсяги сплачених перестраховикам премій склали 11674,07 млн. грн., що більше ніж в два рази від показника попереднього року. У наступному 2005 р. його значення значно скоротилось (на 93%) і в абсолютному вираженні становило 6048,97 млн. грн.

Аналізуючи структуру валових премій, необхідно зазначити, що за період дослідження загальна частка перестрахування (сума часток перестрахування у резидентів та нерезидентів) у складі валових страхових премій змінювалась нерівномірно (рис. Б.2 додатку Б). Так, починаючи з 1997

р. питома вага перестраховання в валових страхових преміях постійно зростала (крім 2001 р., в якому відбулось незначне зменшення) і в 2004 р. склала 60%. В наступні три роки на ринку перестраховання України прослідковувалась тенденція до скорочення частки перестраховання (протягом 2004-2007 рр. цей показник зменшився на 24,4%). Збільшення питомої ваги перестраховання в валових преміях в цілому по ринку відбулось у наступні три роки, з 2007 р. по 2010 р. значення аналізованого показника збільшилось на 11%, і склало в 2010 р. – 47%.

Проводячи аналіз частки премій, переданих вітчизняним та закордонним перестраховикам, можна стверджувати, що питома вага перестраховання ризиків у нерезидентів протягом 1996-2003 рр. була більшою, ніж у резидентів (рис. Б.3 додатку Б). Так, найбільшого значення даний показник досяг у 2003 р. і склав 35% або 3175,9 млн. грн. в абсолютному значенні. Наступного року ситуація кардинально змінилася – в 2004 р. перестраховикам-резидентам було сплачено більше, ніж 50% валових страхових премій, а нерезидентам – лише 9,8%. Дані зміни обумовлені прийняттям 4 лютого 2004 р. Постанови Кабінету міністрів України відносно вимог здійснення перестраховання у перестраховиків-нерезидентів [154]. Відповідно до цього нормативно-правового документа, на момент укладання договорів перестраховання рівень платоспроможності закордонного перестраховика повинен бути не нижчим, ніж відповідний рейтинг фінансової стійкості провідних рейтингових агентств світу (Standard & Poor's (США), Fitch Ratings (Великобританія), Moody's Investors Service (США), A.M.Best (США)).

Протягом періоду 2005-2010 рр. частка сплачених премій перестраховикам-резидентам знаходилась на рівні не нижче 30% валових страхових премій в цілому по ринку, а частка премій, сплачених перестраховикам-нерезидентам, не перевищувала 5,4%.

Для проведення більш детального аналізу діяльності перестраховиків-нерезидентів на вітчизняному страховому ринку розглянемо структуру пе-

рестраховання ризиків національними перестраховими компаніями на закордонних ринках (табл. Б.2 додатку Б).

Враховуючи наведені дані, слід відмітити, що протягом 2003-2010 рр. напрямки перестраховання ризиків вітчизняними страховими компаніями постійно змінювались. Так, до 2005 р. перестрахові операції з нерезидентами використовувались вітчизняними учасниками ринку переважно для легалізації доходів, отриманих кримінальним шляхом та виводу фінансових ресурсів за кордон. У 2003 та 2004 роках частка переданих премій компаніям Литви та Латвії складала більше ніж 75% від всього обсягу премій, сплачених перестраховикам-нерезидентам. Саме компанії цих двох держав використовувались суб'єктами українського ринку перестраховання для незаконних дій. Після прийняття в 2004 р. вищезгаданої Постанови [154] ситуація змінилась, оскільки було заборонено співпрацю з перестраховиками-нерезидентами, які мали спекулятивний рейтинг і в країнах розташування яких не здійснювався нагляд за страховою діяльністю.

Починаючи з 2003 р., компанії різних країн проявляли неоднорідну зацікавленість в перестрахованні ризиків українських компаній. Перестраховики США за період 2004-2006 рр. збільшували обсяги ризиків отриманих від українських компаній. Так, в 2004 р. вони отримали 1% (19,1 млн.грн.) премій від вітчизняних страхових та перестрахових компаній, а в 2006 р. даний показник збільшився до 24% (134,66 млн.грн.). Натомість, в 2008 р. під впливом фінансової кризи (банкрутства одного з провідних світових перестраховиків – компанії AIG) частка перестраховання ризиків у США скоротилась до 2,7 % (28,02 млн.грн.) та продовжувалась скорочуватись в 2009 і 2010 роках.

Компанії інших країн, навпаки, збільшували присутність на українському ринку перестраховання. Протягом 2003-2008 рр. частка премій, сплачених німецьким перестраховим компаніям, постійно зростала. Якщо в 2003 р. компаніям з Німеччини було сплачено 1 % від загального обсягу премій переданих перестраховикам-нерезидентам, то в 2008 р. вони отримали вже

на 193,6 млн. грн. премій більше. Це дало їм змогу збільшити до 21,1% питому вагу в преміях, сплачених українськими компаніями перестраховикам-нерезидентам. Зростаюча динаміка премій, отриманих німецькими перестраховими компаніями, пояснюється політикою Munich Re – однієї з трьох найбільших міжнародних перестрахових компаній, яка приймає участь у перерозподілі ризиків по всьому світу і є активним учасником ринку перестрашування України. У той же час наслідки фінансово-економічної кризи зумовили скорочення частки премій, переданих німецьким перестраховикам у 2009-2010 рр., як в абсолютному, так і відносному значенні.

Проводячи аналіз частки премій, переданих перестраховим компаніям з Великобританії, необхідно зазначити, що протягом 2007-2010 рр. вони акумулювали більше ніж 30% всіх премій, переданих вітчизняними страховиками нерезидентам, що в абсолютному значенні перевищує рівень в 260 млн. грн.

Певного скорочення протягом 2007-2009 рр. зазнала частка премій, переданих російським компаніям у перестрашування. Якщо в 2005 р. та 2006 р. питома вага російських перестраховиків у загальному обсязі переданих премій нерезидентам становила не менше ніж 29%, то в 2007 р. значення даного показнику скоротилось до 20% (148,4 млн. грн.), а в 2008 р. взагалі склало 14,3%. Наявна тенденція до зменшення перестрахових операцій між учасниками українського та російського ринку страхування та перестрашування пояснюється певними нормативними заборонами, які є результатом вступу України в СОТ і стосуються неможливості перестраховувати ризики в країнах, які не є членами даної організації [123]. Покращення ситуації відносно збільшення частки ризиків, які перестраховувались російськими компаніями відбувалося в 2010 р., коли цей показник зріс на 35,8 млн. грн. порівняно з 2009 р.

Частка премій, переданих у перестрашування компаніям з Польщі, Франції, Австрії і Казахстану, протягом 2003-2010 рр. не перевищувала 12,5% від загального обсягу. Крім того, необхідно зауважити, що, починаю-

чи з 2006 р., більше ніж 2% від загального обсягу премій було передано перестраховим компаніям з Бельгії, а в 2010 р. перестраховикам з Йорданії: при цьому якщо в першому випадку можна стверджувати про позитивну динаміку (диверсифікація розміщення ризиків у нерезидентів з високим рівнем фінансової стійкості та розвитком перестрахового ринку), то в другому – формування нових схем по легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, через перестрахові компанії з Йорданії.

Аналізуючи рівень виплат, здійснених перестраховиками–резидентами та нерезидентами протягом 2003-2010 рр., можна зробити висновок, що загальний рівень даного показника не перевищує 11%. Це є свідченням великої прибутковості перестрахової діяльності в Україні, оскільки виплати, які здійснюють перестраховики, складають не більше 11% отриманих премій (рис. Б.4 додатку Б).

Прибутковість діяльності вітчизняних перестрахових компаній є ще більшою від загальноринкової. Так, протягом періоду дослідження рівень виплат страхових відшкодувань не перевищував 8,7%. Перестраховики-нерезиденти впродовж 2003-2007 рр., навпаки, значно збільшили рівень власних виплат, сплативши в 2007 р. 42,3% зібраних премій. З 2008 р. по 2010 р. рівень виплат, здійснених перестраховиками, зменшився до рівня в 29,2%.

Вищепроведений аналіз свідчить не тільки про високу рентабельність перестрахової діяльності, а й про неефективне використання вітчизняними страховими компаніями перестрахових операцій та використання перестраховування з метою оптимізації оподаткування і легалізації кримінальних доходів.

Визначаючи роль перестрахових брокерів у функціонуванні вітчизняного ринку перестраховування, необхідно зауважити, що протягом 2006-2010 рр. частка, премій отриманих перестраховиками за договорами укладеними брокерами в загальній сумі премій, сплачених перестраховикам, є дуже низькою (табл. Б.3 додатку Б). Так, за цей період даний показник зна-

ходився в межах від 2% до 4%. Розглядаючи премії, сплачені перестраховикам – резидентам і нерезидентам, можна зробити висновок, що більшість угод, що укладають посередники, пов'язані з організацією перестрахових операцій з нерезидентами. Частка премій, сплачених перестраховикам-нерезидентам за участю перестрахових брокерів, протягом аналізованого періоду знаходилась на рівні 13,6-24,0% від загального обсягу премій, а перестраховикам-резидентам на рівні 1,1-2,2% відповідно.

Розмір виплат, які здійснювались за участю перестрахових брокерів, у 2006-2008 рр. не перевищував 30772,0 тис. грн., що в контексті загального обсягу виплат, здійснених перестраховиками, становить менше ніж 3,2 %. Всі виплати на 99,9% були здійснені на користь перестраховиків-нерезидентів. Значне збільшення частки виплат за участю перестрахових брокерів відбулось в 2010 р., про що свідчить отримане значення даного показника на рівні 16,7%.

Таким чином, можна зробити висновок, що в сучасних умовах значного впливу інститут перестрахових брокерів на розвиток ринку перестраховування України не здійснює, хоча потенціал даних суб'єктів залишається дуже високим.

Невід'ємною складовою оцінки сучасного стану, проблем та перспектив розвитку ринку перестраховування в Україні є аналіз об'єктів, що підлягають перестраховуванню (додаток В).

Досліджуючи загальні тенденції відносно перестраховування окремих видів страхування (табл. В.1-В.8 додатку В), можна зробити висновок, що за період 2003-2010 рр. у перестраховування переважно віддавались ризики, пов'язані з добровільним майновим страхуванням. Так, частка премій, які були сплачені перестраховикам за даним видом страхування, становила не менше 85% від загального обсягу премій. Ризики в розрізі інших видів добровільного страхування (відповідальності, особисте) та страхування життя і не обов'язкове державне страхування, відповідно склали не більше однієї четвертої всіх ризиків, що перестраховувались. Премії передані перестрахо-

викам за державним страхуванням протягом аналізованого періоду дорівнювали нулю.

Необхідно також зазначити, що значна частка премій переданих перестраховикам у межах добровільного майнового страхування припадає на перестраховання фінансових ризиків. Так, незважаючи на зниження даного показу за цей період, до 2008 р. премії передані перестраховика за фінансовими ризиками склали не менше 34% від загального обсягу, а в 2003-2004 рр. - взагалі більше половини переданих у перестраховання ризиків. Структурної та кількісної зміни види ризиків, які перестраховуються, зазнали тільки в 2010 р. Так, якщо в 2008-2009 рр. частка фінансових ризиків переданих в перестраховання в абсолютному значенні ще знаходилася на рівні попередніх років, то в 2010 р. вдалось зменшити не тільки їх питому вагу (2% від загальної кількості), але й обсяг переданих премій (зменшились на 1,4 млн. грн. в порівнянні до 2009 р.).

Розглядаючи обсяги сплачених премій перестраховикам за кожним з видів страхування в розрізі резидентів і нерезидентів, слід відмітити, що починаючи з 2004 р. за всіма видами страхування, крім недержавного обов'язкового, переважали вітчизняні перестрахові компанії. У сегменті перестраховання ризиків обов'язкового недержавного страхування нерезиденти отримували більшість страхових премій, оскільки значні за розмірами збитки, які входять у даний вид страхування (авіаційне страхування цивільної авіації та страхування цивільної відповідальності оператора ядерної установки за ядерну шкоду, яка може бути заподіяна внаслідок ядерного інциденту), покриваються з використанням фінансових можливостей закордонних перестраховиків.

Аналізуючи діяльність перестрахових брокерів у розрізі видів страхування (табл. В.9.-В.13 додатку В), необхідно зазначити, що у 2006-2010 рр. найбільшу активність посередники виявляли при організації перестрахових відносин зі страхування майнових ризиків. Питома вага премій зі страхування майнових ризиків, отриманих перестраховиками за участю перестрахових брокерів, за аналізований період становила не менше ніж 55% від загального обсягу премій. Крім того, в 2008 р. перестрахові брокери почали

здійснювати операції з організації перестрахування життя. Так, якщо в 2006 та 2007 роках посередниками не було укладено жодного договору з перестрахування життя, то в 2008 р. був укладений договір перестрахування життя, згідно з яким перестраховик-нерезидент отримав 1509,4 тис. грн. страхової премії, а посередник – 130,6 тис. грн. винагороди за власні послуги. У подальші 2009 та 2010 роки перестрахування ризиків пов'язаних з життям знову не здійснювалося. Найбільші суми винагород протягом 2006-2010 рр. посередники отримували за організацію перестрахових операцій з особистого страхування, на кожний договір у середньому приходилось по 578 грн. винагороди. Отже, можна стверджувати, що протягом останніх років перестрахові брокери почали розширювати та збільшувати обсяги власної діяльності.

Виділимо та проаналізуємо основні проблеми, можливі шляхи їх вирішення та напрямки (перспективи) подальшого розвитку ринку перестрахування (табл. 1.2).

Аналіз наведених даних дозволяє зробити висновок, що в сучасних умовах український ринок перестрахування знаходиться на початковому етапі розвитку. Особливо гостро постають проблеми ефективного регулювання і правового забезпечення діяльності учасників ринку, якості та різновидів пропонованих перестрахових послуг, низької капіталізації і місткості та проблем інфраструктурного характеру. На нашу думку, подальший розвиток перестрахових операцій в Україні буде пов'язаний з формуванням відповідного правового поля діяльності суб'єктів перестрахових операцій. Нормативно-правові акти, які будуть регламентувати перестрахову діяльність, повинні бути не тільки розроблені спільними зусиллями державних органів і саморегулювальних організацій ринку та прийняті законодавчими органами влади, але й обов'язково виконуватись всіма суб'єктами ринку. Гарантування виконання нормативно-встановлених вимог до здійснення перестрахової діяльності повинно здійснюватись державними органами контролю, які не тільки контролюватимуть перестрахові операції, але і попереджуватимуть настання кризових ситуацій в даній сфері.

Таблиця 1.2

Аналіз проблем, можливих шляхів їх вирішення та напрямки (перспективи) подальшого розвитку українського ринку перестрахування

Проблеми	Шляхи вирішення	Результати та напрямки (перспективи) подальшого розвитку
<p>1. Діяльність універсальних перестрахових компаній.</p> <p>1.1. Незначний розвиток перестрахових операцій.</p> <p>1.2. Існування недовіри страхових компаній до перестраховиків у розрізі збереження покупців страхових послуг.</p>	<p>Запровадження ліцензування перестрахової діяльності, та створення професійних перестрахових компаній, для яких перестрахові операції виступатимуть основним видом діяльності.</p>	<p>Формування ринку професійних перестрахових компаній, що створить можливість удосконалити механізм проведення та розширити асортимент перестрахових операцій з урахуванням особливостей вітчизняного страхового ринку.</p>
<p>2. Недостатність капіталізації перестрахових компаній.</p> <p>2.1. Неспроможність перестраховувати значні за розмірами збити.</p> <p>2.2. Незначні обсяги перестрахування ризиків отриманих від нерезидентів та значна залежність перестрахових компаній від обсягу ризиків які перерозподіляються на вітчизняному ринку перестрахування.</p> <p>2.3. Втрати національним ринком перестрахування значних обсягів премій за якісними та великими ризиками, які передаються закордонним перестраховикам.</p>	<p>Збільшення нормативно встановленого обсягу статутного капіталу, та вимог до страхових резервів. Консолідація ринку перестрахування та формування фінансово потужних перестрахових компаній. Створення державної перестрахової компанії з широкою філійною мережею та значним фінансовими ресурсами, яка б діяла на ринкових засадах.</p>	<p>Збільшення місткості ринку перестрахування України. Створення потужних перестрахових компаній спроможних перестраховувати значні за обсягами ризику не тільки в межах національної економіки, але й виходити на міжнародні ринки. Діяльність державного перестраховика дасть можливість перерозподіляти специфічні ризики з невідомою ймовірністю настання страхового випадку, і, як результат, активізувати діяльність зі страхування даних ризиків.</p>
<p>3. Неєфективність використання перестрахових операцій.</p> <p>3.1. Обмежена кількість страхових компаній, які використовують інструмент перестрахування для забезпечення власної фінансової стійкості.</p> <p>3.2. Використання перестрахування для легалізації доходів отриманих кримінальним шляхом та оптимізації оподаткування суб'єктів господарювання.</p> <p>3.3. Відсутність моделей управління страховим портфелем та платоспроможністю за допомогою перестрахування.</p>	<p>Стимулювання з боку державних органів ефективного використання перестрахування з метою забезпечення фінансової стійкості страховиків та запобігання використанню даного інструменту для незаконних дій. Адаптація закордонного досвіду моделювання та управління фінансовою стійкістю за допомогою перестрахування. Залучення вітчизняних науковців та практиків для створення рекомендацій та положень з ефективного використання перестрахових операцій.</p>	<p>Цілеспрямоване використання перестрахових операцій з метою досягнення збалансованості страхового портфелю, фінансової стійкості та платоспроможності страхової компанії. Імпульс для подальшого розвитку та вдосконалення використання перестрахових операцій з метою досягнення стабільного функціонування всіх учасників ринку страхування та перестрахування.</p>
<p>4. Недостатня якість та ліквідність активів, які формують страхові резерви та статутний капітал.</p>	<p>Підвищення законодавчих вимог до якості, видів та структури активів, з яких формуються страхові резерви та статутний капітал. Постійний контроль за виконанням визначених нормативів.</p>	<p>Гарантування своєчасності та повноти виконання взятих перестраховиком на себе зобов'язань. Оперативне реагування на зміну обсягів та структури активів перестраховиків і, як результат, застосування цілеспрямованих заходів відносно напрямків розміщення страхових резервів</p>

Продовж. табл.1.2

5. Відсутність функціонування перестрахових пулів за соціально небезпечними видами ризиків.	Стимулювання та участь держави в створенні пулів з перестрахування значних та небезпечних ризиків: енергетичних, автотранспортних, морських, сільськогосподарських ризиків і ризику природних катастроф.	Захист суб'єктів господарювання і населення від катастрофічних збитків і в результаті розвиток відповідних видів господарської діяльності. Створення умов для подальшого розвитку пулової системи перестрахування значних за обсягами та соціально небезпечних ризиків.
6. Слабкий розвиток інституту перестрахових брокерів та незначна частка участі перестрахових посередників у перерозподілі ризиків на українському ринку перестрахування.	Надання інформації учасникам ринку перестрахування про переваги та доцільність використання брокерських послуг. Створення ефективної законодавчої бази в розрізі умов діяльності та контролю посередницьких операцій.	Якісне та кількісне збільшення обсягу перестрахових операцій. Покращення інфраструктури та комунікаційної забезпеченості перестрахового ринку.
7. Незадовільна підготовка та кваліфікація спеціалістів у сфері перестрахування: актуаріїв, андеррайтерів, юристів.	Створення навчальних центрів з перепідготовки та покращення знань працівників перестрахових компаній. Підготовка вітчизняних молодих спеціалістів за відповідними напрямками в вищих навчальних закладах України.	Покращення всіх аспектів проведення перестрахових операцій, зокрема: швидкості документообігу, оцінки ризику і обсягу відшкодування, моделювання ефективності застосування різних видів перестрахових операцій, визначення ймовірності настання страхового випадку.
8. Відсутність гарантій своєчасності та повноти виплат перестраховиками.	Постійний контроль з боку державних органів за рівням фінансової стійкості перестраховиків. Створення фонду гарантування страхових виплат за рахунок визначеної частки страхових резервів.	Збільшення обсягів перестрахових операцій та впевненості учасників ринку щодо виконання перестраховиками взятих на себе зобов'язань.
9. Наявність слабкої конкуренції серед суб'єктів перестрахової діяльності.	Контроль державних органів за ціноутворенням та правилами ведення перестрахових операцій в межах всіх учасників перестрахового ринку.	Формування прозорого, висококонкурентного ринку перестрахування і, як результат, можливості подальшого розвитку перестрахових операцій на ринкових засадах.
10. Недостатній контроль та регулювання перестрахової діяльності.	Постійний моніторинг державних органів регулювання перестрахової діяльності та вживання пруденційних заходів по запобіганню порушень в даній сфері.	Функціонування всіх суб'єктів українського ринку перестрахування в межах визначених правил, які закріплені нормативно-правовими документами і виконання яких контролюється державними органами.
10.1. Обмеженість інформації про фінансові можливості, стійкість та рейтинг перестраховиків.	Створення адекватної та всебічної системи аналізу фінансового стану учасників страхового та перестрахового ринків.	Рівні можливості здійснення покупки та продажу перестрахових послуг для учасників перестрахового ринку.
10.2. Відсутність достатньої законодавчої бази, яка б забезпечувала функціонування перестрахового ринку в межах правового поля.	Спільна діяльність державних органів та саморегулювальних організацій в розрізі методів регулювання перестрахових операцій та прийняття відповідних нормативно-правових актів.	Основний базис для подальшого розвитку ринку перестрахування як кількісно, так і якісно.

Створення професійних перестрахових компаній, які володітимуть значними обсягами ліквідних активів, також виступає пріоритетним напрямком розвитку вітчизняного перестрахового ринку. Формування ринку професійних перестраховиків надасть можливість вирішити не тільки проблеми, пов'язані з якістю і спектром пропонованих послуг та збільшенням місткістю ринку, а й підвищити гарантованість виконання взятих на себе зобов'язань та вчасності здійснення страхових виплат. Саме винятковість здійснення перестрахових операцій, яка властива професійним перестраховикам, та необхідність значних фінансових ресурсів для проведення перестрахових операцій і є інструментом вирішення багатьох існуючих проблем ринку перестраховування.

В умовах глобалізації та інтернаціоналізації ринків фінансових послуг важливого значення для подальшого розвитку ринку перестраховування в Україні набуває розширення його інфраструктури. Розвиток пулової системи перестраховування, інституту перестрахових брокерів та висока кваліфікація спеціалістів перестрахової діяльності надають широкі можливості здійснення цесії та ретроцесії (первинний та подальший перерозподіл) значних за обсягами ризиків як в межах національного ринку, так і за кордоном. Крім того, розвиток інфраструктури українського ринку перестраховування дозволяє не тільки передавати ризики в перестраховування нерезидентам, але й проводити експорт страхових гарантій. Таким чином, у результаті реалізації даних заходів відбуватиметься поступова інтеграція вітчизняного перестрахового ринку в міжнародний простір.

Визначення перестрахових операцій як одного з методів забезпечення фінансової стійкості страхової компанії та пріоритетності розвитку українського ринку перестраховування як обов'язкової складової ефективності перестрахової діяльності, спричиняє необхідність проведення наступних досліджень в розрізі теоретичних основ та практичного досвіду застосування всього комплексу інструментів, за допомогою яких досягається покращення фінансової стійкості страховиків.

Висновки до першого розділу

1. Проведене дослідження дозволяє зробити висновок, що страхова діяльність є визначальним та необхідним інструментом ефективного розвитку економіки держави. Використання інституту страхування допомагає захистити як соціально-економічні інтереси суспільства, так і виробничо-фінансової діяльності суб'єктів господарювання від несприятливих подій різного роду. Дана особливість операцій страхування ґрунтується на можливості акумуляції та ефективного розподілу страховими компаніями фінансових ресурсів, які вони залучають від страхувальників, у вигляді страхових премій. Виходячи з цього, подальший розвиток страхування та його перетворення на дієвий елемент фінансової системи країни, повинен базуватись на ефективному механізмі регулювання фінансової стійкості страхових компаній.

2. Доведено, що здійснюючи операційну діяльність, більшість страхових компаній не мають можливості сформувати збалансований портфель ризиків. Страховий портфель, переважно, складається з ризиків, які є різними за величиною, характером, імовірністю настання страхового випадку та ступенем концентрації ризику на відповідній території. Таким чином, з метою збалансування обсягу відповідальності за прийнятими в страхування подіями та приведення в співставність фінансових можливостей страхової компанії з розмірами її зобов'язань використовують операції перестраховування.

3. Результати дослідження дають можливість зазначити, що визначальними факторами в процесі прийняття менеджерами страховика управлінських рішень щодо використання операцій перестраховування є вартість перестрахових операцій та граничний обсяг власного утримання. Визначення ліміту власного утримання цедента є складним процесом, при розрахунку якого повинна враховуватися не тільки статистична інформація про роботу страхової компанії, а й особливості діяльності, фінансові можливості кожного страховика.

4. Обґрунтовано, що досягнення за допомогою перестрахових операцій фінансової стійкості, рентабельності діяльності та збалансованості портфеля ризиків страхових і перестрахових компаній неможливо без поступального, ефективного розвитку національного ринку перестраховування та його подальшої інтеграції в міжнародну фінансову систему.

5. Аналіз сучасного стану та існуючого рівня розвитку українського ринку перестраховування (в розрізі таких аспектів, як: місткість ринку, його суб'єкти і об'єкти та динаміка основних показників) дозволив визначити його значну залежність від обсягів страхової діяльності вітчизняних страхових компаній, які виступають основними споживачами перестрахових операцій; ьневисокий реальний показник його місткості і, як результат, неможливості суб'єктів ринку нести відповідальність у межах значних за обсягами ризиків; відсутність розвиненої інфраструктури та ефективної комунікаційної забезпеченості перестрахового ринку та продовженням використання перестрахових операцій, як механізму оптимізації оподаткування і легалізації доходів отриманих кримінальним шляхом.

6. Розширення можливостей та стимулювання використання перестрахових операцій страховими компаніями обумовлює необхідність створення висококапіталізованих професійних перестрахових компаній, розвитку інституту брокерів, державної підтримки організації перестрахових пулів і формування відповідної нормативно-правової бази для своєчасного регулювання та ефективної діяльності суб'єктів перестрахових операцій.

РОЗДІЛ 2

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ НА ОСНОВІ ВИКОРИСТАННЯ МЕХАНІЗМУ ПЕРЕ-СТРАХУВАННЯ

2.1. Роль та місце перестрахування в забезпеченні фінансової стійкості страхової компанії

Досліджуючи особливості та значимість перестрахових операцій у розрізі підвищення рівня фінансової стійкості страховика, необхідно зазначити, що використання зазначеного інструменту повинно носити всеохоплюючий та системний характер. Проводячи перестрахування тільки з метою зменшення відповідальності в межах значних за обсягами ризиків, менеджмент страхової компанії обмежує потенціал застосування даного інструменту щодо забезпечення фінансової стійкості. Тобто, актуальності набуває аналіз впливу перестрахових операцій на критерії (базові та додаткові) забезпечення фінансової стійкості страховика та ідентифікації особливостей їх взаємодії. Отже, політика застосування перестрахових операцій, як методу досягнення відповідного рівня фінансової стійкості страхової компанії, повинна базуватись на використанні всього спектру можливостей перестрахування [175].

З метою розкриття ролі перестрахування в процесі ефективності реалізації кожного з інструментів забезпечення фінансової стійкості страхової компанії, зокрема, та з'ясування місця перестрахових операцій у розрізі стабільної діяльності страховика в цілому, проведемо формалізацію даних процесів за допомогою схеми зображеної на рис. 2.1.

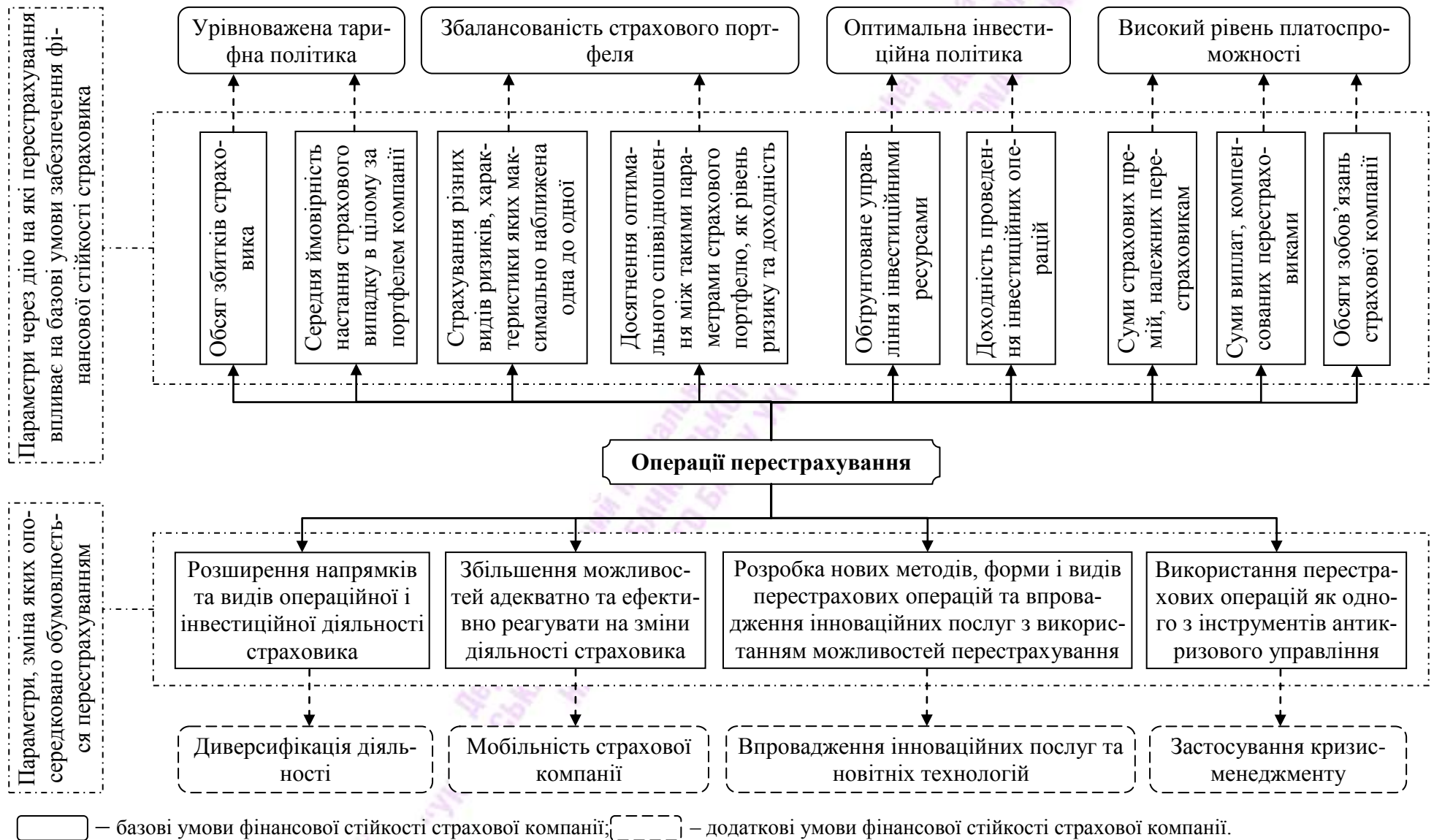
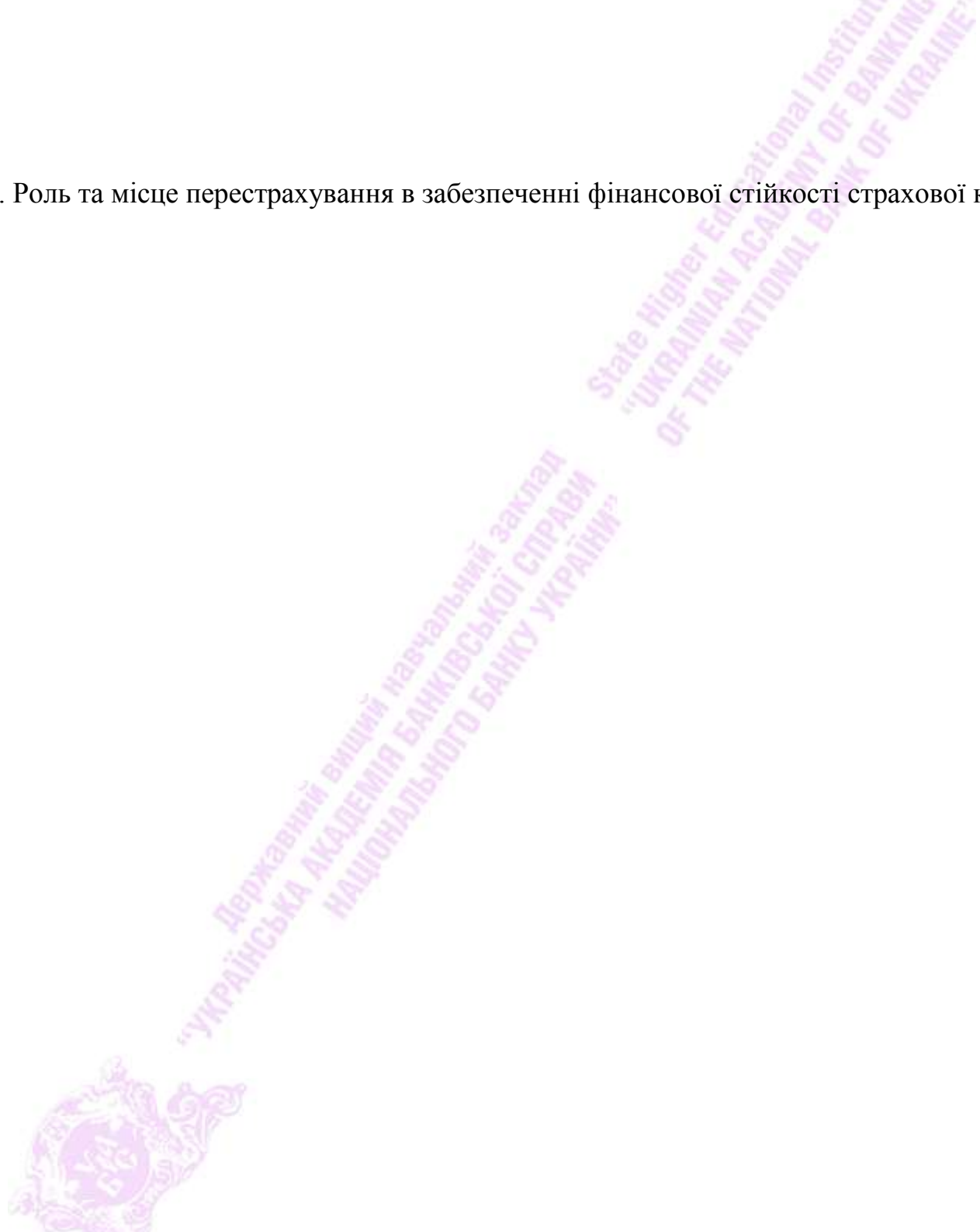

Рис. 2.1. Роль та місце перестраховування в забезпеченні фінансової стійкості страхової компанії

Наведені дані дозволяють визначити на рис. 2.1 доцільно сказати, що серед цілісної системи критеріїв забезпечення фінансової стійкості страхової компанії, операції перестраховування здійснюють прямий вплив саме на частину базових інструментів. Такими умовами виступають: проведення врівноваженої тарифної політики, досягнення збалансованості страхового портфелю, оптимальна інвестиційна політика та високий рівень платоспроможності. Прослідкувати вплив перестраховування на фінансову стійкість страхової компанії через достатній рівень власного капіталу та методи формування страхових резервів (інші дві базові умови забезпечення фінансової стійкості) виявляється майже неможливим. Дана ситуація обумовлюється відсутністю параметрів, на які прямо впливати за допомогою операцій перестраховування.

Вивчаючи залежність між стабільною діяльністю страхової компанії та операціями перестраховування в розрізі додаткових критеріїв забезпечення фінансової стійкості страховика, необхідно також констатувати опосередкований вплив перестраховування на дані умови, оскільки вони виступають похідними для ефективної реалізації базових інструментів.

Отже, розглянемо особливості здійснення впливу перестраховування на формування тарифів страхової компанії. Розмір тарифної ставки, переважно, базується на розрахунку таких параметрів як: обсяг збитків страховика та ймовірність настання страхового випадку, проведемо детальний аналіз обумовленості зміни даних складових операціями перестраховування.

Аналіз першого параметру дозволяє зазначити, що розподіляючи величину відповідальності з перестраховиком, страховик у межах конкретного ризику може зменшити розмір власних збитків, отриманих внаслідок настання страхового випадку, і знизити нетто-тариф. Політика використання даного інструменту з метою управління тарифною ставкою повинна враховувати методи, форми та види перестрахових операцій. На відміну від облігаторного перестраховування, застосовуючи його факультативний метод, страховик не має гарантії покриття планованих обсягів зобов'язань

та встановлення очікуваної вартості проведення операції, що відповідно може призвести до зменшення рівня фінансової стійкості компанії.

У свою чергу, в розрізі проведення пропорційного та непропорційного перестраховання (і їх видів) величина збитків в першому випадку буде пропорційно розподілятися між учасниками операцій і, відповідно, забезпечувати більші можливості для гнучкого управління рівнем тарифної ставки. У ході проведення непропорційного - страхова компанія здатна чітко спрогнозувати максимальний розмір власних витрат і, тим самим, забезпечити досягнення визначеного рівня нетто-тарифу.

При дослідженні впливу перестраховання на ймовірність настання страхового випадку, відзначимо, що в умовах висококонкурентного страхового ринку визначальним є можливість страховика встановити мінімальний рівень тарифної ставки. Доцільність реалізації даного підходу, за умови непорушення достатнього рівня фінансової стійкості страхової компанії, можлива якщо співвідношення між імовірністю настання страхового випадку за ризиком, який приймається в страхування та її середнім рівнем у розрізі всього страхового портфелю відповідає допустимому значенню. Знизити тарифну ставку за ризиком, ймовірність настання якого є високою, можна у випадку значно меншого середнього рівня ймовірності отримання збитків за всім портфелем страхової компанії. Одним з інструментів зменшення середнього рівня ймовірності настання страхових випадків, враховуючи структуру страхового портфелю, є здійснення операцій перестраховання. Це призводить до зменшення розміру власного утримання страховика за існуючими договорами (пасивне перестраховання), так і до можливості залучення нових видів ризику (активне перестраховання) [33, 44, 106].

Переходячи до розгляду впливу перестраховання на наступну умову забезпечення фінансової стійкості – досягнення збалансованого страхового портфелю, набуває особливого значення визначення критеріїв, зміна яких обумовлюється перестрахованням. До них відносять:

- страхування різних видів ризиків, характеристика (імовірність настання страхового випадку, розмір відповідальності, обсяг отриманих премій, термін виконання договорів) яких максимально наближені одна до одної;
- досягнення оптимального співвідношення між такими параметрами страхового портфелю, як рівень ризику та доходність.

Умова однорідності характеристик, прийнятих у страхування ризиків, досягається шляхом пасивного перестрахування. Так, змінюючи величини ймовірності настання страхового випадку, розміру відповідальності та обсягу премій і приводячи їх у відповідність до середнього значення в цілому за портфелем страхової компанії, відбувається збалансування його структури [14, 77, 201].

При цьому досягнення додаткових обсягів премій, різних видів ризиків та термінів дії договорів страхування здійснюється за рахунок активного перестрахування. Виступаючи в ролі перестраховика, страхова компанія має можливість залучити ризики, відсутні в її портфелі та управляти терміном існуючих видів договорів (приймаючи ризики, термін настання яких відрізняється від вже укладених страхових договорів). Крім того, процес активного перестрахування супроводжується отримання відповідного обсягу премій, що поряд з їх передачею в ході пасивного перестрахування призводить до збалансування страхового портфеля за даною характеристикою.

Розглядаючи особливості впливу перестрахових операцій на досягнення оптимального співвідношення між рівнем ризику та доходністю, слід звернути увагу, що пріоритетною задачею менеджменту страхової компанії виступає одночасна мінімізація ризикованості та максимізація доходності її функціонування. Практична реалізація даної стратегії ускладнена комплексом проблем, основною з яких є положення про те що, найбільш прибутковими видами страхування виступають ризики, ймовірність настання збитків за якими є найбільшою.

Це вимагає відповідного визначення оптимального співвідношення між рівнем ризику та доходністю страхових операцій, яке дозволить збалансувати структуру портфеля страхової компанії. Оптимізація співвідношення між вказаними параметрами передбачає максимізацію доходу за умови досягнення максимально допустимого (з точки зору фінансової стійкості компанії) рівня ризику саме управління останнім показником і набуває визначального значення.

Одним з найбільш ефективним інструментів виступає перестрахування. Визначивши максимально допустимий рівень ризику керівники страхової компанії за допомогою різних форм, методів та видів перестрахування здатні зменшити значні за обсягами ризику шляхом передачі визначеної частки відповідальності за ними (пасивне перестрахування) та додатково залучити види страхування з меншим рівнем ризику (активне перестрахування). Отже, перерозподіливши за допомогою перестрахових операцій ризику, які формують страховий портфель, відбувається його збалансування.

Аналізуючи вплив перестрахових операцій на загальну інвестиційну політику страхової компанії проведемо дослідження критеріїв, які є ідентифікаторами даного впливу. Так, дієвість інвестиційної політики обумовлена обґрунтованим розміщенням коштів страхових резервів, ефективним використанням вільних фінансових ресурсів та доходності проведення інвестиційних операцій. У розрізі дослідження даної проблеми вплив операцій перестрахування на інвестиційну політику страховика прослідковується в межах використання страхових резервів за допомогою активного перестрахування та доходності інвестиційної діяльності для пасивного способу його дії [15, 49].

Страхова компанія, проводячи перестрахування ризиків інших страховиків, зобов'язана формувати з отриманих премій фонди фінансових ресурсів, які при настанні страхового випадку будуть використані для покриття її зобов'язань. Грунтуючись на тому, що кошти даних страхових ре-

зервів є тимчасово вільними протягом певного проміжку часу, страховик має можливість їх інвестувати. У подальшому ефективно використання даних інвестиційних ресурсів супроводжується отриманням страховою компанією додаткового доходу, що дає можливість покривати непрогнозовані збитки, і, в результаті, покращує рівень фінансової стійкості страховика.

Розглядаючи пасивне перестраховування необхідно зазначити, що розміщення активів страхової компанії у вигляді прав-вимог до перестраховиків можна також оцінювати як інвестиційну діяльність. Так, умовою отримання доходу страховиком виступає факт настання страхового випадку, а величиною, яка його характеризує, є частина збитків, які б сплатив страховик, не використовуючи операції перестраховування. У свою чергу, витратами вважаються премії, передані перестраховику, за умови, що страховий випадок не настав [40, 93].

Серед визначених інструментів, на які операції перестраховування здійснюють прямий вплив, узагальнюючим критерієм забезпечення фінансової стійкості є платоспроможність. Управління даною категорією є багатогранним та складним процесом, який полягає в системному застосуванні різних інструментів, параметри яких повинні бути чітко ідентифіковані. Отже, визначаючи кількісні характеристики впливу перестраховування на рівень платоспроможності, можна виділити наступні їх складові: суми страхових премій, належних перестраховикам; суми виплат, компенсованих перестраховиками та обсяги зобов'язань страхової компанії. Зменшуючи суми страхових премій, належних перестраховикам, страхова компанія отримує можливість вплинути на нормативний запас платоспроможності шляхом його зниження. У результаті проведених дій, відбувається збільшення різниці між фактичним і нормативним рівнями платоспроможності, що в свою чергу супроводжується стабілізацією фінансової діяльності компанії.

За умови, якщо в страховій компанії переважаючими за обсягами є договори перестраховування, в межах яких відбулися страхові випадки, то

параметром впливу виступає сума виплат, компенсованих перестраховиками. Так, внаслідок збільшення сум виплат перестрахових компаній прослідковується зменшення розриву між фактичним і нормативним запасом платоспроможності, в результаті чого зменшується запас фінансової міцності страхової компанії.

Проводячи дослідження впливу перестрахових операцій на рівень платоспроможності, можна зауважити, що розширення функціонування страхової компанії паралельно супроводжується збільшенням зобов'язань та призводить до зменшення фактичного запасу платоспроможності страховика. У той же час, якщо нормативний рівень платоспроможності залишається незмінним у даних умовах, то розрив між фактичним та нормативним запасами платоспроможності скорочується, і відбувається погіршення фінансової стійкості страхової компанії. Таким чином, розширюючи межі та обсяги діяльності, страховик повинен постійно моніторити рівень власної відповідальності, з подальшим корегуванням за допомогою операцій перестраховування [45, 101, 172].

Продовжуючи розгляд ролі перестраховування в забезпеченні фінансової стійкості страхової компанії, необхідно зазначити, що з метою більш глибокого та комплексного дослідження, крім аналізу критеріїв прямого впливу набуває актуальності оцінка додаткових умов фінансової стійкості страховика, на які операції перестраховування здійснюють опосередковану дію. Так, можливість перестраховування впливати на фінансову стійкість компанії прослідковується за рахунок:

- створення нових та розширення потенціалу існуючих напрямків і видів операційної та інвестиційної діяльності страховика шляхом активізації критерію диверсифікації;
- пристосування до змін внутрішнього та зовнішнього середовища функціонування страхової компанії через підвищення умови мобільності;

- застосування нових інструментів та видів здійснення перестрахових операцій та розробка перспективних стратегій впровадження інноваційних страхових послуг шляхом використання новітніх технологій;
- активізації методів та інструментів антикризової діяльності страхової компанії шляхом підвищення ефективності системи кризис-менеджменту.

Дослідивши роль та місце перестраховування в забезпеченні фінансової стійкості страхової компанії, актуальності набуває кількісна оцінка ефективності та раціональності проведення перестрахових операцій. Сутність даної оцінки полягає у визначенні ренкінгу фінансової стійкості страховика до та після впливу перестраховування на інструменти, які формують стабільну діяльність страхової компанії. У рамках наведеного аналізу доцільно відмітити, що ренкінг у даному випадку слугує критерієм ідентифікації поточного стану фінансової стійкості страхової компанії, що базується на визначенні комплексної системи фінансових показників, які характеризують інструменти забезпечення стабільної діяльності страховика.

Отже, на першому етапі проведення ренкінгу здійснюється виокремлення обмеженої групи фінансових показників, які надають найбільш повну характеристику кожного з критеріїв по забезпеченню фінансової стійкості страхової компанії. Результатом реалізації даного етапу є формування інформаційної бази подальших розрахунків.

Другий етап охоплює визначення бази даних проведення ренкінгу, який розкривається у встановленні граничнодопустимого коридору фінансових показників (сформованих на першому етапі), які складають масив еталонних характеристик фінансової стійкості страховика.

На останньому третьому етапі проводиться порівняння визначених показників поточного стану фінансової стійкості страховика з їх еталон-

ними значеннями та на основі з'ясованого ступеня невідповідності визначається ренкінг.

Результатом визначення ренкінгу страхової компанії є формування аналітичної бази прийняття управлінських рішень щодо необхідності та доцільності застосування операцій перестраховування з метою корегування поточного рівня фінансової стійкості страховика. Так, якщо рішення про застосування операцій перестраховування приймається, то дієвість та ефективність здійснених заходів аналізується шляхом проведення повторного ренкінгу фінансової стійкості страхової компанії.

Таким чином, проведено дослідження фінансових показників, які необхідні для оцінки фінансової стійкості страховика (в розрізі критеріїв її забезпечення) та визначимо їх гранично допустимі рівні.

У системі коефіцієнтів, що найкраще характеризують платоспроможність страхової компанії, необхідно виділити наступні чотири її складові:

- рівень платоспроможності (достатність власного капіталу) (P_n):

$$P_n = \frac{F - N}{N} \times 100\%, \quad (2.1)$$

де F – фактичний рівень платоспроможності;

N – нормативний рівень платоспроможності (методика розрахунку даних показників буде наведена в підрозділі 2.2).

Даний показник відображає потенційні можливості страхової компанії здійснити відшкодування зобов'язань за рахунок власного капіталу. За умови якщо рівень платоспроможності (достатність власного капіталу) перевищує 75%, то страховик гарантовано та в повному обсязі забезпечить виконання власної відповідальності перед страхувальниками та перестраховальниками;

- коефіцієнт термінової ліквідності ($K_{т.л}$):

$$K_{т.л} = \frac{ГК + КФВ}{СР}, \quad (2.2)$$

де ГК – грошові кошти;

КФВ – короткострокові фінансові вкладення;

СР – страхові резерви.

Розраховавши цей показник, можна наочно оцінити ліквідність активів компанії та охарактеризувати частину страхових резервів, яку страховик вчасно може покрити за рахунок найбільш ліквідних активів (грошові кошти та короткострокові фінансові вкладення). Мінімально допустимою величиною коефіцієнта термінової ліквідності виступає значення 1.

- коефіцієнт достатності страхових резервів ($K_{д.с.р}$):

$$K_{д.с.р} = \frac{СР_{р.с} + СР_{с.ж}}{НП_{р.с} + НП_{с.ж}}, \quad (2.3)$$

де $СР_{р.с}$ – резерви в межах ризикового страхування;

$СР_{с.ж}$ – резерви в розрізі страхування життя;

$НП_{р.с}$ – нетто-премії в межах ризикового страхування;

$НП_{с.ж}$ – нетто-премії в розрізі страхування життя.

Значення запропонованого коефіцієнту описує обсяг страхових резервів, які забезпечують рівень виплат у межах страхових випадків, за якими зібрані нетто-премії як для ризикових, так і для лайфових видів страхування. Достатній обсяг сформованих резервів на рівні більше 1 виступає підтвердженням надійності здійснення страхових операцій.

- коефіцієнт фінансового левериджу ($K_{\text{ф.л}}$):

$$K_{\text{ф.л}} = \frac{CP_{\text{р.с}} + CP_{\text{с.ж}}}{ВК}, \quad (2.4)$$

де ВК – власний капітал.

Цей коефіцієнт відображає мінімальний ступень ризику забезпечення страхових резервів власними коштами та характеризує обсяг вільного від зобов'язань капіталу. Точкою рівноваги фінансового стану страхової компанії виступає значення даного коефіцієнта на рівні 0,5. Відхилення значення показника від нормативної величини в напрямку перевищення обсягу резервів над власним капіталом знижує можливість компанії щодо залучення позикових коштів.

До фінансових показників, які характеризують фінансову стійкість страхової компанії в розрізі інвестиційної діяльності відносять:

- коефіцієнт ефективності інвестиційних операцій ($K_{\text{е.с.о}}$):

$$K_{\text{е.с.о}} = \frac{D_i}{O_{i.a}}, \quad (2.5)$$

де D_i – дохід від проведених інвестиційних операцій за рік;

$O_{i.a}$ – середній обсяг інвестиційних активів за рік.

Даний показник описує доцільність та раціональність використання тимчасово вільних коштів страховика в якості інвестиційних ресурсів. Порівнюючи значення отриманого коефіцієнту з рівнем середньорічної облікової ставки рефінансування НБУ, можна встановити ефективність напрямків проведення інвестиційної діяльності страхової компанії;

- коефіцієнт інвестиційних можливостей страховика ($K_{i.m}$):

$$K_{i.m} = \frac{I_a + K_p}{A} \times 100\%, \quad (2.6)$$

де I_a – інвестиційні активи;

K_p – кошти на рахунках страховика;

A – активи страхової компанії.

Розглянутий показник визначає частину активів страхової компанії, на які спрямовуються інвестиційні операції. Позитивною вважається ситуація, коли питома вага інвестиційних активів та коштів на рахунках страховика в загальному обсязі його активів дорівнює 75%.

- коефіцієнт відповідності інвестиційних активів ($K_{v.i.a}$):

$$K_{v.i.a} = \frac{I_a + K_p}{(CP - ЧП) + (BK - 33)}, \quad (2.7)$$

де CP – страхові резерви;

$ЧП$ – частина перестраховування в страхових резервах;

BK – власний капітал;

33 – заборгованість засновників у межах внесків у статутний капітал компанії.

На основі результатів розрахунку даного коефіцієнта, можливо стверджувати про рівень відповідності обсягу інвестиційних активів (враховуючи кошти на рахунках страховика) їх основним джерелам утворення (якими виступають обсяг страхових резервів і сума власного капіталу). Оптимальним вважається значення даного показника на рівні 1, тобто повна відповідність інвестиційних активів джерелам, з яких вони акумулюються.

У розрізі фінансових показників, які описують збалансованість страхового портфеля, частину, що характеризує фінансову стійкість страхової компанії, складають наступні коефіцієнти:

- коефіцієнт фінансової стійкості страхового фонду ($K_{\text{ф.с.с.ф}}$):

$$K_{\text{ф.с.с.ф}} = \frac{D + 3\Phi}{B}, \quad (2.8)$$

де D – обсяг доходів за рік;

3Φ – кошти в запасних фондах;

B – обсяг витрат за рік.

Аналізуючи значення цього коефіцієнта необхідно зазначити, що за умови досягнення збалансованого страхового портфелю страховик має можливість за рахунок зібраних премій, а також коштів, зосереджених в резервних фондах, покрити в повному обсязі суму страхових виплат. Оптимальному рівню страхового портфеля відповідає значення коефіцієнта не менше 1;

- коефіцієнт збалансованості страхового портфеля ($K_{\text{з.с.п}}$):

$$K_{\text{з.с.п}} = \frac{(СП_{\text{р.с}} - ЧСП_{\text{р.с}}) + (СП_{\text{с.ж}} - ЧСП_{\text{с.ж}})}{(СП_{\text{р.с}} + СП_{\text{с.ж}}) + ((ЗСР_{\text{р.с}} - ЗЧПСР_{\text{р.с}}) + (ЗСР_{\text{с.ж}} - ЗЧПСР_{\text{с.ж}}))}, \quad (2.9)$$

де $СП_{\text{р.с}}$ – страхові премії в межах ризикового страхування;

$ЧСП_{\text{р.с}}$ – частка страхових премій, належних перестраховикам у межах ризикового страхування;

$СП_{\text{с.ж}}$ – страхові премії в розрізі страхування життя;

$ЧСП_{\text{с.ж}}$ – частка страхових премій, належних перестраховикам у розрізі страхування життя;

$ЗСР_{p.c}$ – зміна страхових резервів (обсяг страхових резервів на кінець року мінус обсяг страхових резервів на кінець року) у межах ризикового страхування;

$ЗЧПСР_{p.c}$ – зміна частки перестраховиків у страхових резервах (обсяг страхових резервів на кінець року мінус обсяг страхових резервів на кінець року) в межах ризикового страхування;

$ЗСР_{c.ж}$ – зміна страхових резервів (обсяг страхових резервів на кінець року мінус обсяг страхових резервів на кінець року) в розрізі страхування життя;

$ЗЧПСР_{c.ж}$ – зміна частки перестраховиків у страхових резервах (обсяг страхових резервів на кінець року мінус обсяг страхових резервів на кінець року) в розрізі страхування життя.

Особливістю даного показника в розрізі дослідження фінансової стійкості страхової компанії виступає як відображення забезпеченості страхових виплат обсягом сформованих страхових резервів, так і можливість визначення адекватності розрахунку тарифної ставки. Порівнюючи фактичне значення даного коефіцієнта з його нормативним (для ризикових видів страхування – 50 одиниць, для лайфових відповідно – 20 одиниць), можна зробити висновок про вид страхового портфелю: збалансований або високоризиковий.

Переходячи до аналізу кількісної характеристики страхового тарифу, необхідно зазначити, що поряд з показником збалансованості страхового портфелю ефективність здійснюваної страховою компанією тарифної політики можна оцінити за допомогою коефіцієнта Ф.В. Коньшина (K_K):

$$K_K = \sqrt{\frac{1-q}{n \times q}}, \quad (2.10)$$

де q – середня тарифна ставка за всім страховим портфелем;

n – кількість застрахованих об'єктів.

Даний показник описує рівень фінансової стійкості страхової компанії залежно від кількості договорів укладених в межах високої (вище середнього рівня) за розмірами тарифної ставки. Теоретично зменшення значення даного коефіцієнта супроводжується збільшенням рівня фінансової стійкості страхової компанії, тобто $K_{p.c.n} \rightarrow 0$, що неможливо досягти в реальних умовах. Саме тому в практичній діяльності страховики встановлюють гранично допустимий коридор значень коефіцієнта Ф.В. Коньшина (K_K) від 0 до $\sqrt{\frac{1-g}{n \times g}}$ (g – середнє значення за останні 12 місяців на множині середніх тарифних ставок в цілому за страховим портфелем в розрізі кожного з місяців), який відповідає існуючій в компанії стратегії по досягненню відповідного рівня фінансової стійкості [103, 116, 162].

Поряд з ідентифікацією інформаційної бази та встановленням граничних значень фінансових показників необхідно також провести порівняння фактичних значень відповідних коефіцієнтів з їх нормативними величинами. У разі відповідності кожного з розрахованих фінансових показників коридору допустимих значень кількісна характеристика фінансової стійкості страховика приймає значення 1, в іншому випадку - дорівнює 0.

Це дозволяє визначити суму бінарних характеристик відповідності показників фінансової стійкості страховика їх нормативно встановленим значенням як в межах окремих груп аналізу, так і в цілому в межах діяльності страховика. У свою чергу, суми розрахованих бінарних показників виступають ренкінгом страхової компанії в розрізі її фінансової стійкості.

Отримавши кількісну характеристику фінансової стійкості страховика, з метою визначення комплексу та обсягу заходів для її покращення необхідно провести якісну інтерпретацію отриманого ренкінгу за наступною градацією:

- 0-2 одиниць – критичний рівень фінансової стійкості;
- 3-5 одиниць – мінімальний рівень фінансової стійкості;

- 6-8 одиниць – достатній рівень фінансової стійкості;
- 9-10 одиниць – високий рівень фінансової стійкості.

Таким чином, визначивши поточний рівень фінансової стійкості страхової компанії керівництвом приймаються виважені управлінські рішення, які спрямовані на визначення впливу перестраховування у певній відповідності на тарифну політику, збалансування страхового портфеля, оптимізацію інвестиційної діяльності та підвищення платоспроможності.

Доцільність застосування перестрахових операцій як інструменту впливу на критерії забезпечення фінансової стійкості страховика обґрунтовує необхідність визначення рівня використання перестраховування, а також встановлення гранично допустимих меж його застосування. Саме тому розглянемо наступні фінансові показники оцінки перестрахових операцій:

- коефіцієнт залежності від перестраховування ($K_{з.п}$):

$$K_{з.п} = \frac{S_{pr}}{P} \times 100\% , \quad (2.11)$$

де S_{pr} – суми страхових премій, належних перестраховикам;

P – загальна сума отриманих премій.

Даний показник характеризує вплив, який здійснює перестраховик на страхову компанію в розрізі забезпечення гарантованості своєчасності та повноти виконання страховиком власних зобов'язань. Так, якщо його величина перевищує половину обсягів зібраних страхових премій, то діяльність страхової компанії, в значній мірі, обумовлена рівнем платоспроможності перестраховика.

- коефіцієнт участі страховика в перестрахових операціях ($K_{y.c.п}$):

$$K_{y.c.п} = \frac{\frac{K_B}{S_{pr}} \times НП_n}{BK} , \quad (2.12)$$

де K_b – сума комісійних винагород від проведення перестраховування;

S_{pr} – суми страхових премій, належних перестраховикам;

$НП_n$ – незароблені суми страхових премій, належних перестраховика;

ВК – власний капітал.

На відміну від попереднього показника, який характеризує пасивний спосіб дії перестраховування, коефіцієнт участі страховика в перестрахових операціях відображає ефективність здійснення як активного, так і пасивного перестраховування. Значення коефіцієнту не повинно перевищувати 0,25, що свідчить про допустимий обсяг перестрахових операцій по відношенню до суми власного капіталу [103].

Отже, ідентифікувавши рівень використання страховиком перестрахових операцій, можна визначити потенційні можливості даного інструменту фінансової стійкості та застосовувати його різні методи, форми та види. Крім того, керівництво страхової компанії може використовувати ренкінг у межах кожного з критеріїв забезпечення фінансової стійкості для визначення ступеня впливу перестраховування на кожний з параметрів.

На основі проведеного аналізу фінансової стійкості страховика в розрізі критеріїв її забезпечення визначається загальний повторний ренкінг страховика після реалізації заходів впливу перестраховування. Порівняння результатів ренкінгу до та після проведених змін виступає ідентифікатором ефективності впровадження перестрахових операцій. Систематизована послідовність вищевказаних дій представлена у вигляді науково-методичного підходу до визначення впливу перестрахових операцій на рівень фінансової стійкості страхової компанії представлена на рис. 2.2.

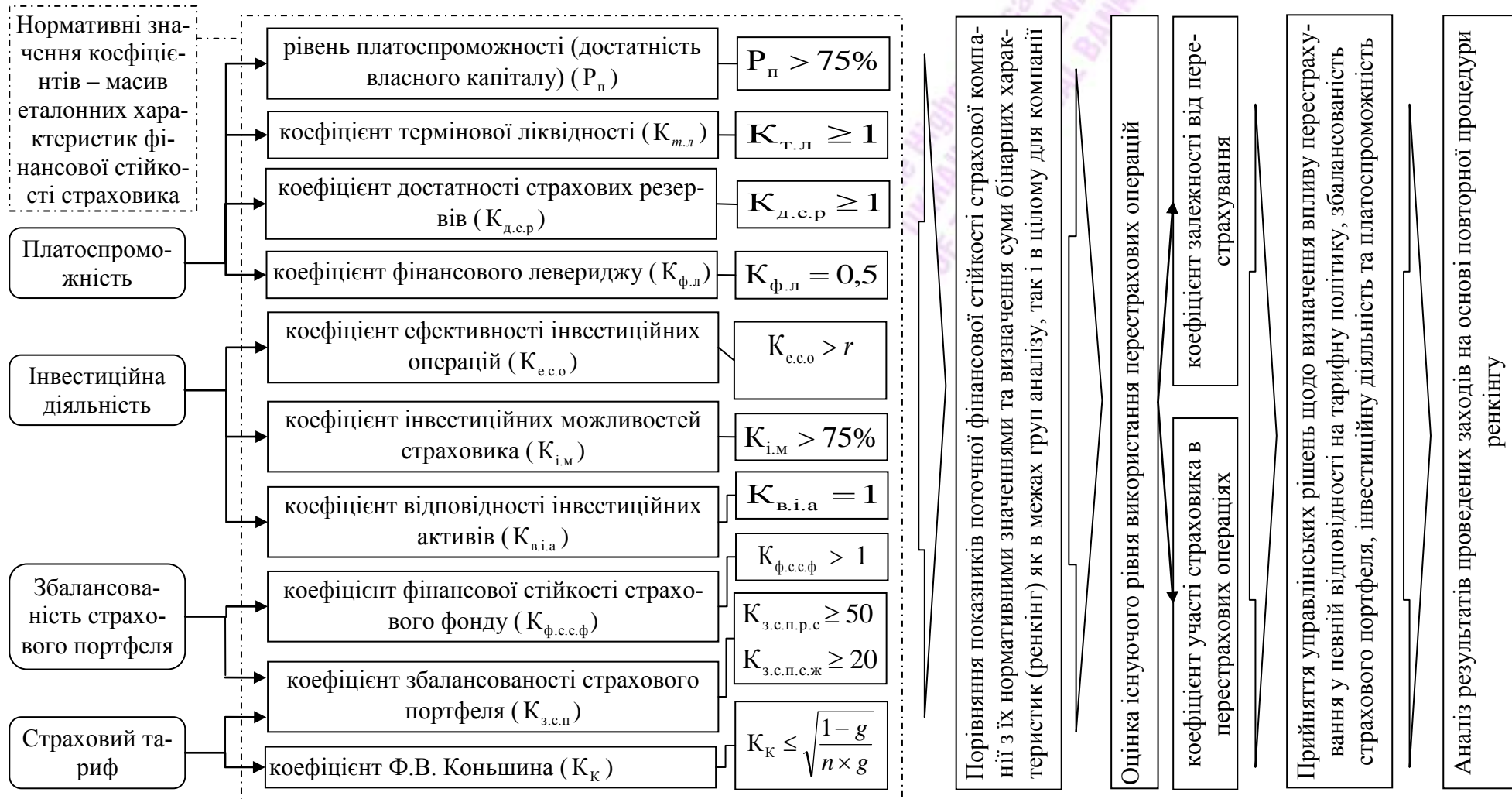
Підводячи підсумок, необхідно зазначити, що визначивши критерії забезпечення фінансової стійкості страхової компанії, зміна яких безпосередньо обумовлена перестраховуванням, та надавши їм кількісну оцінку за допомогою цілісної системи коефіцієнтів, виникає можливість формування ренкінгу страховика як ідентифікатору ефективності проведених операцій перестраховування.

Це дозволить сформуванати економічно обґрунтовані стратегії функціонування страховика в умовах зміни параметрів фінансового ринку.

Державний вищий навчальний заклад
"УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ"

State Higher Educational Institution
"UKRAINIAN ACADEMY OF BANKING
OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE"

r – середньорічна облікова ставка рефінансування НБУ; g – середнє значення за останні 12 місяців на множині середніх тарифних ставок в цілому за страховим портфелем у розрізі кожного з місяців; n – кількість застрахованих об'єктів.

Рис. 2.2. Науково-методичний підхід до визначення впливу перестрахових операцій на рівень фінансової стійкості страхової компанії

Державний вищий навчальний заклад
"УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ"

State Higher Educational Institute
"UKRAINIAN ACADEMY OF BANKING
OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE"

2.2. Оптимізація портфелю страхової компанії

Системність прийняття управлінських рішень відносно забезпечення необхідного рівня фінансової стійкості страхової компанії переважним чином обумовлено політикою, яку проводить менеджмент компанії в межах формування оптимального страхового портфелю. Досягнення відносної збалансованості між такими визначальними параметрами, як рівень ризику та доходність страхового портфелю, є можливою за рахунок проведення його диверсифікації. Одним з найбільших дієвих інструментів диверсифікації і, як результат, оптимізації страхового портфелю, виступає застосування операції перестрахування. Адекватна та ефективна реалізація зазначеного аспекту для підвищення фінансової стійкості страховика можлива шляхом використання існуючих в сучасній науковій літературі підходів до економіко-математичного моделювання щодо диверсифікації портфелю страхової компанії [52, 73, 106].

Методологічною основою проведення оптимізації структури страхового портфелю за рахунок операцій перестрахування виступає комплексний аналіз, систематизація та подальша адаптація існуючих математичних методів і моделей диверсифікації інвестиційного портфеля до розглянутого аспекту дослідження в рамках даної роботи. Результатом аналізу даних, наведених на рис. 2.3, виступає формування комплексного науково-методичного підходу до диверсифікації структури страхового портфелю.

Рис. 2.3. Формування науково-методичного підходу до диверсифікації страхового портфелю

На основі проведеного детального дослідження найбільш поширених методів та моделей диверсифікації інвестиційного портфеля, можна стверджувати, що інформаційною базою існуючих підходів виступає модель Марковиця.

Тому, на нашу думку, модель Марковиця у своїх базових підходах цілком прийнятна і для застосування у сфері вибору оптимального портфелю страхових послуг.

Для аналізу були обрані статистичні дані по добровільних видах страхування, які надавалися страховими компаніями за період 2005-2010 рр. Показники страхових компаній, які займаються страхуванням життя, до аналізу не були включені через специфіку їх діяльності, обмеженість видів страхування, які присутні у статистичній звітності відповідних страховиків. Попередній аналіз державного страхування і обов'язкових видів страхування показав, що ці види в більшості своїй не призводять до значних виплат страхових відшкодувань і забезпечують високу прибутковість.

Види добровільного страхування пройшли процедуру відбору шляхом виключення видів страхування із нульовими (або фактично нульовими) показниками отриманих чистих страхових премій, здійснених страхових виплат або від'ємної різниці між чистими страховими преміями і чистими страховими виплатами (тобто збиткові види страхування). Також були відсіяні ті види страхування, чисті премії за якими не перевищували 1% від сумарної питомої ваги добровільних видів страхування. Це дозволяє уникнути роботи з такими страховими послугами, які фактично не мають обсягів або ринок їх споживання обмежується незначною кількістю клієнтів.

Таким чином для подальшої роботи залишилось 10 видів добровільного страхування, по кожному з яких було здійснено розрахунок показників прибутковості за період 2005-2010 рр. (вихідні дані наведено в табл. 2.1 і 2.2).

Таблиця 2.1

Чисті надходження страхових платежів по окремим видам страхування, тис. грн.

№	Вид страхування	2005	2006	2007	2008	2009	2010
1	Страхування від нещасних випадків	111 793,9	184 561,0	276 146,5	417 808,1	287 792,3	348 881,7
2	Медичне страхування	253 962,4	353 157,2	452 830,0	636 346,6	724 128,6	809 363,9
3	Страхування здоров'я на випадок хвороби	81 261,0	93 659,3	111 264,5	165 034,1	126 797,7	138 908,2
4	Страхування наземного транспорту	1 039 177,7	1 900 058,7	3 403 873,0	4 887 040,2	3 448 112,1	3 064 987,5
5	Страхування вантажів та багажу	582 942,8	483 278,9	532 950,2	699 678,1	378 596,7	801 675,9
6	Страхування від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ	759 564,4	927 128,1	1 142 878,7	1 204 612,7	930 997,5	1 156 295,8
7	Страхування іншого майна	984 700,4	1 194 267,8	1 534 129,7	1 630 413,4	1 489 866,3	1 680 822,1
8	Страхування іншої відповідальності перед третіми особами	190 157,6	226 778,9	283 125,6	434 077,2	485 832,5	505 916,5
9	Страхування кредитів	371 683,4	336 574,9	598 682,6	1 178 680,0	744 296,6	256 445,2
10	Страхування медичних витрат	28 803,8	50 348,2	85 117,9	142 588,5	167 797,5	213 867,0

Таблиця 2.2

Чисті страхові виплати по окремим видам страхування, тис. грн.

№	Вид страхування	2005	2006	2007	2008	2009	2010
1	Страхування від нещасних випадків	27 360,3	19 841,2	28 750,3	44 622,8	37 414,7	39 314,9
2	Медичне страхування	169 959,9	226 709,6	324 971,4	461 004,4	550 694,6	632 899,6
3	Страхування здоров'я на випадок хвороби	35 857,9	32 589,6	29 574,3	32 822,2	33 348,1	38 026,6
4	Страхування наземного транспорту	510 901,4	846 639,8	1 647 280,1	2 828 225,2	2 377 013,0	1 693 035,6
5	Страхування вантажів та багажу	8 677,6	3 950,9	19 122,9	13 195,6	12 690,4	27 825,5
6	Страхування від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ	20 998,5	42 952,8	237 563,7	321 246,2	160 026,0	176 992,9
7	Страхування іншого майна	83 926,7	66 734,2	73 840,1	82 047,0	109 710,7	133 825,2
8	Страхування іншої відповідальності перед третіми особами	37 270,1	22 922,0	35 735,0	23 186,4	15 773,6	10 802,0
9	Страхування кредитів	18 888,7	97 648,9	223 225,0	616 901,1	355 114,6	151 089,8
10	Страхування медичних витрат	15 701,5	24 544,0	34 210,1	44 810,7	72 713,6	83 834,2

Розрахунки прибутковості конкретного виду страхування проведені за формулою (1), а отримані результати представлені в табл. 2.3.

$$Pr_i = 1 - \frac{ЧСВ_i}{ЧСП_i}, \quad (2.13)$$

де Pr_i – прибутковість i -го виду страхування;

$ЧСВ_i$ – чисті страхові виплати за i -м видом страхування, грн.;

$ЧСП_i$ – чисті надходження страхових платежів за i -м видом страхування, грн.

Таблиця 2.3

Показники прибутковості добровільних видів страхування за період 2005-2010 рр.*

№	Вид страхування	2005	2006	2007	2008	2009	2010
1	Страхування від нещасних випадків	0,7553	0,8925	0,8959	0,8932	0,8700	0,8873
2	Медичне страхування	0,3308	0,3580	0,2824	0,2755	0,2395	0,2180
3	Страхування здоров'я на випадок хвороби	0,5587	0,6520	0,7342	0,8011	0,7370	0,7262
4	Страхування наземного транспорту	0,5084	0,5544	0,5161	0,4213	0,3106	0,4476
5	Страхування вантажів та багажу	0,9851	0,9918	0,9641	0,9811	0,9665	0,9653
6	Страхування від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ	0,9724	0,9537	0,7921	0,7333	0,8281	0,8469
7	Страхування іншого майна	0,9148	0,9441	0,9519	0,9497	0,9264	0,9204
8	Страхування іншої відповідальності перед третіми особами	0,8040	0,8989	0,8738	0,9466	0,9675	0,9786
9	Страхування кредитів	0,9492	0,7099	0,6271	0,4766	0,5229	0,4108
10	Страхування медичних витрат	0,4549	0,5125	0,5981	0,6857	0,5667	0,6080

* розраховано автором на підставі даних Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України

Показники прибутковості обраних видів страхування були використані в моделі Марковіца формалізований вигляд якої представлений формулою 2.14

$$\left\{ \begin{array}{l} \sum_{i=1}^N w_i r_i \rightarrow \max; \\ \sqrt{\sum_{a=1}^N \sum_{b=1}^N (w_a w_b \text{COV}_{ab})} \leq \sigma_{req} \\ 0 \leq w_i \leq 1; \\ \sum w_i = 1. \end{array} \right. \quad (2.14)$$

де w_i – частка i -го виду страхування в портфелі страхових послуг;

r_i – прибутковість i -го виду страхування;

N – кількість видів страхування;

COV_{ab} – коефіцієнт коваріації між парам конкретних видів страхування;

σ_{req} – максимально припустимий ризик портфелю страхових послуг.

Можливі і інші варіанти формулювання задачі, а саме досягнення мінімального ризику при визначеному рівні прибутковості. Але в рамках цієї статті ми обмежимося лише максимізацією прибутковості, яку можна досягти при різних значеннях загального ризику портфелю страхових послуг.

Для кожного виду страхування були розраховані окремі показники, які необхідні для застосування формалізованої моделі, а саме: середнє значення прибутковості, дисперсія і середньоквадратичне відхилення, яке фактично є нормою ризику по кожному з видів страхування (табл. 4). Ці розрахунки здійснено на підставі даних прибутковості конкретного виду страхування за період 2005-2010 рр., представлених у табл. 2.4.

Таблиця 2.4

Розрахункові показники середньої прибутковості і ризику (середньоквадратичне відхилення) по видам страхових послуг

№	Вид страхування	Середнє значення прибутковості	Дисперсія	Середньоквадратичне відхилення
1	Страхування від нещасних випадків	0,8657	0,0030	0,0549
2	Медичне страхування	0,2840	0,0028	0,0531
3	Страхування здоров'я на випадок хвороби	0,7016	0,0071	0,0845
4	Страхування наземного транспорту	0,4597	0,0077	0,0876
5	Страхування вантажів та багажу	0,9757	0,0001	0,0119
6	Страхування від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ	0,8544	0,0086	0,0928
7	Страхування іншого майна	0,9345	0,0003	0,0160
8	Страхування іншої відповідальності перед третіми особами	0,9116	0,0044	0,0664
9	Страхування кредитів	0,6161	0,0380	0,1950
10	Страхування медичних витрат	0,5710	0,0064	0,0802

Для остаточного застосування моделі необхідно отримати значення парних коефіцієнтів коваріації для всіх видів страхових послуг, що було здійснено із застосуванням стандартних функцій MS Excel 2010. Отримані результати наведені у матричному вигляді, де числами від 1 до 10 умовно позначені відповідні види страхування з табл.2.5.

Таблиця 2.5

Коваріаційна матриця портфелю страхових послуг

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	0,0030	-0,0010	0,0038	-0,0006	-0,0002	-0,0032	0,0006	0,0026	-0,0085	0,0032
2	-0,0010	0,0028	-0,0029	0,0034	0,0005	0,0031	0,0002	-0,0026	0,0083	-0,0026
3	0,0038	-0,0029	0,0071	-0,0038	-0,0005	-0,0074	0,0008	0,0044	-0,0148	0,0065
4	-0,0006	0,0034	-0,0038	0,0077	0,0005	0,0041	0,0003	-0,0038	0,0095	-0,0028
5	-0,0002	0,0005	-0,0005	0,0005	0,0001	0,0006	0,0000	-0,0004	0,0014	-0,0004
6	-0,0032	0,0031	-0,0074	0,0041	0,0006	0,0086	-0,0008	-0,0036	0,0138	-0,0070
7	0,0006	0,0002	0,0008	0,0003	0,0000	-0,0008	0,0003	0,0001	-0,0008	0,0007
8	0,0026	-0,0026	0,0044	-0,0038	-0,0004	-0,0036	0,0001	0,0044	-0,0123	0,0037
9	-0,0085	0,0083	-0,0148	0,0095	0,0014	0,0138	-0,0008	-0,0123	0,0380	-0,0134
10	0,0032	-0,0026	0,0065	-0,0028	-0,0004	-0,0070	0,0007	0,0037	-0,0134	0,0064

Пошук оптимального портфелю страхових послуг здійснено із застосуванням функції MS Excel 2010 «Пошук рішення» із пакету «Аналіз». При цьому були введені обмеження згідно моделі за виключенням того, що значення питомої ваги конкретного виду страхування було обмежено 20%, що, на нашу думку, дасть можливість включити максимальну кількість обраних страхових послуг. Сам пошук рішення був здійснений для класу нелінійних задач методом узагальненого зведеного градієнту. Ще однією особливістю моделі, яка використовується, є той факт, що ми повинні задавати конкретне значення ризику під який і буде формуватись оптимальний портфель страхових послуг. Саме тому розрахунок буде здійснено для одного значення ризику, яке обрано на рівні 5%. Отримані результати представлені в таблиці 2.6.

Таблиця 2.6

Оптимальний портфель страхових послуг із добровільних видів страхування при 5%-му рівні ризику

№	Вид страхування	Середнє значення прибутковості	Ризик	Ефективна структура портфелю
1	Страхування від нещасних випадків	86,57%	5,49%	20,00%
2	Медичне страхування	28,40%	5,31%	1,29%
3	Страхування здоров'я на випадок хвороби	70,16%	8,45%	10,94%
4	Страхування наземного транспорту	45,97%	8,76%	1,62%
5	Страхування вантажів та багажу	97,57%	1,19%	20,00%
6	Страхування від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ	85,44%	9,28%	2,29%
7	Страхування іншого майна	93,45%	1,60%	20,00%
8	Страхування іншої відповідальності перед третіми особами	91,16%	6,64%	20,00%
9	Страхування кредитів	61,61%	19,50%	0,63%
10	Страхування медичних витрат	57,10%	8,02%	3,23%
	Разом			100,00%
	Загальний ризик портфелю страхових послуг (фіксована величина)			5%
	Оптимальна дохідність сформованого портфелю страхових послуг			86,72%

Отримані результати, так само як і використана методика, можуть бути застосовані керівництвом страхових компаній для розробки стратегії розвитку страхової компанії. Вибір саме добровільних видів страхування забезпечує достатню гнучкість страховика в плані можливої відмови від укладання значних за рівнем ризику договорів страхування або в певних випадках можна передати договір у перестраховання.

Основні принципи моделі Марковиця, які полягають в застосування теорії умовної оптимізації, частково застосовуються в подальших моделях диверсифікації інвестиційного портфеля, таких як: модель Тобіна, Шарпа, Квазі-Шарпа та скорингова модель. Альтернативою описаного вище підходу на основі теорії умовної оптимізації стає використання апарату нечіткої логіки, експоненціальне зважування показника прибутковості, інтегральна дисконтована вартість споживання та інші.

Поряд з визначеними вище перевагами даних моделей, вони є однонаправленими та враховують специфіку лише інвестиційної діяльності. Таким чином, виникають значні проблеми при їх використанні в розрізі інших видів економічної діяльності, зокрема, страховій та перестраховій діяльності [32, 91, 111, 68].

Адаптація розглянутих підходів до оптимізації структури страхового портфеля повинна врахувати два основні аспекти. З однієї сторони, виникає необхідність використання таких параметрів як: мінімізація ризику збитковості, досягнення максимально допустимого рівня доходності, забезпечення цілісності складових елементів портфелю (сума часток видів страхування дорівнює 1). У той же час, з іншої - актуальності набуває ідентифікація параметрів, які характеризують специфіку страхової діяльності:

- досягнення середньої імовірності настання страхових випадків в цілому за страховим портфелем рівня не більше 0,5;

- забезпечення встановлення достатнього рівня платоспроможності;
- формування однорідного страхового портфелю.

Визначивши предметну область задачі щодо оптимізації структури страхового портфелю за рахунок операцій перестраховування, важливого значення набуває концептуальна постановка задачі та розробка на її основі послідовності етапів розв'язання. Виходячи з цього, необхідно провести:

1. Визначення проблеми, яка, в межах даного дослідження, полягає в недостатньому рівні фінансової стійкості страховиків;

2. Ідентифікація мети. Тобто, серед альтернативних варіантів часток кожного виду страхування, що формують страховий портфель, вибір таких, які б дозволили не лише оптимізувати структуру портфеля страхової компанії, а й надати можливість забезпечити стійкість страховика. Формалізація даної мети передбачає вибір критерію, яким виступає мінімізація ризику збитковості.

3. Деталізація визначеної мети дослідження в розрізі конкретних задач, які потребують вирішення. Зважаючи на особливості дослідження, поставлені задачі будуть виступати основою формування вимог до оптимізації структури страхового портфелю за рахунок операцій перестраховування. За таких умов, необхідно зазначити наступні вимоги до даної економіко-математичної моделі:

3.1. Ідентифікація основних критеріїв збалансованого страхового портфеля та надання їм кількісного та якісного визначення;

3.2. Формування структури страхового портфеля, яка задовольняє набору наступних ознак: коефіцієнт однорідності та ймовірність настання страхових випадків;

3.3. Забезпечення високого та достатнього рівня платоспроможності страхової компанії;

3.4. Можливість досягнення ефективного функціонування страховика на основі максимізації рівня доходності операційної діяльності за рахунок перестрахування;

3.5. Врахування особливостей перестрахових операцій, тобто як активного і пасивного, так облігаторного і факультативного перестрахування, а також видів страхування (ризикове або лайфове), які перестраховуються.

3.6. Подолання невизначеності майбутньої вартості укладення договорів перестрахування.

4. Визначення економіко-математичних методів, які виступають інструментарієм досягнення поставленої мети дослідження; тобто застосування теорії умовної оптимізації (рис. 2.4).

Система визначених аспектів концептуальної постановки задачі диверсифікації структури страхового портфелю вимагає розробки комплексу послідовних етапів побудови відповідного науково-методичного підходу (рис. 2.5).

Описаний підхід виступає інформаційною базою побудови економіко-математичної моделі оптимізації структури страхового портфелю за рахунок операцій перестрахування.

Це вимагає відповідного аналізу кожного з послідовно розроблених етапів математичної формалізації процесу диверсифікації структури страхового портфелю. На першому та другому етапах запропонованого підходу проводиться ідентифікація базових параметрів моделі, виявлення на їх основі структурних та функціональних зв'язків, що характеризують системоутворюючі співвідношення між змінними.

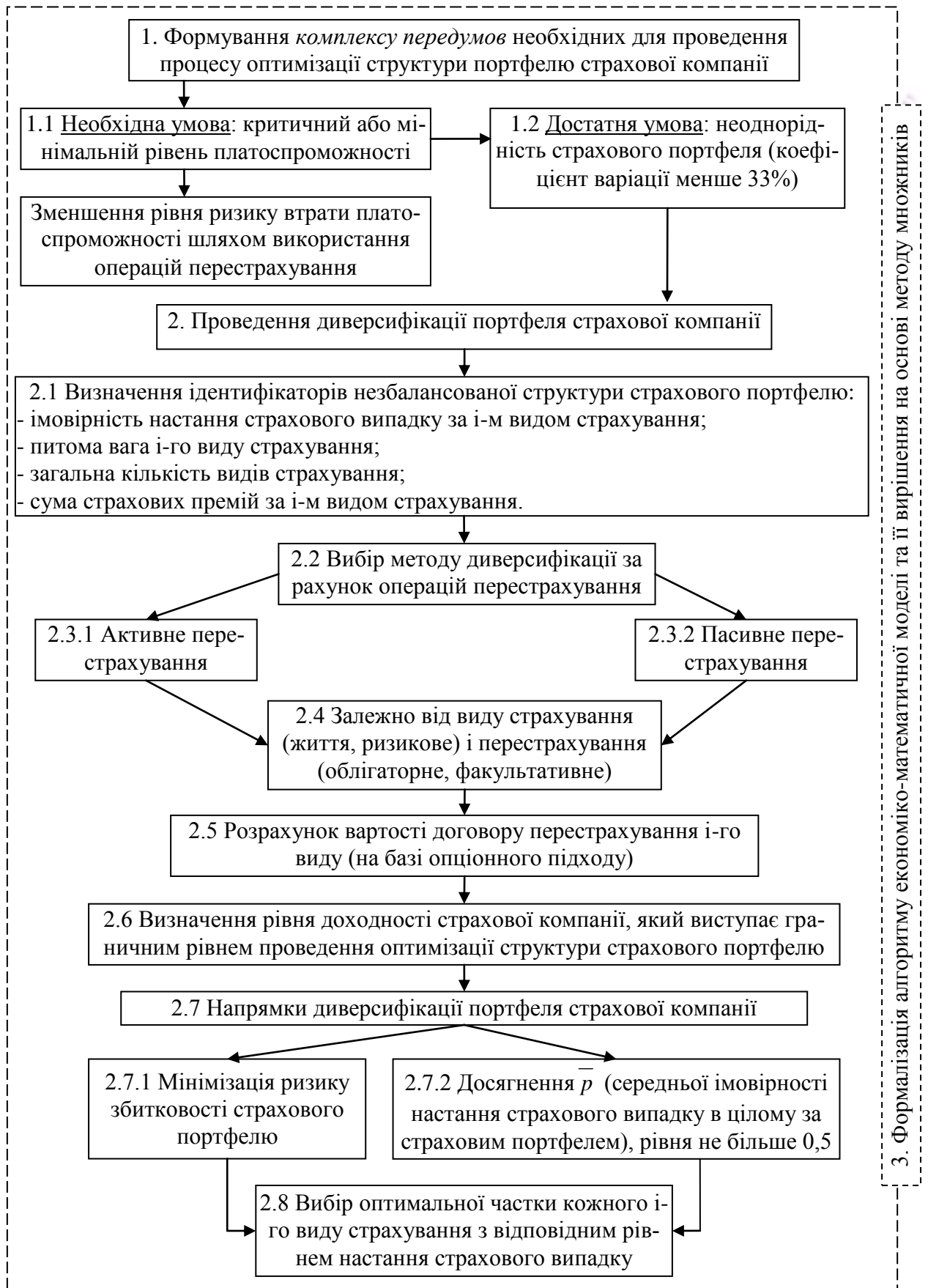

Рис. 2.5. Науково-методичний підхід до диверсифікації портфелю страхової компанії

На завершальному третьому етапі відбувається побудова загальної схеми математичної моделі оптимізації структури страхового портфелю за рахунок операцій перестраховування та застосування числових методів її вирішення.

Детально розглянемо послідовність дій, яка відбувається на кожному з визначених вище етапів.

Перший етап реалізації науково-методичного підходу, передбачає визначення комплексу передумов необхідності проведення оптимізації структури страхового портфелю. У рамках даного етапу, можна зазначити, що за умови виявлення критичного або мінімального рівня платоспроможності страховика пропонується зменшувати рівень ризику втрати платоспроможності за рахунок саме операцій перестраховування. У той же час, визначений аспект не є передумовою проведення диверсифікації портфелю страхової компанії. Це пояснюється нормативно-правовими вимогами до платоспроможності страховика та можливістю формування компаніями страхового портфелю з мінімальної кількості видів договорів. Математично врахування даного обмеження можна представити у вигляді наступних співвідношень:

- для ризикових видів страхування:

$$R_{NL} < \frac{1}{2} \max_k \left[\min \left\{ A_k - N_{Ak} - Z_k - h_{11} (S_k - h_{12} \sum_{i=1}^k S_{pik}); A_k - N_{Ak} - Z_k - h_{21} (B_k - h_{22} \sum_{j=1}^l B_{pjk}) \right\} \right], \quad (2.15)$$

де R_{NL} – рівень платоспроможності для ризикового страхування;

k – період складання страховою компанією фінансової звітності;

A – загальна сума активів;

N_A – сума нематеріальних активів;

Z – сума зобов'язань;

S – сума страхових премій за попередні 12 місяців (останній місяць буде складатися із кількості днів на дату розрахунку);

$S_p = \sum_{i=1}^k S_{pi}$ – страхові премії, належні перестраховикам;

B – сума страхових виплат за попередні 12 місяців;

$B_p = \sum_{j=1}^l B_{pj}$ – сума страхових виплат, що компенсуються перестраховиками

згідно з укладеними договорами перестраховування;

$h_{11}, h_{12}, h_{21}, h_{22}$, – параметри встановлення нормативного запасу платоспроможності страхової компанії для ризикових видів страхування.

- для лайфового страхування:

$$R_L < \frac{1}{2} \max_k [A_k - bN_{Ak} - cZ_k - qM_k], \quad (2.16)$$

де R_L – рівень платоспроможності для лайфового страхування

q – параметр встановлення нормативного запасу платоспроможності страхової компанії для страхування життя;

M – математичний резерв (загальна величина резерву довгострокових зоб'язань).

Поряд з цим, проведення диверсифікації портфелю страхової компанії відбувається за умови неоднорідності страхового портфеля (незалежно від виявленого рівня платоспроможності). Отже, дане обмеження є достатньою умовою оптимізації структури страхового портфелю. Критерієм ідентифікації рівня однорідності страхового портфелю виступає коефіцієнт варіації, який пропонується визначати за наступною формулою:

$$V = \frac{\sigma_p}{\bar{p}} = \frac{\sqrt{\frac{\sum_i (p_i - \bar{p})^2 x_i + \sum_i (p_i - \bar{p})^2 y_i}{\sum_i x_i + \sum_i y_i}}}{\bar{p}} = \sqrt{\frac{\sum_i (p_i - \bar{p})^2 x_i + \sum_i (p_i - \bar{p})^2 y_i}{\bar{p}^2 \left(\sum_i x_i + \sum_i y_i \right)^2}} \leq 0,33 \quad (2.17)$$

де V – коефіцієнт варіації;

$i, i = 1 \div n$ – вид страхування;

$$\bar{p} = \frac{\sum_i p_i x_i + \sum_i p_i y_i}{\sum_i x_i + \sum_i y_i} - \text{середня ймовірність настання страхових випадків в ці-}$$

лому за страховим портфелем;

σ_p – середнє квадратичне відхилення ймовірності виникнення страхових випадків за договорами i -го виду від середнього рівня даного показника в межах досліджуваного страхового портфелю;

p_i – ймовірність настання страхових випадків за i -м видом страхування;

$x_i, i = 1 \div n$ ($x_i = S_p$) – частина страхових премій, які необхідно передати у перестраховання, за i -м видом страхування (грн.);

$y_i, i = 1 \div n$ – частка i -х видів страхування, які необхідно додатково залучити за допомогою активного (вхідного) перестраховання.

Необхідно зазначити, що критерієм однорідності страхового портфелю виступає досягнення коефіцієнтом варіації рівня не більше 33%. Це свідчить про те, що середній рівень ризику страхового портфеля та ймовірність його настання є типовими для всіх елементів обраної сукупності з прийнятним ступенем відхилення.

Другим етапом, досліджуваного науково-методичного підходу є безпосереднє проведення диверсифікації страхового портфеля на базі використання економіко-математичної моделі оптимізації його структури за рахунок операцій перестраховання.

Реалізація даного етапу є комплексним процесом, який передбачає проведення нижченаведеної послідовності дій.

По-перше, необхідно ідентифікувати та систематизувати показники, які надають можливість кількісно охарактеризувати специфіку страхового порт-

феля. Також, важливого значення набуває градація зазначених показників у розрізі збалансованого та незбалансованого страхового портфелю. Отже, визначення незадовільної структури страхового портфеля пропонується проводити на основі наступних ідентифікаторів:

- імовірність настання страхового випадку за i -м видом страхування;
- питома вага i -го виду страхування;
- загальна кількість видів страхування;
- сума страхових премій за i -м видом страхування.

По-друге, здійснюється вибір інформаційної ситуації, в рамках якої проводиться диверсифікація страхового портфелю за рахунок операцій перестраховування. Залежно від форми (облігаторне та факультативне), способу дії перестраховування (активне та пасивне) та виду страхових операцій (ризикове та лайфове), які перестраховуються, в процесі диверсифікації пропонується враховувати такі параметри, як:

- рівень платоспроможності страховика;
- вартість договору перестраховування;
- рівень доходності перестрахових операцій.

Оскільки в межах даного науково-методичного підходу проводиться варіація трьох параметрів, тому в рамках її формалізації пропонується побудувати вісім ($2^3 = 8$) альтернатив економіко-математичної моделі оптимізації структури страхового портфеля, які будуть розглянуті нижче.

По-третє, розраховується вартість договору перестраховування i -го виду на базі використання опціонального підходу. Застосування якого обумовлено необхідністю врахування невизначеності майбутньої кон'юнктури на ринку перестраховування і, відповідно, вартості укладення договорів перестраховування. Таким чином, зважаючи на можливість диверсифікації страхового портфелю як за рахунок прийняття частини ризиків на перестраховування, так і передачі

частини відповідальності перестраховику, можна виділити два підходи для розрахунку вартості договору перестраховування і-го виду.

Крім того, на нашу думку, формування вартості договору перестраховування доцільно проводити в розрізі тільки облігаторної форми перестраховування, оскільки в даному випадку об'єктом категорії «вартості» виступає право страховика у визначений момент часу в майбутньому передати частку власних зобов'язань в перестраховування, що дозволить збалансувати структуру власного страхового портфелю.

У той же час, при факультативному перестраховуванні укладання договору здійснюється безпосередньо в момент прийняття рішення про оптимізацію страхового портфелю, тому його вартість інтерпретується як тарифна ставка. Виходячи з цього, вартість договору перестраховування, за умови передачі ризику цеденту (пасивне перестраховування) в формі облігаторного перестраховування має наступний вигляд:

$$z_p = (p_B(H_1) \cdot (B_p + T) - p_t \cdot (S_p + V_{br})) \cdot e^{-rt}, \quad (2.18)$$

де z_p – вартість договору при пасивному перестраховуванні;

$p_B(H_1)$ – ймовірність того, що уклавши договір перестраховування, страхова компанія сформує збалансований страховий портфель і, відповідно, отримає прибуток, що характеризується вектором B ;

B_p – сума страхових виплат, що компенсуються перестраховиками згідно з укладеними договорами перестраховування;

T – тантьєма;

p_t – ймовірність того, що в t -й період часу буде прийняте рішення про укладання договору перестраховування (додаток 3);

S_p – страхові премії, належні перестраховикам;

V_{br} – комісія сплачена брокерам за надання послуг щодо укладання договору перестраховування;

e – число, яке є основою натурального логарифму (приблизне значення 2,71828);

r – безризикова ставка доходності;

t – період часу прийняття рішення про укладання договору перестраховування.

Враховуючи, що оптимізація страхового портфелю може здійснюватись і за рахунок прийняття певних видів ризиків, вартість договору перестраховування необхідно розглядати і в межах активного перестраховування. Беручи до уваги, що фінансові потоки при активному перестраховування мають протилежний характер порівняно з пасивним, формула для розрахунку вартості договору за умови облігаторної форми перестраховування має наступний вигляд:

$$z_a = (p_B(H_1) \cdot I_p - p_t \cdot (I_e + T + V_{br})) \cdot e^{-rt}, \quad (2.19)$$

де z_a – вартість договору при активному перестраховуванні;

I_p – страхові премії, отримані в перестраховування;

I_e – страхові виплати за укладеними перестрахованими договорами.

Таким чином, використання викладеного підходу базується на врахуванні майбутньої невизначеності, що виявляється джерелом додаткової вартості договору перестраховування. Реальні опціони дозволяють як страховику, так і перестраховику оцінити гнучкість управління структурою страхового портфелю та можливості прийняття рішення відносно доцільності перестраховування визначених видів ризиків.

По-четверте, визначається рівень доходності операційної діяльності страхової компанії, який виступає граничним рівнем проведення оптимізації

структури страхового портфеля. Введення даного обмеження пояснюється тим, що основною метою діяльності страховика виступає мінімізація ризику збитковості страхових операцій, тому в розрізі доходності операційної діяльності страхової компанії необхідно встановити максимальний рівень її досягнення:

$$D = \sum_i (\chi_{pi} + z_{pi} - g_i)^{K_i} \sum_i (\chi_{pi} + z_{pi} - \omega_i - g_i)^{1-K_i} + \sum_i (\chi_{ai} + z_{ai} - g_i)^{K_i} \sum_i (\chi_{ai} + z_{ai} - \omega_i - g_i)^{1-K_i} \leq MD, \quad (2.20)$$

де D – рівень доходності портфеля страхової компанії (грн.);

$\chi_{pi}, i = 1 \div n$ – частина страхових премій за i -м видом страхування, в розрізі яких було здійснено пасивне перестраховування (грн.);

$\chi_{ai}, i = 1 \div n$ – частина страхових премій за i -м видом страхування, в розрізі яких було здійснено активного перестраховування (грн.);

$z_{pi}, i = 1 \div n$ – частина вартості договору активного перестраховування в розрізі i -го виду страхування (грн.);

$z_{ai}, i = 1 \div n$ – частина вартості договору пасивного перестраховування в розрізі i -го виду страхування (грн.);

g_i – витрати на ведення страхової справи (організаційні, аквізаційні, інкасаційні, ліквідаційні, управлінські);

ω_i – частина страхових виплат, яку страхова компанія виплачує самостійно в розрізі власного утримання, грн.

$$K_i (i = 1 \div n) = \begin{cases} 1, \text{ якщо страховий випадок не відбувся} \\ 0, \text{ якщо страховий випадок відбувся} \end{cases} \quad \text{– індикатор настання страхового випадку [109].}$$

Після встановлення основних параметрів диверсифікації портфелю страхової компанії набуває актуальності визначення напрямків диверсифікації в розрізі мінімізації ризику збитковості і досягнення необхідного рівня середньої ймовірності настання страхових випадків у цілому за портфелем страхової компанії. Крім того, пріоритетним напрямком виступає не лише розрахунок кількісних характеристик зазначених напрямків диверсифікації страхового портфеля, а також визначення оптимального співвідношення між даними параметрами, що надасть дає можливість збалансувати структуру портфелю страхової компанії.

Отже, мінімізацію ризику збитковості страхового портфелю як цільову функцію економіко-математичної моделі оптимізації структури портфелю страховика запропоновано формалізувати у вигляді наступного виразу:

$$\sigma^2 = \frac{\sum_i (z_{mi} - \bar{z})^2 x_i + \sum_i (z_{mi} - \bar{z})^2 y_i}{\sum_i x_i + \sum_i y_i} \rightarrow \min \quad (2.21)$$

де σ^2 – рівень ризику диверсифікації перестраховування (загальна дисперсія);

n – загальна кількість видів страхування, за якими страховою компанією укладені договори;

$\bar{z}$ – середня вартість договору перестраховування;

Додатково до мінімального ризику збитковості в якості обмеження економіко-математичної моделі оптимізації структури страхового портфелю компанії пропонується введення умови досягнення $\bar{p}$ (середня ймовірність настання страхових випадків в цілому за страховим портфелем) рівня не більше 0,5.

Завершальним шостим етапом виступає вибір оптимальної частки кожного і-го виду страхування з відповідним рівнем настання страхового випадку. Його практична реалізація проводиться через розробку восьми економіко-

математичних моделей оптимізації структури страхового портфелю залежно від певної інформаційної ситуації (форми, способу дії перестраховування та виду страхування, який перестраховується):

- перша: облігаторне, пасивне, ризикове страхування;
- друга: облігаторне, активне, ризикове страхування;
- третя: облігаторне, пасивне, лайфове страхування;
- четверта: облігаторне, активне, лайфове страхування;
- п'ята: факультативне, пасивне, ризикове страхування;
- шоста: факультативне, активне, ризикове страхування;
- сьома: факультативне, пасивне, лайфове страхування;
- восьма: факультативне, активне, лайфове страхування.

Зупинимось більш детально на першій економіко-математичній моделі, складовими якої виступають:

1. Цільова функція, яка буде характеризувати мінімізацію ризику збитковості страхового портфелю за умови облігаторного, пасивного та ризикового страхування.

2. Система обмежень, яка характеризує рівень платоспроможності страховика; однорідність страхового портфелю; основні ідентифікатори незадовільної структури портфелю страховика; значення вартості договору перестраховування і-го виду; граничний рівень доходності страхової компанії; досягнуте середнє значення імовірності настання страхових випадків в цілому за страховим портфелем.

Враховуючи описані вище аспекти, математично постановку задачі диверсифікації портфелю страхової компанії можна записати наступним чином:

$$\sigma^2 = \frac{\sum_i (z_{mi} - \bar{z})^2 x_i + \sum_i (z_{mi} - \bar{z})^2 y_i}{\sum_i x_i + \sum_i y_i} \rightarrow \min, \quad (2.22)$$

$$\left\{ \begin{array}{l}
 \alpha_1 = \frac{1}{2} \max_k \left[\min \left\{ A_k - N_{Ak} - Z_k - h_{11} (S_k - h_{12} \sum_i x_i); A_k - N_{Ak} - Z_k - h_{21} (B_k - h_{22} \sum_{j=1}^l B_{pj}) \right\} \right] > 0 \\
 \beta_1 = \sqrt{\frac{\sum_i (p_i - \bar{p})^2 x_i + \sum_i (p_i - \bar{p})^2 y_i}{\bar{p}^2 \left(\sum_i x_i + \sum_i y_i \right)^2}} \leq 0,33 \\
 \gamma_1 = \sum_i x_i + \sum_i y_i = 1 \\
 \varepsilon_1 = \bar{p} = \frac{\sum_i p_i x_i + \sum_i p_i y_i}{\sum_i x_i + \sum_i y_i} \leq 0,5 \\
 \theta_1 = (p_B(H_1) \cdot (B_p + T) - p_t \cdot (S_p + V_{br})) \cdot e^{-rt} \leq MP \\
 \rho_1 = \sum_i (\chi_{pi} + z_{pi} - g_i)^{K_i} \sum_i (\chi_{pi} + z_{pi} - \omega_i - g_i)^{1-K_i} \leq MD
 \end{array} \right.$$

Побудова цієї моделі та її подальша математична формалізація наведена в табл. Д.1 додатку Д.

Таким чином, наведена постановка задачі у вигляді математичних співвідношень надасть можливість не лише більш чітко ідентифікувати послідовність розрахунку оптимальних часток кожного з i -х видів страхування, а й визначити пріоритетні напрямки загальної стратегії страхової компанії стосовно стабілізації власної фінансової діяльності. Формування операційних та стратегічних цілей страхової діяльності на основі даної моделі досягається за рахунок можливості балансування між платоспроможністю страховика, однорідністю його портфеля та доходністю страхової компанії. Третій етап реалізації науково-методичного підходу до диверсифікації портфеля страхової компанії передбачає побудову загальної схеми економіко-математичної моделі оптимальних часток кожного з i -х видів страхування (рис. 2.6). Наведена схема виступає відображенням механізму забезпечення фінансової стійкості страхової компанії на основі оптимізації структури страхового портфеля за допомогою перестраховання.

Змінні управління: $\bar{p}$ – середня імовірність настання страхового випадку;
 x_i – частина страхової суми, переданої у перестраховування і-й страховій компанії;
 y_i – частка і-х видів страхування, які необхідно додатково залучити за допомогою пасивного (вхідного) перестраховування.

Неконтрольовані змінні моделі: середня збитковість за ризиками, які прийняті на страхування; рівень витрат, пов'язаних з веденням справ за визначеним видом страхування; рівень концентрації страхових об'єктів на відповідній території; підготовка та досвід андерайтерів і актуаріїв.

Вхідні данні:
 Q_i – сума страхових премій за і-м видом страхування;
 $q_i, q_i = \frac{Q_i}{\sum_{i=1}^n Q_i}$ – питома вага і-го виду страхування;
 $p_i, p_i = \frac{B_i}{\sum_{i=1}^n P_i}$ – імовірність настання страхового випадку за і-м видом страхування;
 V – коефіцієнт варіації;
 R_{NL}, R_L – рівень платоспроможності для ризикового і лайфового страхування.

Математичні співвідношення:
 - обмеження моделі:
 $z_p = (p_B(H_1) \cdot (B_p + T) - p_t \cdot (S_p + V_{br})) \cdot e^{-rt}$
 $z_a = (p_B(H_1) \cdot I_p - p_t \cdot (I_e + T + V_{br})) \cdot e^{-rt}$
 $D = \sum_i (\chi_{pi} + z_{pi} - g_i)^{K_i} \sum_i (\chi_{pi} + z_{pi} - \omega_i - g_i)^{1-K_i} + \sum_i (\chi_{ai} + z_{ai} - g_i)^{K_i} \sum_i (\chi_{ai} + z_{ai} - \omega_i - g_i)^{1-K_i} \leq MD$
 $\bar{p} \leq 0,5$
 $\sum_i x_i + \sum_i y_i = 1$
 - цільова функція:
 $\sigma^2 = \frac{\sum_i (z_{mi} - \bar{z})^2 x_i + \sum_i (z_{mi} - \bar{z})^2 y_i}{\sum_i x_i + \sum_i y_i} \rightarrow \min$

Вихідні данні:
 - класифікація видів страхування;
 - оптимальна частка кожного і-го виду страхування;
 $\bar{p}$ (середня імовірність настання страхового випадку);
 - рівень платоспроможності.

Забезпечення фінансової стійкості страховика

*Примітка: $i, i = 1 \div n$ – вид страхування (визначається згідно каталогу); n – загальна кількість видів страхування, за якими страховою компанією укладені договори; $m = p, a$ – вид операцій перестраховування (p – пасивне, a – активне); z_p – вартість договору при пасивному перестраховуванні; z_a – вартість договору при активному перестраховуванні; p_t – імовірність того, що в t -й період часу буде прийняте рішення про укладання договору перестраховування; B_p – сума страхових виплат, що компенсуються перестраховиками згідно з укладеними договорами перестраховування; T – тантьєма; $p_B(H_1)$ – імовірність того що, уклавши договір перестраховування страхова компанія, сформує збалансований страховий портфель і, відповідно, отримає прибуток, що характеризується вектором B ; S_p – страхові премії, належні перестраховикам; e – число, яке є основою натурального логарифму (приблизне значення 2,71828); r – безризикова ставка доходності; t – період часу прийняття рішення про укладання договору перестраховування; V_{br} – комісія сплачена брокерам за надання послуг щодо укладання договору перестраховування; $x_i, i = 1 \div n$ – частина страхових премій, в межах укладених страхових договорів, за якими планується проводити перестраховування в і-й страховій компанії (грн.); y_i – частка і-х видів страхування, які необхідно додатково залучити за допомогою пасивного (вхідного) перестраховування;

Рис. 2.6. Схема економіко-математичної моделі оптимізації структури страхового портфелю за рахунок операцій перестраховування

У процесі проведення даного етапу щодо диверсифікації портфелю страхової компанії, поряд з побудовою загальної схеми економіко-математичної моделі поставленої задачі, важливого значення набуває вибір, обґрунтування та застосування методу її вирішення. Враховуючи всі особливості процесу оптимізації структури страхового портфелю, пропонується проводити ефективний вибір частки i -го виду страхування за допомогою класичного методу оптимізації – методу множників Лагранжа.

Сутність методу полягає в тому, що він дозволяє знайти безумовний екстремум заданої функції (мінімум ризику збитковості страхового портфелю за умови досягнення граничних рівнів визначальних параметрів збалансованого страхового портфелю) на основі використання апарату диференціального числення.

Реалізація методу множників Лагранжа з метою оптимізації структури страхового портфелю передбачає визначення точок екстремуму шляхом дослідження поведінки визначеної цільової функції на основі частинних похідних другого порядку. Крім того, критерієм ідентифікації точки мінімуму ризику збитковості виступають знаки головних мінорів матриці Гессе. Якщо всі головні мінори $M_1 > 0, M_2 > 0, \dots, M_n > 0$, то вектор оптимальних часток i -видів страхування забезпечує мінімальний рівень ризику збитковості страхового портфелю [104].

Розв'язок поставленої задачі диверсифікації портфелю страхової компанії за рахунок операцій перестраховування методом множників Лагранжа передбачає проходження наступної послідовності етапів:

1. Побудова функції Лагранжа, яка враховує можливість досягнення визначеної функції екстремального значення за певної системи обмежень і математично може бути записана наступним чином:

$$\begin{aligned}
L(x_1, x_2, \dots, x_n, y_1, y_2, \dots, y_n, \lambda_1, \lambda_2, \dots, \lambda_6) &= \sigma^2 + \alpha_1 \cdot \lambda_1 + \lambda_2(0,33 - \beta_1) + \\
&+ \lambda_3(1 - \gamma_1) + \lambda_4(0,5 - \varepsilon_1) + \lambda_5(MZ - \theta_1) + \lambda_6(MD - \rho_1) \\
\sigma^2 &= \frac{\sum_i (z_{mi} - \bar{z})^2 x_i + \sum_i (z_{mi} - \bar{z})^2 y_i}{\sum_i x_i + \sum_i y_i} \rightarrow \min \\
\left\{ \begin{aligned}
\alpha_1 &= \frac{1}{2} \max_k \left[\min \left\{ A_k - N_{Ak} - Z_k - h_{11}(S_k - h_{12} \sum_i x_i); A_k - N_{Ak} - Z_k - h_{21}(B_k - h_{22} \sum_{j=1}^l B_{pjk}) \right\} \right] > 0 \\
\beta_1 &= \sqrt{\frac{\sum_i (p_i - \bar{p})^2 x_i + \sum_i (p_i - \bar{p})^2 y_i}{\bar{p}^2 \left(\sum_i x_i + \sum_i y_i \right)^2}} \leq 0,33 \\
\gamma_1 &= \sum_i x_i + \sum_i y_i = 1 \\
\varepsilon_1 = \bar{p} &= \frac{\sum_i p_i x_i + \sum_i p_i y_i}{\sum_i x_i + \sum_i y_i} \leq 0,5 \\
\theta_1 &= (p_B(H_1) \cdot (B_p + T) - p_t \cdot (S_p + V_{br})) \cdot e^{-rt} \leq MP \\
\rho_1 &= \sum_i (\chi_{pi} + z_{pi} - g_i)^{K_i} \sum_i (\chi_{pi} + z_{pi} - \omega_i - g_i)^{1-K_i} \leq MD
\end{aligned} \right. \quad (2.23)
\end{aligned}$$

2. Знаходження частинних похідних функції Лагранжа за змінними $x_1, x_2, \dots, x_n, y_1, y_2, \dots, y_n, \lambda_1, \lambda_2, \dots, \lambda$ і встановлення їх рівними нульовим значенням.

3. Формування системи рівнянь на основі співвідношень (результат реалізації другого етапу) та знаходження її розв'язку – точок, в яких цільова функція може набувати екстремального значення.

4. Серед визначених на попередньому етапі точок, ідентифікація тих, в яких досягається екстремум та обчислення значень функції в цих точках.

Провівши наступну послідовність дій, визначається вектор значень (формула 2.38), які характеризують оптимальні частки кожного з i -х видів страхування за відповідного рівня настання страхових випадків в межах першої інформаційної ситуації.

$$F^* = v^{-1} \frac{MD(E(E^T v^{-1}d) + MZ(E(E^T v^{-1}d) - d(E^T v^{-1}E)) + d(E^T v^{-1}d) - E(d^T v^{-1}d))}{(E^T v^{-1}d)^2 - (E^T v^{-1}F)(d^T v^{-1}d)} \quad (2.24)$$

де F^* – стовбчик невідомих часток $F_j (j = 1 \div n)$;

$v = \text{cov}(f_k = x_i; f_m = y_i)$ – матриця коваріацій;

d – стовбчик, що складається з $Mf_j, (j = 1 \div n)$;

E – одинична матриця-стовбчик.

Таким чином, вищерозглянутий науково-методичний підхід до оптимізації портфелю страхової компанії надає можливість забезпечити необхідний рівень фінансової стійкості страховика шляхом диверсифікації видів страхування. Крім того, використовуючи його можна врахувати граничні рівні платоспроможності, доходності та ризик збитковості. Виходячи з цього, менеджмент страхової компанії здатен адекватно та своєчасно реагувати як на зміну кон'юнктури страхового і перестрахового ринку, так і на перетворення в економіці в цілому.

Поряд із зазначеними аспектами забезпечення фінансової стійкості страховика в межах визначення результативності оптимізації структури страхового портфеля, актуальності набуває ідентифікація чистого фінансового потоку від проведення перестрахових операцій, що і буде метою подальших досліджень.

Висновки до другого розділу

1. У процесі дослідження визначено, що досягнення високого рівня фінансової стійкості страхової компанії імовірно тільки за рахунок використання всього комплексу потенційних можливостей операцій перестраховування. Традиційне використання перестраховування, з метою мінімізації взятих страховиком на себе зобов'язань, значно обмежує варіативність даного інструменту. Здійснення перестраховування менеджментом компанії, як інструменту покращення фінансової стійкості страховика, повинно носити всеохоплюючий та системний характер.

2. Проведений ґрунтовний аналіз впливу перестраховування на критерії забезпечення фінансової стійкості страхової компанії та визначення специфічних ознак їх взаємодії дозволив виокремити параметри, через дію на які перестрахові операції позначаються на базових та додаткових умовах фінансової стійкості страховика. Крім того, у межах цілісної системи критеріїв забезпечення фінансової стійкості страхової компанії операції перестраховування здійснюють прямий вплив на базові інструменти (проведення врівноваженої тарифної політики, досягнення збалансованості страхового портфелю, оптимальна інвестиційна політика та високий рівень платоспроможності) та опосередкований вплив на додаткові умови (диверсифікація діяльності, мобільність страхової компанії, впровадження інноваційних послуг та новітніх технологій, застосування кризис-менеджменту), оскільки дані критерії виступають похідними ефективною реалізації базових інструментів.

3. Запропонована кількісна оцінка ефективності та раціональності проведення перестрахових операцій, яка базується на визначенні ренкінгу фінансової стійкості страховика. Ренкінг, у даному випадку, проводиться на основі ідентифікації ступеня невідповідності показників поточного стану фінансової стійкості страховика з їх нормативними значеннями.

4. З метою оптимізації структури портфелю страхової компанії за рахунок операцій перестраховання здійснено ґрунтовний аналіз, систематизація та подальша адаптація існуючих у науково-методичній літературі математичних методів і моделей диверсифікації інвестиційного портфеля відносно досліджуваного аспекту роботи. Ідентифіковано, що основою більшості існуючих підходів є модель Марковиця, яка базується на розрахунку оптимального співвідношення між максимально можливим рівнем доходності та мінімальним рівнем ризику.

5. Здійснено формалізацію процесу альтернативного вибору часток кожного виду страхування, формуючих страховий портфель, які дозволяють оптимізувати структуру портфеля страховика та забезпечують його стійкість. Цільова функція даної економіко-математичної моделі характеризується мінімізацію ризику збитковості страхового портфеля за визначених умов здійснення перестрахових операцій, а система обмежень включає рівень платоспроможності страхової компанії; однорідність страхового портфелю; значення вартості договору перестраховання кожного виду; граничний рівень доходності страхової компанії та досягнуте середнє значення ймовірності настання страхових випадків у цілому за страховим портфелем.

6. Обґрунтована необхідність вибору та визначено метод вирішення поставленої задачі щодо оптимізації структури страхового портфеля. Враховуючи всі особливості даного процесу запропановано проводити ефективний вибір частки i -го виду страхування на основі класичного методу оптимізації – методу множників Лагранжа. Використання даного методу дозволяє знайти безумовний екстремум функції (мінімум ризику збитковості страхового портфеля за умови досягнення граничних рівнів параметрів збалансованого страхового портфеля) на базі застосування інструментів диференціального числення.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ РИНКУ СТРАХУВАННЯ ТА ПЕРЕСТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

3.1 Тенденції розвитку страхового ринку України з урахуванням потреб суспільно-економічного поступу

Повноцінний і ефективно функціонуючий страховий ринок має вагомe значення для забезпечення стабільності та прогресу української економіки. Дослідження пріоритетних напрямків розвитку вітчизняного страхового ринку набуває особливої актуальності в умовах вступу України до СОТ. Стимулювання розвитку страхового ринку за визначеними напрямками дозволить з мінімально можливими витратами часу та матеріальних ресурсів досягти стратегічної мети – розбудови сучасного, вискоєфективного страхового ринку України. Розвиток страхового ринку має відбуватися з урахуванням потреб суспільно-економічного поступу (що повністю відповідає концепції сталого розвитку), і в тому числі з урахуванням потреб вдосконалення системи соціального страхування.

Основні напрямки розвитку страхового ринку, що обумовлюють підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняних страхових компаній з урахуванням потреб вдосконалення системи соціального страхування, наведено на рисунку 3.1. Враховуючи зазначене вище, слід підкреслити, що досить актуальним є підвищення надійності страхових послуг, що надаються вітчизняними страховими компаніями, визначення їх фінансової стійкості та ліквідація можливостей для здійснення тіньових операцій на страховому ринку України.

Проблема недостатності сучасного рівня розвитку українського страхового ринку додатково ускладнюється перспективами європейської інтегра-

ції вітчизняної економіки та вступом України до СОТ. Можливими є декілька інтеграції вітчизняної економіки та вступом України до СОТ.

Рис. 3.1 Напрямки розвитку страхового ринку України з урахуванням потреб вдосконалення системи соціального страхування

Точки зору аналітиків є досить протилежними: від збереження існуючої розстановки сил серед українських страховиків до повного зникнення вітчизняних страхових компаній та стрімкого розширення сфери діяльності страховиків-нерезидентів. Однак очевидно, що за відсутності суттєвих змін щодо організації ефективної діяльності страхових компаній, формування ними відповідної стратегії з урахуванням особливостей розвитку ринку фінан-

сових послуг в цілому, українські страховики будуть значно поступатися за рівнем конкурентоспроможності страховикам-нерезидентам.

Вступ України до СОТ на розвиток вітчизняного страхового ринку в довгостроковій перспективі може здійснити як позитивний, так і негативний вплив. Можна виділити три характеристики страхового ринку, стосовно яких вплив вступу до СОТ є особливо неоднозначним, а саме:

- Обґрунтованість величини страхових тарифів.
- Рівень конкуренції на страховому ринку.
- Стан національної економічної безпеки та боротьби із економічною злочинністю.

Враховуючи більш потужний потенціал зарубіжних страхових компаній порівняно із вітчизняними, можна стверджувати, що страхові тарифи в цілому будуть знижуватися, що, однак, може призвести до посиленої цінової конкуренції на страховому ринку між іноземними та вітчизняними страховими компаніями, що, в свою чергу, може негативно позначитися на надійності страхування для клієнтів. Прихід на вітчизняний страховий ринок зарубіжних страхових компаній теоретично має підвищити конкуренцію на вітчизняному ринку, хоча на практиці може призвести до активізації процесів ліквідації та поглинання страхових компаній та монополізації вітчизняного страхового ринку іноземними страховими компаніями. Існуючі на сьогоднішній день окремі напівлегальні схеми діяльності вітчизняних страхових компаній з приходом іноземних страхових компаній та узгодженням національних стандартів страхової діяльності зі світовими, скоріше за все, будуть ліквідовані, однак при цьому рівень національної економічної безпеки навряд чи підвищиться, тому що простір для міжнародних тіньових схем розшириться, адже держава не зможе контролювати кошти, що акумулюються страховими компаніями-нерезидентами.

Для України на сучасному етапі розвитку характерним є надзвичайно низький попит на страхові продукти і послуги, як з боку суб'єктів господарювання, так і з боку населення. Саме формування попиту на страхові проду-

кти і послуги може надати потужний імпульс для інтенсифікації розвитку страхового ринку України. На початковому етапі становлення фінансового ринку України довіра громадян та суб'єктів господарювання до фінансових інститутів була істотно підірвана численними обвалами так званих “фінансових пірамід” та іншими фактами недобросовісної поведінки суб'єктів фінансового ринку. Для пострадянських країн взагалі, та для України зокрема, характерною є відсутність страхової культури, формування якої у провідних країнах світу відбувалося протягом не одного століття. Саме на ліквідацію недовіри до страхових компаній та на формування страхової культури і необхідно спрямувати основні зусилля стосовно формування попиту на страхові продукти і послуги.

З метою підвищення конкурентоспроможності вітчизняних страхових компаній необхідно радикально підвищити кількісні та якісні характеристики підготовки вітчизняних спеціалістів страхового ринку.

Для підвищення конкурентоспроможності вітчизняні страховики повинні перейти до нової парадигми страхування (нових страхових продуктів і послуг). Однією зі складових такої нової парадигми страхування повинна стати розробка та надання клієнтам кардинально нових специфічних програм страхування, з якомога більшим урахуванням потреб споживачів страхових продуктів і послуг. Так, наприклад, окремі страхові компанії вже сьогодні пропонують своїм клієнтам такі прогресивні програми, як страхування фінансових ризиків корпоративних клієнтів, страхування товарних кредитів, страхування ризиків виконання контрактів, страхування авансових платежів, страхування тендерних гарантій.

Необхідно зазначити, що розвитку українського страхового ринку сприятиме і вдосконалення співпраці банківського і страхового сектору економіки, яке має два аспекти:

- Створення та використання спільних каналів збуту банківських та страхових продуктів та послуг (створення фінансових супермаркетів).

– Розвиток банківського страхування (страхування окремих банківських ризиків або комплексне банківське страхування (Bankers Blanket Bond – ВВВ-страхування)).

Створення так званих «фінансових супермаркетів» (тобто поєднання збутових мереж банківських та страхових установ) постає одним з найперспективніших напрямків розвитку страхового ринку України. Слід підкреслити, що створення фінансових супермаркетів надає такі переваги як банкам, так і страховим компаніям:

– Координація продажів.
– Поєднання страхових та банківських продуктів з огляду на супутній характер страхових продуктів і послуг.

– Створення спільної клієнтської бази.
– Водночас процес створення в Україні фінансових супермаркетів гальмується тим, що:

– Процес інтеграції автоматизованих технологій надання банківських та страхових послуг клієнтам, необхідний для створення фінансового супермаркету, є дуже трудомістким.

– Рівень автоматизації бізнес-процесів вітчизняних суб'єктів фінансового ринку є недостатнім.

– Рівень автоматизації бізнес-процесів в банках набагато перевищує рівень автоматизації бізнес-процесів в страхових компаніях, що додатково ускладнює процес їх інтеграції.

На сьогоднішній день в Україні більшим попитом користується не комплексне банківське страхування, а страхування окремих банківських ризиків. Недостатність попиту на комплексне банківське страхування спричинюється тим, що:

– У вітчизняних страховиків відсутній досвід та необхідні технології для надання такого страхування.

– Банки не довіряють страховим компаніям конфіденційну інформацію, доступ до якої необхідний для надання послуг з ВВВ-страхування.

– Ціна програми ВВВ-страхування є занадто високою для вітчизняних банків, хоча високі ціни в даному контексті обумовлюються об'єктивними чинниками, тобто великим обсягом відповідальності страховика за даним видом страхування та необхідністю проведення попередньої дорогої процедури сюрвейерської перевірки ризикозахищеності банку.

– Український страховий ринок не має достатньої капіталізації для розміщення таких ризиків.

– Гостра необхідність у такому страхуванні виникає у вітчизняних банків тільки при налагодженні стосунків із іноземними банками, однак повноцінна співпраця між вітчизняним та іноземними банками на сьогоднішній день зустрічається нечасто.

– Банки до сих пір залишилися носіями досить низької культури страхування, в багатьох випадках їм легше покрити втрати із власних резервів, ніж звертатися до страхування.

Як зазначалося вище, можливості сучасних інформаційних технологій щодо підвищення ефективності функціонування вітчизняних страхових компаній використовуються не повною мірою. Це ствердження є справедливим для такого перспективного напрямку підвищення конкурентоспроможності вітчизняних страхових компаній, як застосування ІТ-систем для автоматизації та реінжинірингу бізнес-процесів страхової компанії. Разом з тим слід відзначити, що вітчизняні страхові компанії вже використовують інформаційні технології для збуту страхових продуктів через мережу Інтернет. Однак неврегульованість окремих юридичних аспектів реалізації продуктів та послуг через мережу Інтернет певною мірою гальмує перетворення Інтернету на потужний канал збуту страхових продуктів. На наш погляд, державна підтримка широкого використання інформаційних та телекомунікаційних технологій суб'єктами господарювання в сфері страхування, сприятиме комплексному вирішенню проблем розвитку вітчизняного страхового ринку: підвищенню прозорості страхової діяльності, формуванню попиту на страхові продукти і послуги та підвищенню їх якості.

Значною нишею для розвитку вітчизняних страхових компаній постає надання страхових послуг у сфері соціального страхування, зокрема, недержавного пенсійного забезпечення. Однак у сфері недержавного пенсійного забезпечення страхові компанії мають конкурувати із двома іншими вагомими групами суб'єктів, що надають послуги в даній сфері, а саме із недержавними пенсійними фондами (НПФ) та банками.

Порівняльну характеристику банків, НПФ і страхових організацій щодо участі у недержавному пенсійному забезпеченні можна здійснити за такими ознаками.

– Націленість на отримання прибутку. Як банки, так і страхові організації – це комерційні організації, метою функціонування яких є отримання прибутку, в той час як НПФ – це некомерційні організації.

– Порядок розподілу прибутку. Прибуток, що отримують банки та страхові організації від інвестування та розміщення пенсійних коштів клієнтів, розподіляється між власниками цих установ, а прибуток, що отримують НПФ від інвестування та розміщення пенсійних коштів учасників НПФ, розподіляється між всіма учасниками пропорційно величині їх персонального пенсійного рахунку.

– Визначеність величини інвестиційного доходу клієнтів. Банки встановлюють величину процентного доходу, який буде отримано клієнтом по закінченню строку вкладу. Для належного виконання банком своїх договірних зобов'язань величина фактичного процентного доходу клієнта не повинна відхилятися від величини договірного процентного доходу. Інвестиційний дохід від розміщення та інвестування пенсійних коштів клієнтів НПФ розподіляють пропорційно величині персональних пенсійних рахунків клієнтів по факту. Звичайно планується певна величина такого інвестиційного доходу, однак фактична його величина може відхилятися від планової як в більший, так і в менший бік, при цьому жодна з договірних умов співробітництва НПФ з клієнтами не порушується. Страхові організації, що займаються страхуванням життя взагалі, і страхуванням пенсій зокрема, зобов'язані забезпечити

отримання клієнтом 4% щорічного інвестиційного доходу. Відхилятися фактична величина інвестиційного доходу клієнтів від планової величини може, однак лише в бік збільшення.

– Визначеність величини майбутньої пенсії клієнтів. Користуючись послугами страхової організації клієнт знає величину майбутньої пенсії, працюючи з банком клієнт впевнений в кінцевій величині вкладу з урахуванням процентного доходу. Прогнозувати ж величину майбутньої пенсії при співпраці з НПФ клієнти не мають змоги.

– Надійність зберігання коштів клієнтів. Наслідки фінансових криз є дуже серйозними для банків, в той час як для НПФ і страхових організацій фінансові кризи проходять майже без наслідків. З огляду на цю обставину надійність зберігання коштів клієнтів в банку є меншою, ніж в страховій організації або НПФ.

– Наявність страхового захисту як доповнення до накопичення коштів. Певний страховий захист (наприклад, встановлення гнучких умов щодо внесків у період втрати працездатності тощо) одночасно із недержавним пенсійним забезпеченням клієнтом може бути отримано лише в страхових організаціях. В залежності від того, які ризики включено до договору страхування, можна домогтися якомога більшого покриття тих ризиків, що можуть звести нанівець накопичення пенсії кожним конкретним клієнтом. Часткове покриття ризиків форс-мажорних обставин (наприклад, виплата всіх накопичених коштів при медично підтвердженому критичному стані здоров'я учасника НПФ) забезпечують і НПФ. Повністю відсутнім є страховий захист клієнта, який відкриває пенсійний депозитний рахунок у банку.

Таким чином, можна підкреслити, що кожний із досліджених фінансових інститутів (банки, НПФ і страхові організації) мають свої переваги і недоліки стосовно надання ними послуг з недержавного пенсійного забезпечення, тому і однозначно виявити найбільш привабливий в цьому відношенні для клієнта фінансовий інститут неможливо. Іншими словами, всі зазначені фінансові інститути мають на сьогоднішній день свою нішу на ринку послуг

недержавного пенсійного забезпечення, хоча загальна місткість даного ринку залишається незадовільною внаслідок низьких доходів населення та незначних темпів зростання ВВП. За умови зростання доходів населення та збереження сучасної нормативно-правової бази найбільш раціональною моделлю поведінки майбутнього пенсіонера є використання послуг двох або навіть і всіх трьох видів фінансових інститутів одночасно.

Для України на сучасному етапі розвитку характерним є надзвичайно низький попит на страхові продукти і послуги, як з боку суб'єктів господарювання, так і з боку населення. Саме формування попиту на страхові продукти і послуги може надати потужний імпульс для інтенсифікації розвитку страхового ринку України. На початковому етапі становлення фінансового ринку України довіра громадян та суб'єктів господарювання до фінансових інститутів була істотно підірвана численними обвалами так званих “фінансових пірамід” та іншими фактами недобросовісної поведінки суб'єктів фінансового ринку. Для пострадянських країн взагалі, та для України зокрема, характерною є відсутність страхової культури, формування якої у провідних країнах світу відбувалося протягом не одного століття. Саме на ліквідацію недовіри до страхових компаній та на формування страхової культури і необхідно спрямувати основні зусилля стосовно формування попиту на страхові продукти і послуги.

З метою підвищення конкурентоспроможності вітчизняних страхових компаній необхідно радикально підвищити кількісні та якісні характеристики підготовки вітчизняних спеціалістів страхового ринку. На нашу думку, на сучасному етапі розвитку вітчизняної економіки фінансовий потенціал страхового ринку в країні використовується далеко не повною мірою.

Основним пріоритетом розвитку страхового ринку України є підвищення конкурентоспроможності українських страхових організацій, як на вітчизняному, так і на зарубіжних ринках. З огляду на посилення інтеграційних процесів, вважаємо доцільним звернути увагу на подальший розвиток страхового ринку України за такими найважливішими напрямками:

– Підвищення надійності страхових послуг з урахуванням вступу України до СОТ: вдосконалення законодавчого, нормативного забезпечення діяльності страхових компаній; підвищення рівня прозорості діяльності, ліквідація тіньових схем роботи компаній на страховому ринку України.

– Формування попиту на страхові продукти і послуги з боку суб'єктів господарювання та населення: розширення ємності страхового поля за рахунок розробки нових видів страхових продуктів і послуг та диверсифікації каналів їх збуту; формування відповідного рівня страхової культури суб'єктів господарювання та населення.

– Підвищення якості та формування оптимальної цінової складової страхових продуктів і послуг: кадрове забезпечення діяльності страхових компаній з урахуванням світових стандартів та сучасних вимог щодо професійної діяльності; запровадження нових підходів до управління страховою компанією, реінжиніринг бізнес-процесів.

При обґрунтуванні стратегії розвитку страхового ринку України необхідно враховувати необхідність виконання вітчизняною страховою системою соціально-економічних функцій: по-перше – захист від потенційних ризиків, який необхідний для ефективного функціонування ринкової економіки, що є фактором її стабільності і стимулом для розширення підприємницької діяльності; по-друге – акумуляція довгострокових інвестиційних ресурсів для розвитку економіки.

На сьогодні ґрунтовно формуванням стратегії розвитку національного страхового ринку фактично займається лише Ліга страхових організацій України. При цьому Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг та інші державні органи не відіграють активної ролі у розбудові ефективного ринку. Інколи навіть навпаки, позиція регулятора щодо стратегічних напрямів розвитку страхового ринку України є протилежною думці учасників ринку. Вітчизняні науковці та практики в галузі страхування також проводять окремі дослідження з актуальних питань розвитку страхового ринку.

Але комплексний підхід до стратегії розвитку страхового ринку в Україні відсутній.

В результаті проведеного аналізу визначено, що найбільш суттєвими проблемами, що стримують розвиток сучасного вітчизняного страхового ринку є: недосконалість нормативно-правової бази у сфері страхування; недостатність інституційної спроможності для розвитку окремих видів страхування; низька платоспроможність потенційних споживачів страхових послуг; низька довіра до інституту страхування; нерозвиненість інституту страхового посередництва; незадовільний рівень фінансової безпеки; обмеженість можливостей для інвестування страхових резервів та ін.

Крім того, до теперішнього часу не створені законодавчі засади для впровадження інвестиційного страхування життя, а також обов'язкового медичного і пенсійного страхування. Нерозвиненими залишаються такі сфери, як страхування аграрних, екологічних і катастрофічних ризиків. Рівень капіталізації більшості страхових компаній є вкрай низьким. Існує недобросовісна конкуренція (демпінг) щодо тарифікації окремих видів страхових послуг. Відсутній ефективний механізм досудового захисту, не працює інститут омбудсмена.

Враховуючи загальнодержавну значимість розвитку страхової галузі необхідно, на нашу думку, розробити, затвердити та реалізувати стратегію середньо- та довгострокового розвитку страхового ринку України. При цьому з метою забезпечення сталої динаміки розвитку страхового ринку необхідно, щоб зазначена стратегія була складовою загальної стратегії соціально-економічного розвитку України. Частково дану концепцію реалізовано в «Стратегії розвитку фінансового сектора України до 2015 року» в частині розвитку ринку страхових послуг.

Основними пріоритетами державної політики у сфері розвитку національного страхового ринку мають бути: удосконалення та розвиток існуючої нормативно-правової бази страхування; розвиток інституційної спроможності для впровадження нових та підтримки розвитку існуючих соціально зна-

чущих видів страхування; сприяння підвищенню платоспроможності потенційних споживачів страхових послуг та впровадженню програм страхування для малозаможних верств населення; розширенню можливостей для інвестиційної діяльності страхових компаній, зокрема, через розвиток ринку цінних паперів, насамперед – державних облігацій; сприяння розвитку системи страхового посередництва (професійної діяльності страхових брокерів, агентів та консультантів тощо).

При цьому покращення якості надання страхових послуг та підвищення довіри до інституту страхування має відбуватися через: створення системи страхового нагляду, гармонізованого з міжнародними стандартами та орієнтованого на захист прав споживачів; модернізацію страхового бізнесу та системи управління страховими компаніями; розвиток страхової культури громадян та підвищення фінансової грамотності учасників страхового ринку.

Пріоритетними напрямками страхування, розвитку яких держава має надавати підтримку, є довгострокові його види, зокрема страхування життя, інвестиційне, пенсійне страхування, а також обов'язкове медичне страхування та страхування аграрних ризиків.

Створення стабільного страхового ринку потребує об'єктивного інформування всіх його учасників про основні умови, вимоги та ризики у процесі їх діяльності. При цьому має забезпечуватись повна транспарентність діяльності учасників страхового ринку та реалізовуватися програми інформування населення через засоби масової інформації про стан та перспективи розвитку страхового ринку, переваги отримання страхових послуг.

Інтеграція страхового ринку України до міжнародного ринку фінансових послуг вимагає підвищення конкурентоспроможності вітчизняних страховиків, поетапного впровадження системи міжнародних стандартів бухгалтерського обліку та фінансової звітності. З метою створення ефективної системи протекціонізму національного страхового ринку мають здійснюватися заходи поетапного та зваженого допуску на ринок іноземних страховиків.

З метою розвитку нових видів страхування та стимулювання інвестиційної діяльності страховиків на страховому ринку України нами пропонуються наступні заходи:

- розробити та реалізувати програму впровадження та розвитку інвестиційного страхування;
- створити правові засади для впровадження обов'язкового медичного страхування, яке має здійснюватись виключно страховими компаніями, базуватися на конкурентних засадах та праві вибору страхувальниками сімейного лікаря, медичного закладу та страховика;
- розробити модель державної підтримки розвитку аграрного страхування, яка має передбачати прийняття спеціального закону та узгоджені дії страховиків і держави щодо покриття ризиків, які існують в аграрній сфері та не можуть бути покриті в інший спосіб на звичайних ринкових засадах;
- надати компаніям зі страхування життя права укладати довгострокові договори медичного страхування (на 10-15 років) та продавати поліси страхування за додатковими ризиками (нещасний випадок, критичне захворювання тощо) окремо від ризиків «дожиття» та «смерть»;
- з урахуванням наслідків фінансової кризи 2008–2009 років переглянути вимоги та перелік цінних паперів та інших фінансових інструментів, у які можуть інвестуватися резерви страхових компаній;
- розробити механізм передачі страховими компаніями в довірче управління компаніям з управління активами накопичені кошти, зокрема, резерви або їх частину.
- Низку заходів ми пропонуємо запровадити з метою захисту інтересів споживачів страхових послуг (страхувальників), зокрема:
  - Удосконалення моніторингу діяльності страховиків та посилення контролю за дотриманням страховими компаніями вимог щодо забезпечення платоспроможності, фінансової стійкості, розміру чистих активів, статутного капіталу тощо.

- Внесення змін до законодавчих актів з метою закріплення першочерговості задоволення вимог страхувальників у загальній черзі інших кредиторів та виключення з ліквідаційної маси страхової компанії страхових резервів за всіма видами страхування.
- Сприяння створенню фондів страхових гарантій, у тому числі за договорами страхування життя.
- Удосконалення нормативно-правової бази щодо формування та розміщення страхових резервів, порядку купівлі валюти, доступу страховиків до ринків цінних паперів іноземних емітентів.
- Розробка вимог до функціонування системи внутрішнього контролю за діяльністю страховиків (внутрішній аудит) та удосконалення аналізу статистичної інформації зі страхування та звітності страховиків і страхових посередників.
- Гарантування захисту законних прав громадян-власників страхових полісів на отримання страхових виплат, у тому числі шляхом створення і розвитку інститутів досудового захисту, зокрема, діяльності фінансового омбудсмена та підтримки громадських об'єднань страхувальників.
- Для забезпечення ефективного розвитку страхового ринку потрібна реалізація законодавчих заходів і прийняття нормативних документів зі стимулювання розвитку страхової галузі. З метою удосконалення системи правового забезпечення розвитку вітчизняного страхового ринку пропонується:
  - забезпечити подальшу адаптацію законодавства України у сфері страхування до законодавства Європейського Союзу;
  - сприяти захисту економічної конкуренції на страховому ринку для удосконалення умов його функціонування на конкурентних засадах;
  - зменшити кількість обов'язкових видів страхування та забезпечити проведення належної експертизи соціально-економічної доцільності запровадження кожного нового виду обов'язкового страхування;

- створити правові умови для появи та ефективного функціонування в Україні інституту незалежних аджастерів, диспашерів, сюрвейерів, андеррайтерів;
- удосконалити правові засади діяльності товариств взаємного страхування;
- забезпечити розроблення та впровадження додаткових актів законодавства, що запобігатимуть використанню страхового ринку для проведення протиправних і сумнівних операцій, включаючи ухилення від сплати податків та відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом;
- удосконалити нормативно-правове регулювання діяльності актуаріїв, аварійних комісарів, завершити створення в Україні системи підготовки та сертифікації актуаріїв, аварійних комісарів та ін.
- Забезпечення конкурентоспроможності страхового ринку України може бути забезпеченим лише завдяки підвищенню конкурентоспроможності вітчизняних страховиків. Цього, на наш погляд, можна досягти наступними заходами:
  - Сприяння капіталізації страхового ринку шляхом підвищення вимог до розміру статутного капіталу, гарантійного фонду та резервів страхових компаній.
  - Визначення вимог до оприлюднення інформації стосовно діяльності страховиків та страхових посередників у електронних і друкованих засобах масової інформації.
  - Розробка єдиних підходів до рейтингових оцінок фінансової стійкості та кредитоспроможності страховиків, поширення їх використання.
  - Розробка методики та запровадження практики оцінки результативності інвестиційної діяльності страхових компаній.
  - Сприяння поетапному впровадженню міжнародних стандартів бухгалтерського обліку та фінансової звітності страховиків.

Стратегічним напрямком розвитку страхового ринку України є поступова його лібералізація. Головним завданням лібералізації національного

страхового ринку повинна стати побудова оптимального співвідношення між інтеграцією вітчизняної страхової системи зі світовою страховою системою і механізмами, що мають перешкоджати відтоку капіталів за кордон.

Рішення про характер і умови доступу іноземних страхових компаній на український ринок, прийняті в ході переговорів про приєднання України до Світової організації торгівлі, мають стратегічне значення. Питання про допуск на національний страховий ринок філій іноземних страховиків безпосередньо пов'язані з можливістю вирішення ряду першочергових проблем цього ринку, зокрема: прозорості його діяльності та підзвітності наглядовим органам, формування вітчизняних страхових компаній з достатнім (за світовими стандартами) рівнем капіталізації і перетворення страхового бізнесу в одну з основних галузей економіки України.

Узагальнюючи викладене, хотілося б зазначити, що впровадження комплексної стратегії розвитку страхового ринку України позитивно вплине на динамічний розвиток цього важливого фінансового сектору держави.

Головною рушійною силою в розробці та реалізації стратегії, на наше переконання, повинні стати наступні суб'єкти: по-перше, Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг; по-друге, Ліга страхових організацій України; по-третє, страхові компанії.

3.2. Сучасний стан і подальші перспективи розвитку системи нагляду, регулювання та контролю за проведенням перестрахових операцій

Вплив страхування в цілому, та перестрахової діяльності зокрема, на ефективність і законність проведення значної кількості економічних та фінансових операцій в державі, зумовлює необхідність детального аналізу

існуючої системи державного регулювання страхового ринку та визначення перспектив подальшого вдосконалення інструментів управління перестраховими операціями.

Останні події, пов'язані з подоланням наслідків кризових явищ на ринку фінансових послуг України, виявили недостатню ефективність системи державного регулювання страхової і перестрахової діяльності. Державні органи нагляду не тільки не змогли попередити кризові явища на ринку страхування і перестраховування, але й були обмежені у використанні комплексних заходів для виходу з ситуації, що склалася, і як результат – були не в змозі з мінімальними втратами подолати наслідки фінансової нестабільності. Крім того, прийняті органами державного регулювання заходи з ліквідації негативних наслідків кризи не завжди були адекватні та своєчасні змінам, які відбувалися на ринку фінансових послуг.

Таким чином, нові вимоги до регулювання ринку фінансових послуг в Україні викликають необхідність дослідження існуючої нормативно-правової бази проведення операцій перестраховування та ідентифікації пріоритетних напрямків діяльності державних органів регулювання.

Переходячи безпосередньо до висвітлення питання щодо організації діяльності з контролю і регулювання перестрахових операцій в Україні та формування нормативно-правової бази, яка її регламентує, доцільно провести аналіз установ, що здійснюють нагляд за перестраховуванням. Основним уповноваженим органом, який регулює перестрахові операції в Україні, є Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг (Держфінпослуг). Створення даного органу відбулося в результаті прийняття Указу Президента України «Про Державну комісію з регулювання ринків фінансових послуг України» від 11 грудня 2002 року № 1153/2002 [138]. Засади, якими регламентується діяльність Держфінпослуг в нинішніх умовах, викладені в Постанові Кабінету Міністрів «Про затвердження Положення про Державну комісію з регулювання ринків фінансових послуг України» від 3 лютого 2010 р. № 157 [146].

Згідно даного нормативно-правового документу основними завданнями Держфінпослуг виступають:

- створення та реалізація політики держави у сфері надання фінансових послуг;
- впровадження і виконання стратегічних планів розвитку ринків фінансових послуг та розв'язання системних питань їх діяльності;
- створення та подальша координація єдиної державної стратегії відносно діяльності накопичувальної системи пенсійного страхування;
- виконання, в межах покладених повноважень, державного регулювання та нагляду за здійсненням фінансових операцій, дотриманням законодавства суб'єктами ринку фінансових послуг;
- захист у межах існуючої нормативно-правової бази прав споживачів фінансових послуг;
- стимулювання європейської та світової інтеграції національного ринку фінансових послуг.

Отже, узагальнюючи нормативно-встановлені положення відносно задач центрального органу виконавчої влади зі спеціальним статусом, слід відмітити, що основна діяльність Держфінпослуг повинна бути спрямована на забезпечення високого рівня організаційного розвитку ринку фінансових послуг, стимулювання ефективності надання фінансових послуг, підтримки високого рівня конкуренції та, відповідно, регулювання даного ринку згідно зі стратегічними завданнями держави.

Крім того, доцільно зауважити, що державними органами, які відповідно до законодавства, додатково здійснюють нагляд та регламентують порядок проведення перестрахових операцій, є Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Міністерство фінансів України, Національний банк України, Державна служба фінансового моніторингу України та Державна податкова адміністрація України. Зазначені органи державної влади як безпосередньо забезпечують формування законодавчої бази щодо проведення перестрахових операцій (Верховна Рада України, Кабінет Мініст-

рів України, Міністерство фінансів України), так і проводять контроль за правомірністю здійснення перестраховування і пов'язаних з ним фінансових операцій (Національний банк України, Державна служба фінансового моніторингу України та Державна податкова адміністрація України).

У випадку протиправного використання страховими компаніями операцій перестраховування, притягнення до відповідальності винних осіб, за скоєні правопорушення, здійснюється органами Міністерства внутрішніх справ України, прокуратурою та Службою безпеки України.

Виходячи з того, що перестрахові операції за умови передачі ризику компаніям-нерезидентам можуть носити міжнародний характер, нагляд за їх проведенням здійснюється і міжнародними організаціями, такими як: Група по протидії відмиванню брудних грошей (FATF), Міжнародна асоціація органів страхового нагляду (IAIS). Діяльність зазначених організацій направлена не лише на здійснення нагляду за законністю перестрахових операцій і контролю відповідних фінансових потоків, але й на уніфікацію нормативно-правових засад здійснення перестраховування та забезпечення інформаційної підтримки національних органів регулювання страхового ринку.

Регулювання та нагляд за перестраховуванням може проводитись і самими учасниками страхового ринку або здійснюватися з використанням послуг інших суб'єктів господарювання на ринкових умовах. Наприклад, перевірка перестрахових операцій у розрізі даних бухгалтерської та фінансової звітності страховиків, може здійснюватися незалежними аудиторськими компаніями. Достовірне відображення операцій, пов'язаних з проведенням перестраховування, виступає основою ефективних та дієвих перевірок іншими органами державного нагляду.

Однією з важливих складових регулювання діяльності суб'єктів страхового та перестрахового ринків є функціонування саморегулювних організацій. На даний момент в Україні існує три об'єднання страховиків (Ліга страхових організацій, Українська федерація страховиків, Асоціація

«Страховий бізнес»), але жодне з них не поєднує більше, ніж 50% учасників страхового та перестрахового ринків. Консолідація зусиль страхових компаній з метою отримання від органів державної влади певного обсягу повноважень у сфері управління страховим і перестраховим ринками, набуває все більшої актуальності в умовах недостатнього захисту прав споживачів страхових послуг та необхідності посилення координації дій між учасниками страхових відносин. Розробка і впровадження єдиної стратегії поведінки учасниками даних об'єднань дозволить не тільки всебічно обмінюватись інформацією та технологіями, але й здійснювати реальний вплив на розвиток і регулювання страхового та перестрахового ринків у державі. За участю саморегулювних організацій може проводитись розробка нормативно-правових документів щодо регулювання страхової і перестрахової діяльності, впроваджуватись заходи, єдині для всіх учасників страхового і перестрахового ринків. Існування саморегулювних організацій дає можливість досягти максимальної збалансованості між потребами учасників ринку та політикою держави в сфері управління ринком фінансових послуг.

На початку 2011 р. в Україні розпочав діяльність третейський суд «Страховий». Метою функціонування даного органу є розгляд страхових спорів між страховими і перестраховими компаніями, посередниками та страхувальниками. Прийняття рішень третейським судом, які будуть ґрунтуватися не тільки на вимогах законодавства, а й на досвіді ведення страхового бізнесу, сприятиме зростанню довіри до страхової діяльності, підвищить рівень захисту прав клієнтів страховиків. Крім того, діяльність даного інституту надасть можливість ідентифікувати та всебічно аналізувати поточні проблеми в галузі страхування і перестраховування, та в результаті – оперативно вносити корективи до нормативно-правової бази, формувати стратегію подальшого розвитку даного сегменту ринку фінансових послуг.

Дієвим методом регулювання операцій перестраховування на ринкових засадах є створення державної перестрахової компанії. Організація перестрахової компанії з використанням фінансових ресурсів держави, забез-

печить не тільки розширення місткості вітчизняного ринку перестраховування і збільшення інвестицій в економіку України за допомогою розміщення страхових резервів, а й надасть змогу проводити управління і нагляд за перестраховою діяльністю за допомогою ринкових механізмів. Приймаючи в перестраховування ризики від вітчизняних страховиків, державна компанія зможе проводити аналіз фінансової стійкості цедента, оцінювати якість ризиків, які перестраховуються, отримувати додаткову інформацію про склад і структуру страхового портфеля перестраховувальника.

Таким чином, можна зробити висновок, що поєднання методів регулювання перестрахових операцій на рівні державних органів контролю та організацій, які здійснюють нагляд на ринкових засадах, забезпечує найбільш ефективне стимулювання подальшого розвитку страхового та перестрахового ринків, гарантує законність та правомірність проведення на них фінансових операцій.

Виходячи з наведених засад нагляду, регулювання, контролю за операціями перестраховування в Україні та функціонування відповідних регулюючих органів, можна сформулювати загальну схему даного процесу (рис. 3.2).

Важливе значення для оцінки рівня організації системи нагляду, регулювання та контролю за проведенням перестрахових операцій в Україні має аналіз існуючої нормативно-правової бази, яка регламентує умови проведення перестрахових операцій.

Рис. 3.2. Система нагляду, регулювання та контролю здійснення операцій перестраховання в Україні

1. Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму» 28 листопада 2002 року № 249-IV [140].

2. Розпорядження Держфінпослуг «Про затвердження Порядку складання звітних даних страховиків» від 03.02.2004 № 39 [153].

3. Постанова КМУ «Про затвердження Порядку та вимог щодо здійснення перестраховування у страховика (перестраховика) нерезидента» від 4 лютого 2004 р. № 124 [154].

4. Розпорядження Держфінпослуг «Про затвердження Порядку надання страховиками (цедентами, перестраховувальниками) інформації про укладені договори перестраховування з страховиками (перестраховиками) нерезидентами до Держфінпослуг» від 04.06.2004 №914 [149].

5. Розпорядження Держфінпослуг «Про затвердження Вимог до рейтингів фінансової надійності (стійкості) страховиків та перестраховиків-нерезидентів» 03.12.2004 № 2885 [143].

6. Розпорядження Держфінпослуг «Про затвердження Порядку погодження в Державній комісії з регулювання ринків фінансових послуг України договорів перестраховування з перестраховиками-нерезидентами для перерахування (купівлі) іноземної валюти страховиками-резидентами та страховими (перестраховими) брокерами-резидентами» 03.06.2005 № 4123 [150].

7. Розпорядження Держфінпослуг «Про затвердження Вимог до рейтингу фінансової надійності (стійкості) страховика-нерезидента, який має право здійснювати страхову діяльність в Україні» від 28.08.2007 № 7924 [142].

8. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI [132].

Крім того, необхідно зазначити, що за нового керівництва Держфінпослуг було оприлюднено два проекти таких нормативно-правових документів, як розпорядження Держфінпослуг «Про затвердження Порядку реєстрації до-

говорів перестраховання» [152] та розпорядження Держфінпослуг «Про вимоги до рейтингу фінансової надійності (стійкості) страховиків та перестраховиків-нерезидентів» [137]. Прийняття першого розпорядження обумовлено необхідністю виконання статті 12 Закону України «Про страхування» відносно обов'язковості реєстрації договорів перестраховання. Даним документом будуть надані правові можливості Держфінпослуг здійснювати контроль процесу укладання договорів перестраховання з компаніями-резидентами та нерезидентами, і відповідно, відслідковувати законність даних дій. Проект другого розпорядження Держфінпослуг є відповіддю на прийняття Податкового кодексу України, в якому статтею 160 закріплені особливості оподаткування нерезидентів. Додатково дане розпорядження покликано уніфікувати існуючі нормативно-правові документи, які регламентують вимоги до рейтингів фінансової надійності (стійкості) страхових і перестрахових компаній-нерезидентів. Особливістю державного регулювання в розрізі даного документу також є підвищення вимог до рівня платоспроможності страховиків і перестраховиків-нерезидентів. Отже, доцільно зауважити, що положення даних розпоряджень дублюють уже існуючі нормативно-правові документи, що свідчить про необхідність подальшого їх доопрацювання та гармонізації з існуючими законодавчими документами або визнання їх такими, що втратили чинність.

Досліджуючи зміст та сутність наведеної законодавчої бази регулювання перестраховання, а також період її формування, можна зазначити, що, переважно, зазначені нормативно-правові акти були відповіддю державних органів нагляду на проблемні аспекти, характерні для ринку страхування та перестраховання в певний проміжок часу. Більшість цих законодавчих документів спрямована на мінімізацію використання операцій перестраховання з метою оптимізації оподаткування, виводу фінансових ресурсів за межі України та легалізації коштів, отриманих злочинним шляхом. Зважаючи на той факт, що українське законодавство до прийняття у 2010 році Податкового

кодексу створювало для страхових компаній пільговий режим оподаткування, який базувався на ставці податку на рівні 3% від валових премій за вирахуванням премій, переданих у перестраховання, страхова діяльність інтенсивно використовувалася з метою оптимізації оподаткування іншими суб'єктами господарювання. Перестрахові операції, в свою чергу, виступали ефективним механізмом виводу грошових коштів за межі України та їх подальшої легалізації через офшорні компанії.

Першим нормативно-правовим документом, який був спрямований на регулювання операцій перестраховання та значно змінив існуючу ситуацію на ринку перестраховання, була постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку та вимог щодо здійснення перестраховання у страховика (перестраховика) нерезидента» від 4 лютого 2004 р. № 124. Згідно з даною постановою українські страхові компанії отримали можливість перестраховувати власні ризики у страховиків (перестраховиків) нерезидентів, у країні реєстрації яких повинен був здійснюватись нагляд за страховою і перестраховою діяльністю; страховик-нерезидент повинен проводити безперервну діяльність не менше, ніж три роки до дати підписання угоди; у страховика-нерезидента не допускається наявність порушення законодавства в розрізі страхової, перестрахової діяльності та протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом. Крім того, якщо ризики перестраховуються у нерейтингових страхових або перестрахових компаніях, то податок з таких операцій складає 15%. Визначення рейтингу, якому повинні відповідати компанії-нерезиденти покладалось на Держфінпослуг. Незважаючи на зниження даної ставки податку з 1 жовтня 2004 р. (у зв'язку зі змінами до Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств») до 6%, додаткове прийняття в 2004 р. розпоряджень Держфінпослуг «Про затвердження Порядку надання страховиками (цедентами, перестраховальниками) інформації про укладені договори перестраховання з страховиками (перестраховиками) нерезидентами до Держфінпослуг» від 04.06.2004 №914 [149] та «Про затвер-

дження Вимог до рейтингів фінансової надійності (стійкості) страховиків та перестраховиків-нерезидентів» від 03.12.2004 № 2885 [143] призвели до значного зменшення обсягів премій, переданих в офшорні зони (такі країни як Латвія, Литва, Молдова та Естонія). Наслідком даних заходів стали також кількісні зміни на перестраховому ринку, які проявились у перевищенні питомої ваги премій, переданих національним перестраховикам.

Введення в дію у 2005 році, в результаті співпраці з Національним банком України, розпорядження Держфінпослуг «Про затвердження Порядку погодження в Державній комісії з регулювання ринків фінансових послуг України договорів перестраховування з перестраховиками-нерезидентами для перерахування (купівлі) іноземної валюти страховиками-резидентами та страховими (перестраховими) брокерами-резидентами» [150] від 03.06.2005 № 4123 дало можливість Держфінпослуг проводити повний контроль кожного договору перестраховування та за допомогою співробітництва з FATF визначати надійність перестраховика-нерезидента. Дані заходи значно посилили роль Держфінпослуг у забезпеченні правомірності та оперативності проведення страховими компаніями операцій перестраховування.

Значний вплив на систему регулювання перестрахових операцій здійснив факт приєднання України до Світової організації торгівлі 16 травня 2008 р. Виходячи з вимог даної організації, вітчизняні перестраховики не мали можливості здійснювати розміщення ризиків у країнах, які не є членами СОТ. Таким чином, протягом двох років, доки не було прийнято положення про допустимість здійснення перестраховування в країнах - не членах СОТ, вітчизняні компанії не мали доступу на ринок перестраховування Росії, який тривалий період часу виступав найбільшим цесіонером ризиків українських страхових компаній. Цінність перестрахової місткості російського страхового ринку полягає не тільки в меншій вартості операцій перестраховування, але й в можливості проведення оцінки ризиків, які пропонується перестраховувати.

Суттєва мінімізація використання операцій перестраховання з метою легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, відбулася в результаті прийняття Податкового кодексу України [132]. У даному документі закріплено, що починаючи з 1 січня 2012 р. страхові компанії сплачуватимуть податок на прибуток у розмірі 21%. Тобто страховики будуть формувати дохідний та витратний потік і з отриманої різниці сплачувати податок на прибуток від страхової діяльності. У свою чергу, дохідна частина зменшуватиметься на обсяг переданих у перестраховання коштів, а від бази оподаткування відніматиметься сума сформованих страхових резервів. Досліджуючи зміни з точки зору діяльності компаній, які здійснюють страхування життя, необхідно зазначити, що для них прибуток за довгостроковими договорами страхування життя буде підлягати оподаткуванню за нульовою ставкою, прибуток за всіма іншими - оподатковуватиметься на загальних підставах.

Таким чином, у страхових компаній та державних органів регулювання є термін до 1 січня 2012 р., щоб адаптуватися до нових умов функціонування на страховому та перестраховому ринках, вирішити проблемні питання, що залишилися (види резервів, що будуть зменшувати базу оподаткування, методи їх розрахунку та інше).

У перехідний період на ринку страхування буде діяти існуюча до теперішнього моменту система оподаткування – 3% від валових премій. Єдиною особливістю є специфіка оподаткування операцій перестраховання: так, якщо раніше премії, передані в перестраховання, віднімалися від валових премій, то в перехідний період ставка податку буде вираховуватися з усієї суми валових премій страховика. Тобто за умови декількох ретроцесій буде виникати подвійне, потрійне чи й більше оподаткування. Впровадження даних заходів базується також на намаганні Міністерства фінансів ліквідувати можливість «схемного» перестраховання в період переходу до загальної системи оподаткування прибутку страхових компаній.

Отже, можна стверджувати, що більшість заходів Держфінпослуг та інших державних органів влади протягом періоду становлення вітчизняного страхового і перестрахового ринків були спрямовані на створення тотального контролю та регламентування перестрахових операцій; у той же час заходи з приводу розвитку даного виду фінансових послуг, створення конкурентних умов проведення перестраховування в Україні не здійснювались. Операції перестраховування більшістю державних органів регулювання розглядаються, як інструмент проведення злочинних дій та фінансових шахрайств, незважаючи на економічну сутність даних операцій, які виступають інструментом забезпечення фінансової стійкості страхових компаній з незначним рівнем капіталізації, що особливо актуально на даному етапі розвитку українського ринку страхування.

На основі проведеного дослідження можна виділити наступні пріоритетні напрямки вдосконалення нагляду, регулювання, контролю за проведенням перестрахових операцій: подальший розвиток системи контролю перестрахових операцій з боку Держфінпослуг та інших регулюючих органів влади за допомогою прийняття відповідних нормативно-правових актів повинно ґрунтуватися на якісному розвитку суб'єктів ринку перестраховування та створення відповідних умов розширення перестрахової діяльності; впровадження та подальший розвиток інституту професійних пере страховиків, поява яких та розмежування функцій між страховими та перестраховими компаніями надасть можливість створити необхідні умови для формування самостійного перестрахового ринку, який буде здатен акумулювати значні за розмірами ризику. Слід додати, що поява професійних перестрахових компаній не можлива без розробки відповідної законодавчої бази, яка б регламентувала питання пов'язані з умовами створення перестрахових компаній, ліцензування їх діяльності, розміщення резервів, взаємодії зі страховими компаніями і брокерами та інше. Виходячи з цього, передумовою розвитку інституту професійних перестраховиків в Україні повинні бути спільні зусилля всіх учасників

страхового і перестрахового ринків, державних органів регулювання відносно створення відповідних нормативно-правових та інфраструктурних засад організації даного процесу.

Дієвий контроль і регулювання діяльності посередників, які функціонують на перестраховому ринку, створення умов розвитку інституту вітчизняних актуаріїв, також виступає необхідною складовою вдосконалення перестрахових операцій в Україні. Можливість страхових та перестрахових компаній швидко знаходити вільні перестрахові місткості для розміщення ризиків; якісно та математично обґрунтовано оцінювати ризики, визначати розмір збитків за допомогою незалежних експертів (актуаріїв) значно підвищить ефективність і прозорість проведення операцій перестраховування.

В умовах глобалізації та лібералізації діяльності перестрахових компаній особливої уваги також набуває процес впровадження Міжнародних стандартів фінансового обліку і звітності та застосування нормативів платоспроможності ЄС (Solvency I, Solvency II). Реалізація даних заходів надасть можливість не тільки забезпечити уніфікацію звітності страхових компаній, виявити резерви покращення їх платоспроможності, але й переоцінити та встановити реальну вартість активів страхових компаній, розкрити інформацію про реальні джерела формування статутного капіталу і власників страховика. Наближення перестрахової діяльності до міжнародних стандартів призведе до підвищення інвестиційної привабливості вітчизняних страхових і перестрахових компаній, надасть можливість закордонним партнерам здійснювати адекватну оцінку фінансової стійкості вітчизняних перестраховиків, що, в результаті, забезпечить зростання «імпорту» страхових ризиків, підвищення довіри до вітчизняних компаній.

Виходячи з того, що світова фінансова криза обумовила зміну принципів нагляду за фінансовою діяльністю, то подальший розвиток системи контролю за функціонуванням страхових і перестрахових компаній на основі оцінки ризиків повинен стати пріоритетним та всебічно підтримуватись не тіль-

ки Держфінпослуг, а й іншими державними органами. Реалізація пруденційного нагляду дозволить: підвищити контроль за компаніями, функціонування яких може призвести до невиконання ними взятих перед клієнтами зобов'язань; попереджати ситуації, пов'язані з неплатоспроможністю страхових і перестрахових компаній; забезпечити достатній рівень фінансової стійкості суб'єктів страхового і перестрахового ринків на основі оперативного застосування корегуючих заходів впливу. На даному етапі реалізації стратегії відносно аналізу діяльності вітчизняних суб'єктів страхового та перестрахового ринків на основі оцінки ризиків Держфінпослуг прийнято розпорядження «Про затвердження Концепції запровадження пруденційного нагляду за небанківськими фінансовими установами та Програми розвитку системи пруденційного нагляду за небанківськими фінансовими установами» [144] від 15.07.2010 р. № 585. Даним документом закріплено основні напрямки забезпечення проведення ефективного пруденційного нагляду в Україні, зокрема формування вимог до статутного капіталу відповідно до вимог Solvency II, рівня платоспроможності, обсягу і видів активів та впровадження стрес-тестування. Крім того, в складі Держфінпослуг створений департамент пруденційного нагляду, який повинен здійснювати та технологічно підтримувати всі заходи відносно оцінки ризику діяльності страхових і перестрахових компаній. У свою чергу, необхідно зазначити, що прийняття вищезазначеної концепції та організація відповідного департаменту не вирішує всіх питань з приводу створення дієвої системи пруденційного нагляду. Подальші заходи для розв'язання даної проблеми повинні включати розробку чітких функціональних обов'язків та повноважень робітників департаменту пруденційного нагляду; створення та адаптацію до умов функціонування українського страхового і перестрахового ринків моделей, на основі яких буде здійснюватись оцінка ризику; визначення способів та методів проведення перевірок; формування нормативно-правової бази, яка дозволить здійснювати весь комплекс заходів щодо оцінки ризиків діяльності страхових і перестрахових компаній.

Важливим аспектом ефективного регулювання перестрахових операцій в Україні повинна виступати функціональна спроможність Держфінпослуг та її операційна незалежність. Одним із найбільш раціональних методів вирішення даної проблеми в сучасних умовах розвитку ринку фінансових послуг України є комбінована модель фінансування діяльності уповноваженого органу виконавчої влади. Тобто частину коштів на провадження своєї діяльності Держфінпослуг, як і раніше, отримуватиме з державного бюджету, а частину – будуть фінансувати учасники страхового і перестрахового ринків. Ініціатива щодо забезпечення діяльності Держфінпослуг за рахунок коштів страхових і перестрахових компаній підтримується і самими учасниками ринку, оскільки вони також зацікавлені в ефективності діяльності органу державного нагляду та контролю. Основними питаннями залишаються тільки ставка і база майбутніх трансфертів, встановлення чітких напрямків витрачання даних коштів.

Згрупування комплексу заходів щодо вдосконалення нагляду, регулювання та контролю за проведенням операцій перестраховування в цілісну систему може бути представлено у вигляді загальнодержавної стратегії розвитку ринку перестраховування до 2015 р., яка надасть змогу ідентифікувати основні напрямки подальшої діяльності всіх суб'єктів страхового і перестрахового ринків.

Отже, узагальнюючи перспективні напрямки діяльності Держфінпослуг відносно нагляду, регулювання та контролю за проведенням перестрахових операцій, визначемо ймовірний вплив запропонованих заходів на перестрахові операції та спрогнозуємо можливі результати (рис. 3.3).

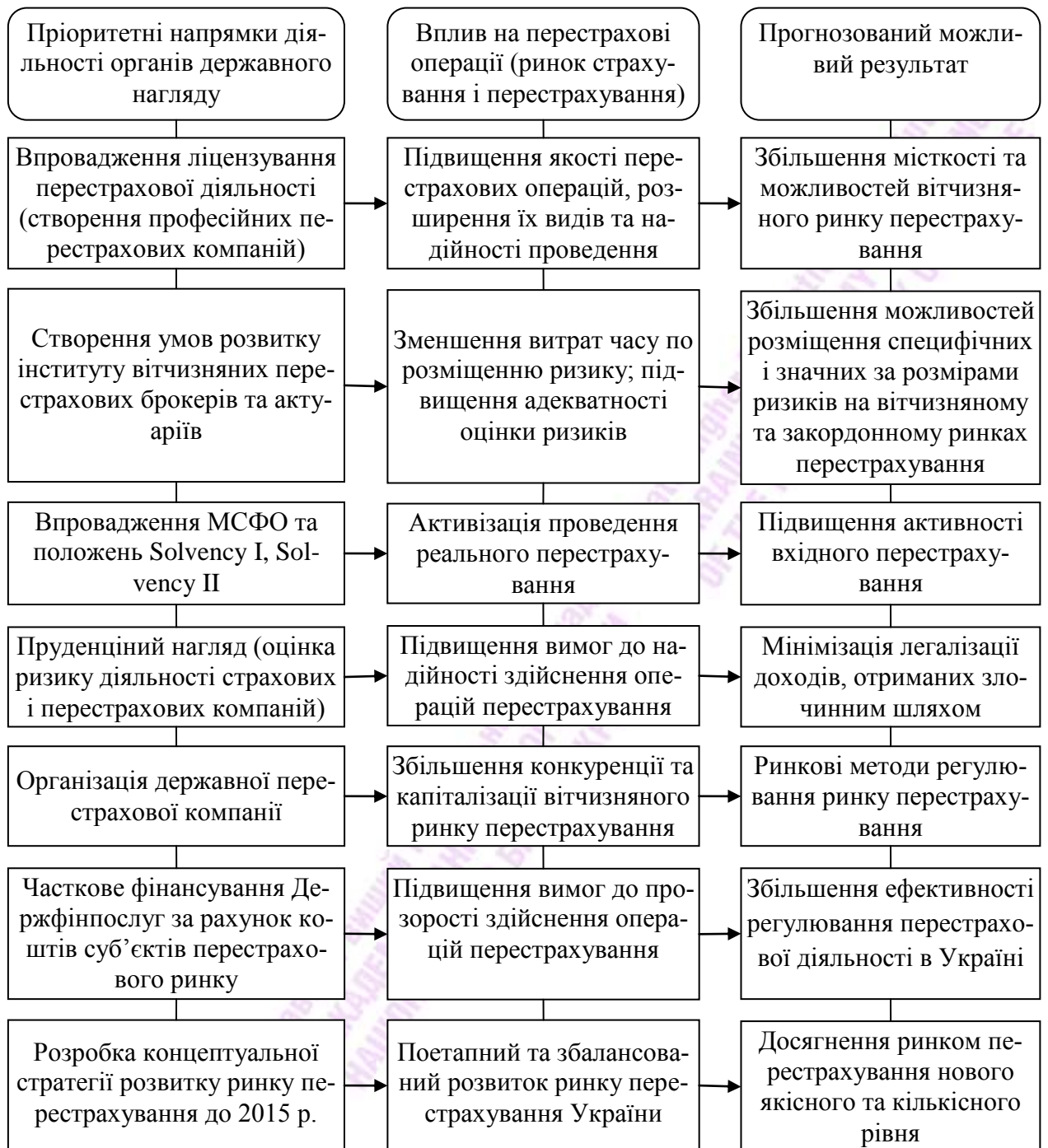

Рис. 3.3. Оцінка перспективних напрямків діяльності Держфінпослуг щодо нагляду, регулювання та контролю за проведенням перестрахових операцій

Таким чином, подальший розвиток і удосконалення засад нагляду, регулювання та контролю за проведенням перестрахових операцій обумовляє створення ефективно функціонуючого перестрахового ринку, за допомогою інструментів якого можна буде: мінімізувати втрати вітчизняних суб'єктів господарювання від настання значних за розмірами несприятливих подій різ-

ного роду; забезпечити подальше розширення українського ринку страхування та його вихід на новий рівень розвитку; а також розширити інвестиційні можливості економіки держави, як за рахунок капіталу українських перестрахових компаній, так і за рахунок виходу на вітчизняний ринок закордонних перестраховиків.

Висновки до третього розділу

1. Основним пріоритетом розвитку страхового ринку України є підвищення конкурентоспроможності українських страхових організацій, як на вітчизняному, так і на зарубіжних ринках. З огляду на посилення інтеграційних процесів, вважаємо доцільним звернути увагу на подальший розвиток страхового ринку України за такими найважливішими напрямками: 1) підвищення надійності страхових послуг з урахуванням вступу України до СОТ: вдосконалення законодавчого, нормативного забезпечення діяльності страхових компаній; підвищення рівня прозорості діяльності, ліквідація тіньових схем роботи компаній на страховому ринку України; 2) формування попиту на страхові продукти і послуги з боку суб'єктів господарювання та населення: розширення ємності страхового поля за рахунок розробки нових видів страхових продуктів і послуг та диверсифікації каналів їх збуту; формування відповідного рівня страхової культури суб'єктів господарювання та населення; 3) підвищення якості та формування оптимальної цінової складової страхових продуктів і послуг: кадрове забезпечення діяльності страхових компаній з урахуванням світових стандартів та сучасних вимог щодо професійної діяльності; запровадження нових підходів до управління страховою компанією, реінжиніринг бізнес-процесів.

2. До основних стратегічних орієнтирів розвитку страхового ринку України відносяться зміцнення фінансової безпеки вітчизняного страхового ринку, розвиток довгострокового страхування життя, стимулювання інвестиційної діяльності страховиків, розвиток системи страхового посередництва, удосконалення податкового, антимонопольного, адміністративного і цивільного законодавства, що регулює сферу страхування, розробка транспарентної комунікаційної стратегії розвитку страхового ринку, подальша інтеграція до світового ринку страхування.

3. Аналіз системи нагляду, регулювання та контролю за проведенням перестрахових операцій, дозволив дійти висновку, що подальший розвиток страхового і перестрахового ринків та законність проведення на них фінансових операцій повинно базуватися на поєднанні методів регулювання перестрахових операцій на рівні державних органів контролю та організацій, які здійснюють нагляд на ринкових засадах. У свою чергу, діяльність Держфінпослуг повинна бути направлена на підтримку високого рівня організаційного розвитку страхового та перестрахового ринків та належного рівня конкуренції, прозорості на них, стимулювання ефективності здійснення фінансових операцій. Ринковими методами регулювання страхового та перестрахового ринків повинно виступити створення саморегулювальних організацій, які будуть відстоювати інтереси всіх учасників ринку.

4. Розгляд державними органами нагляду операцій перестраховування виключно як інструменту оптимізації податків та легалізацію доходів, отриманих злочинним, шляхом робить все більш актуальними переорієнтацію системи контролю та регулювання перестраховування на створення таких умов діяльності страхових компаній, які б дозволили максимально ефективно використовувати механізм перестраховування з метою забезпечення власної фінансової стійкості.

5. Систематизація нормативно-законодавчої бази, яка регламентує проведення перестраховування, критичний аналіз існуючої системи їх нагляду, регулювання та контролю дозволили зробити висновок, що основними пріо-

ритетними напрямками діяльності Держфінпослуг повинно стати: впровадження ліцензування перестрахової діяльності; створення умов розвитку інституту вітчизняних перестрахових брокерів та актуаріїв; введення МСФО та положень Solvency I, Solvency II; здійснення пруденційного нагляду за діяльністю страхових і перестрахових компаній; організація державної перестрахової компанії; фінансування визначених напрямків діяльності Держфінпослуг за рахунок коштів суб'єктів перестрахового ринку; розробка концептуальної стратегії розвитку ринку перестрахування до 2015 року.

Державний вищий навчальний заклад
"УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ"

State Higher Educational Institution
"UKRAINIAN ACADEMY OF BANKING
OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE"

ВИСНОВКИ

1. Проведене дослідження дозволяє зробити висновок, що страхова діяльність є визначальним та необхідним інструментом ефективного розвитку економіки держави. Використання інституту страхування допомагає захистити як соціально-економічні інтереси суспільства, так і виробничо-фінансової діяльності суб'єктів господарювання від несприятливих подій різного роду. Дана особливість операцій страхування ґрунтується на можливості акумуляції та ефективного розподілу страховими компаніями фінансових ресурсів, які вони залучають від страхувальників, у вигляді страхових премій. Виходячи з цього, подальший розвиток страхування та його перетворення на дієвий елемент фінансової системи країни, повинен базуватись на ефективному механізмі регулювання фінансової стійкості страхових компаній.

2. Доведено, що здійснюючи операційну діяльність, більшість страхових компаній не мають можливості сформувати збалансований портфель ризиків. Страховий портфель, переважно, складається з ризиків, які є різними за величиною, характером, імовірністю настання страхового випадку та ступенем концентрації ризику на відповідній території. Таким чином, з метою збалансування обсягу відповідальності за прийнятими в страхування подіями та приведення в співставність фінансових можливостей страхової компанії з розмірами її зобов'язань використовують операції перестрахування.

3. Результати дослідження дають можливість зазначити, що визначальними факторами в процесі прийняття менеджерами страховика управлінських рішень щодо використання операцій перестрахування є вартість перестрахових операцій та граничний обсяг власного утримання. Визначення ліміту власного утримання цедента є складним процесом, при розрахунку якого повинна враховуватися не тільки статистична інформація про роботу страхової компанії, а й особливості діяльності, фінансові можливості кожного страховика.

4. Обґрунтовано, що досягнення за допомогою перестрахових операцій фінансової стійкості, рентабельності діяльності та збалансованості портфеля ризиків страхових і перестрахових компаній неможливо без поступального, ефективного розвитку національного ринку перестраховування та його подальшої інтеграції в міжнародну фінансову систему.

5. Аналіз сучасного стану та існуючого рівня розвитку українського ринку перестраховування (в розрізі таких аспектів, як: місткість ринку, його суб'єкти і об'єкти та динаміка основних показників) дозволив визначити його значну залежність від обсягів страхової діяльності вітчизняних страхових компаній, які виступають основними споживачами перестрахових операцій; невисокий реальний показник його місткості і, як результат, неможливість суб'єктів ринку нести відповідальність у межах значних за обсягами ризиків; відсутність розвиненої інфраструктури та ефективної комунікаційної забезпеченості перестрахового ринку та продовження використання перестрахових операцій, як механізму оптимізації оподаткування і легалізації доходів отриманих кримінальним шляхом.

6. Розширення можливостей та стимулювання використання перестрахових операцій з метою забезпечення фінансової стійкості страхових компаній обумовлює необхідність створення висококапіталізованих професійних перестрахових компаній, розвитку інституту брокерів, державної підтримки організації перестрахових пулів і формування відповідної нормативно-правової бази для своєчасного регулювання та ефективної діяльності суб'єктів перестрахових операцій.

7. У процесі дослідження визначено, що досягнення високого рівня фінансової стійкості страхової компанії імовірно тільки за рахунок використання всього комплексу потенційних можливостей операцій перестраховування. Традиційне використання перестраховування, з метою мінімізації взятих страховиком на себе зобов'язань, значно обмежує варіативність даного інструменту. Здійснення перестраховування менеджментом компанії, як інстру-

менту покращення фінансової стійкості страховика, повинно носити всеохоплюючий та системний характер.

8. Проведений ґрунтовний аналіз впливу перестраховання на критерії забезпечення фінансової стійкості страхової компанії та визначення специфічних ознак їх взаємодії дозволив виокремити параметри, через дію на які перестрахові операції позначаються на базових та додаткових умовах фінансової стійкості страховика. Крім того, у межах цілісної системи критеріїв забезпечення фінансової стійкості страхової компанії операції перестраховання здійснюють прямий вплив на базові інструменти (проведення врівноваженої тарифної політики, досягнення збалансованості страхового портфелю, оптимальна інвестиційна політика та високий рівень платоспроможності) та опосередкований вплив на додаткові умови (диверсифікація діяльності, мобільність страхової компанії, впровадження інноваційних послуг та новітніх технологій, застосування кризис-менеджменту), оскільки дані критерії виступають похідними ефективною реалізації базових інструментів.

9. З метою оптимізації структури портфелю страхової компанії за рахунок операцій перестраховання здійснено ґрунтовний аналіз, систематизація та подальша адаптація існуючих у науково-методичній літературі математичних методів і моделей диверсифікації інвестиційного портфелю відносно досліджуваного аспекту роботи. Ідентифіковано, що основою більшості існуючих підходів є модель Марковиця, яка базується на розрахунку оптимального співвідношення між максимально можливим рівнем доходності та мінімальним рівнем ризику.

10. Здійснено формалізацію процесу альтернативного вибору часток кожного виду страхування, формуючих страховий портфель, які дозволяють оптимізувати структуру портфелю страховика та забезпечують його стійкість. Цільова функція даної економіко-математичної моделі характеризується мінімізацію ризику збитковості страхового портфелю за визначених умов здійснення перестрахових операцій, а система обмежень включає рівень платоспроможності страхової компанії; однорідність страхового портфелю; зна-

чення вартості договору перестраховання кожного виду; граничний рівень доходності страхової компанії та досягнуте середнє значення ймовірності настання страхових випадків у цілому за страховим портфелем.

11. Обґрунтована необхідність вибору та визначено метод вирішення поставленої задачі щодо оптимізації структури страхового портфеля. Враховуючи всі особливості даного процесу запропоновано проводити ефективний вибір частки *i*-го виду страхування на основі класичного методу оптимізації – методу множників Лагранжа. Використання даного методу дозволяє знайти безумовний екстремум функції (мінімум ризику збитковості страхового портфеля за умови досягнення граничних рівнів параметрів збалансованого страхового портфеля) на базі застосування інструментів диференціального числення.

12. Основним пріоритетом розвитку страхового ринку України є підвищення конкурентоспроможності українських страхових організацій, як на вітчизняному, так і на зарубіжних ринках. З огляду на посилення інтеграційних процесів, вважаємо доцільним звернути увагу на подальший розвиток страхового ринку України за такими найважливішими напрямками: 1) підвищення надійності страхових послуг з урахуванням вступу України до СОТ: вдосконалення законодавчого, нормативного забезпечення діяльності страхових компаній; підвищення рівня прозорості діяльності, ліквідація тіньових схем роботи компаній на страховому ринку України; 2) формування попиту на страхові продукти і послуги з боку суб'єктів господарювання та населення: розширення ємності страхового поля за рахунок розробки нових видів страхових продуктів і послуг та диверсифікації каналів їх збуту; формування відповідного рівня страхової культури суб'єктів господарювання та населення; 3) підвищення якості та формування оптимальної цінової складової страхових продуктів і послуг: кадрове забезпечення діяльності страхових компаній з урахуванням світових стандартів та сучасних вимог щодо професійної діяльності; запровадження нових підходів до управління страховою компанією, реінжиніринг бізнес-процесів.

13. До основних стратегічних орієнтирів розвитку страхового ринку України відносяться зміцнення фінансової безпеки вітчизняного страхового ринку, розвиток довгострокового страхування життя, стимулювання інвестиційної діяльності страховиків, розвиток системи страхового посередництва, удосконалення податкового, антимонопольного, адміністративного і цивільного законодавства, що регулює сферу страхування, розробка транспарентної комунікаційної стратегії розвитку страхового ринку, подальша інтеграція до світового ринку страхування.

14. Аналіз системи нагляду, регулювання та контролю за проведенням перестрахових операцій, дозволив дійти висновку, що подальший розвиток страхового і перестрахового ринків та законність проведення на них фінансових операцій повинно базуватися на поєднанні методів регулювання перестрахових операцій на рівні державних органів контролю та організацій, які здійснюють нагляд на ринкових засадах. У свою чергу, діяльність Держфінпослуг повинна бути направлена на підтримку високого рівня організаційного розвитку страхового та перестрахового ринків та належного рівня конкуренції, прозорості на них, стимулювання ефективності здійснення фінансових операцій. Ринковими методами регулювання страхового та перестрахового ринків повинно виступити створення саморегулювних організацій, які будуть відстоювати інтереси всіх учасників ринку.

15. Розгляд державними органами нагляду операцій перестраховання виключно як інструменту оптимізації податків та легалізацію доходів, отриманих злочинним, шляхом робить все більш актуальними переорієнтацію системи контролю та регулювання перестраховання на створення таких умов діяльності страхових компаній, які б дозволили максимально ефективно використовувати механізм перестраховання з метою забезпечення власної фінансової стійкості.

16. Систематизація нормативно-законодавчої бази, яка регламентує проведення перестраховання, критичний аналіз існуючої системи їх нагляду, регулювання та контролю дозволили зробити висновок, що основними пріо-

ритетними напрямками діяльності Держфінпослуг повинно стати: впровадження ліцензування перестрахової діяльності; створення умов розвитку інституту вітчизняних перестрахових брокерів та актуаріїв; введення МСФО та положень Solvency I, Solvency II; здійснення пруденційного нагляду за діяльністю страхових і перестрахових компаній; організація державної перестрахової компанії; фінансування визначених напрямків діяльності Держфінпослуг за рахунок коштів суб'єктів перестрахового ринку; розробка концептуальної стратегії розвитку ринку перестрахування до 2015 року.

Державний вищий навчальний заклад
"УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ"

State Higher Educational Institution
"UKRAINIAN ACADEMY OF BANKING
OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE"

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамов В. Ю. Страхование : теория и практика / Абрамов В. Ю. – М. : Волтерс Клувер, 2007. – 512 с.
2. Агеев Ш. Р. Страхование : теория, практика и зарубежный опыт / Агеев Ш. Р., Васильев Н. М., Катырин С. Н. – М. : Экспертное бюро, 1998. – 376 с.
3. Александрова М. М. Страхування : навч.-метод. посіб. – К. : ЦУЛ, 2002 – 208 с.
4. Александрова Т. Г. Коммерческое страхование : справочник / Т. Г. Александрова, О. В. Мещерякова. – М. : Ин-т новой экономики, 1996. – 254 с.
5. Архипов А. П. Андеррайтинг в страховании. Теоретический курс и практикум : научное пособие / Архипов А. П. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2007. – 240 с.
6. Архипов А. П. Основы страхового дела : учеб. пособ. / А. П. Архипов, В. Б. Гомеля. – М. : «Маркет ДС», 2002. – 402 с.
7. Архипов А. П. Страхование. Современный курс : учебник / А. П. Архипов, В. Б. Гомеля, Д. С. Туленты : под ред. Е.В. Коломина. – М. : Финансы и статистика, 2007. – 416 с.
8. Архипов А. П. Страховое дело : учеб-метод. комплекс. / А. П. Архипов, А. С. Адонин – М. : Изд. центр ЕАОИ, 2008. – 424 с.
9. Базилевич В. Д. Страхова справа / В. Д. Базилевич, К. С. Базилевич. – К. : Товариство "Знання", КОО, 1997. – 216 с.
10. Базилевич В. Д. Страховий ринок України. – К. : Товариство "Знання", КОО, 1998. – 374 с.
11. Базилевич В. Д. Страхування: підручник / за ред. В. Д. Базилевича. – К. : Знання, 2008. – 1019 с.

12. Балабанов И. Т. Риск-менеджмент / И. Т. Балабанов. – М. : Финансы и статистика, 1996. – 192 с. – ISBN 5-279-01294-7
13. Балабанов И. Т. Страхование / Балабанов И. Т., Балабанов А. И. – СПб. : Питер, 2002. – 256 с.
14. Баранов А. Теоретичні засади управління страховим портфелем / А. Баранов // Ринок цінних паперів. – 2006. – № 3. – С. 35–38.
15. Баранова В. Г. Фінансовий механізм функціонування страхової системи : монографія / Баранова В. Г. – Одеса : Видавництво «ВМВ», 2009. – 380 с.
16. Барановський О. І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення) : монографія / Барановський О. І. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2004. – 759 с.
17. Бігдаш В. Д. Страхування : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / Бігдаш В. Д. – К. : МАУП, 2006. – 448 с.
18. Бланд Д. Страхование : принципы и практика : учеб. пособ. : пер. с англ / Финансовая академия при правительстве РФ ; сост. Д. Бланд. – М. : Финансы и статистика, 2000. – 416 с.
19. Бойко А. О. Ідентифікація фінансових потоків страхової компанії / А. О. Бойко // Збірник наукових праць Донецького державного університету управління, том 11. Серія «Економіка». – Випуск 176 «Фінансово-банківські механізми державного управління економікою України». – Донецьк, 2010. – С. 377–388.
20. Бойко А. О. Моделювання диверсифікації ризиків шляхом використання операцій перестрахування / А. О. Бойко // Інформаційні технології в освіті, науці і техніці : збірник тез доповідей VII Всеукраїнська науково-практична конференція (4-6 травня 2010 р.) / Черкаський державний технологічний університет – Черкаси, 2010. – С. 89–91.
21. Бойко А. О. Оптимізація портфеля страхової компанії на основі застосування операцій перестрахування / А. О. Бойко // Науково-економічний журнал Актуальні проблеми економіки. – 2011. – № 1(115). – С. 160-169.

22. Бойко А. О. Оптимізація структур страхового портфеля за рахунок операцій перестраховування / А. О. Бойко, В. В. Роєнко // Управління розвитком : Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю молодих вчених та студентів „Розвиток економіки України в умовах глобалізації” (18 березня 2011 р.) : зб. наук. праць / Харківський національний економічний університет. – Х., 2011. – С. 79–80.

23. Бойко А. О. Перестраховування як необхідний фактор забезпечення платоспроможності страхової компанії / А. О. Бойко // II Міжнародна науково-практична конференція «Якість економічного розвитку: глобальні та локальні аспекти»: Збірник наукових праць (27-28 серпня 2009 р., м. Дніпропетровськ). – Дніпропетровськ ПДАБА, 2009. – С. 52–54.

24. Бойко А. О. Сучасні тенденції розвитку ринку перестраховування в Україні / А. О. Бойко // Актуальные проблемы и перспективы развития экономики Украины : сборник тезисов выступлений VIII Международной научно-практической конференции (1-3 октября 2009 р.) / Таврический Национальный Университет им. Вернадского В.И. – Алушта, 2009. – С. 114–115.

25. Бойко А. О. Теоретичні основи та практичний досвід забезпечення фінансової стійкості страхової компанії / А. О. Бойко // Економічні науки. Серія «Облік і фінанси» Збірник наукових праць. Луцький національний технічний університет. – Випуск 7(25). – Ч. 4. – Луцьк, 2010. – С. 36–49.

26. Бойко А. О. Управління перестраховими операціями при здійсненні ризикових та лайкових видів страхування / А. О. Бойко, О. О. Капшук // Современные проблемы управления производством тезисы докладов IV Междунар. н.-пр. конф., г. Донецк, ДонНТУ, 22-23 октября 2009 г. – Донецк: ГВУЗ «ДонНТУ», 2009. – С. 200–203.

27. Бойко А. О. Формалізації впливу перестраховування на рівень платоспроможності страхової компанії / А. О. Бойко // Всеукраїнський науково-виробничий журнал Інноваційна економіка. – 2011. – № 20. – С. 226–230.

28. Борисова В. А. Організаційно-економічний механізм страхування / В. А. Борисова, О. В. Огаренко – Суми : Видавництво "Довкілля", 2001. – 194 с.
29. Василенко А. В. Інвестиційна стратегія страхових компаній : навч. посіб. / А. В. Василенко. – К. : КНЕУ, 2006. – 168 с.
30. Василюшин Р. Д. Економічні основи страхування / Р. Д. Василюшин, О. Л. Кашенко, В. А. Борисова; за ред. д.е.н., проф. А.В. Чупіса – Суми : Видавництво «Довкілля», 2001. – 412 с.
31. Васильєва Т. А. Інвестиційне забезпечення соціально-економічного розвитку міста : монографія Том 2. / [за заг. редакцією д-ра екон. наук А. О. Єпіфанова і д-ра екон. наук Т. А. Васильєвої]. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2009. – 264 с.
32. Верченко П. І. Багатокритеріальність і динаміка економічного ризику (моделі та методи): Монографія. – К.: КНЕУ, 2006. – 272 с.
33. Веселовский М. Я. Страховой сервис : учеб. пособие / М. Я. Веселовский. – М. : Альфа–М : ИНФРА-М, 2007. – 288 с.
34. Види страхування та основні показники страхової діяльності за 2008, 2007, 2006, 2005 рр. (формат Microsoft Excel) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dfp.gov.ua/fileadmin/downloads/Insurance2008-2007-2006-2005.xls>
35. Відомості про надання посередницьких послуг у страхуванні та/або перестраховуванні станом на 4 квартал 2008 р. (формат Microsoft Excel) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.dfp.gov.ua/fileadmin/downloads/Zvitnist_zalVkv08.xls
36. Відомості про надання посередницьких послуг у страхуванні та/або перестраховуванні станом на 4 квартал 2009 р. (формат Microsoft Excel) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.dfp.gov.ua/fileadmin/downloads/Zvitnist_zalVkv09.xls
37. Відомості про надання посередницьких послуг у страхуванні та/або перестраховуванні станом на 4 квартал 2010 року (формат Microsoft

Excel) [Електронний ресурс]. – Режим доступу :
http://www.dfp.gov.ua/fileadmin/downloads/Zvitnist_zaIVkv10.xls

38. Вітлінський В.В. Економічний ризик : ігрові моделі: Навч. посібник / В. В. Вітлінський, П. І. Верченко, А. В. Сігал, Я. С. Наконечний; За ред. д-ра екон. наук, проф. В. В. Вітлінського. – К. : КНЕУ, 2002. – 446 с.

39. Внукова Н. М. Страхування : теорія та практика : навч.-метод. посіб. / Н. М. Внукова, В. І. Успенко, Л. В. Єременко та ін.; за ред. проф. Внукової Н.М. – Харків; Бурун Книга, 2004. – 376 с.

40. Воблый К. Г. Основы экономии страхования / Воблый К. Г. – М. : Анкил, 1995. – 228 с.

41. Вовчак О. Д. Страхування : навчальний посібник / О. Д. Вовчак. – 3-тє вид. – Львів : Новий Світ-2000, 2006. – 480 с.

42. Гаманкова О. О. Оподаткування страхових компаній та його вплив на розвиток ринку страхових послуг в Україні / О. О.Гаманкова // Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Серія «Економіка». – К : КНУ, 2006. – Вип. 81–82 – С. 13–14.

43. Гаманкова О. О. Ринок страхових послуг України: теорія, методологія, практика : монографія / О. О. Гаманкова. – К. : КНЕУ, 2009. – 283 с.

44. Гаманкова О. О. Фінанси страхових організацій : навч. посіб. / О. О. Гаманкова. – К. : КНЕУ, 2007. – 328 с.

45. Гаманкова О. О. Фінансова стійкість та платоспроможність страхової організації / О. О.Гаманкова // Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Серія «Економіка». – К : КНУ, 2007. – Вип. 94–95. – С. 18–23.

46. Гварлиани Т. Е. Денежные потоки в страховании / Т. Е. Гварлиани, В. Ю. Балакирева. – М. : Финансы и статистика, 2004. – 336 с.

47. Гвозденко А. А. Основы страхования : учебник / Гвозденко А. А. – М. : Финансы и статистика, 1998. – 304 с.

48. Гвозденко А. А. Страхование : ученик / Гвозденко А. А. – М. : ТК Велби, Изд-во Проспект, 2006. – 464 с.

49. Гвозденко А. А. Финансово-экономические методы страхования : учебник / Гвозденко А. А. – М. : Финансы и статистика, 1998. – 184 с.
50. Генералова С. Формирование конкурентного потенциала с помощью метода бенчмаркинга / С. Генералова // Проблемы теории и практики управления. – 2007. – № 1. – С. 16–22.
51. Гинзбург А. И. Страхование : учебное пособие / Гинзбург А. И. – СПб. : Питер, 2002. – 176 с.
52. Глущенко В. В. Управление рисками. Страхование / В. В. Глущенко. – Железнодорожный, Московская область : ТОО НПЦ «Крылья», 1999. – 336 с.
53. Гмурман В. Е. Теория вероятностей и математическая статистика / Гмурман В. Е. – М. : Высшая школа, 1998. – 479 с.
54. Гомелля В. Б. Основы страхового дела / Московская финансово-промышленная академия. – М. : 2005. – 113 с.
55. Гомелля В. Б. Страхование : учеб. пособие / В. Б. Гомелля. – 2-е изд. перераб. и доп. – М. : „Маркет ДС Корпорейшн“, 2006. – 488 с.
56. Гончаренко Т. П. О возможности применения бенчмаркинга учреждениями финансово - кредитной сферы / Т. П. Гончаренко // Актуальні проблеми та перспективи розвитку фінансово-кредитної системи України. – С. 56–58.
57. Горбач Л. М. Страхова справа: навч. посібник – 2-ге вид., виправлене. – К. : Кондор, 2003. – 252 с.
58. Граве К. А. Страхование / К. А. Граве, Л. А. Лунц. – М. : Госюриздат, 1960. – 175 с.
59. Грищенко Н. Б. Основы страховой деятельности : учебное пособие. Барнаул : Изд-во Алт. ун-та, 2001. – 274 с.
60. Гусева И. Модель стратегического контроллинга / И. Гусева // Проблемы теории и практики управления. – 2008. – № 3. – С.100–109.
61. Дайле А. Практика контроллинга : : пер. с нидер. / А. Дайле ; ред. М. Л. Лукашевич. – М. : Финансы и статистика, 2003. – 336 с.

62. Дайле А. Практика контроллинга: пер. с нем. / под ред. и с пред. М. Л. Лукашевича, Е. Н. Тихоненковой. – М. : Финансы и статистика, 2001. – 335 с.
63. Дедиков С. В. Факторы оценки надежности перестраховых компаний на российском страховом рынке / С. В. Дедиков, А. А. Шумилин // Финансы. – 2007. – № 1. – С. 48–51.
64. Деменіна О. М. Організаційно-економічні аспекти формування системи оперативного контролінгу на вітчизняних підприємствах / О. М. Деменіна // Проблеми науки. – 2008. – № 8. – С. 32–37.
65. Дмитров С. О. Моделирование оценки операционного риска коммерческого банка : монография / [О. С. Дмитрова, К. Г. Гончарова, О. В. Меренкова, А. О. Бойко та ін.]; під загальною редакцією за заг. ред. С. О. Дмитрова. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. – 264 с.
66. Дубовик В. П. Вища математика : навч. посіб. / В. П. Дубовик, І. І. Юрик. – К. : А.С.К., 2001. – 648 с.
67. Дьячкова Ю. М. Страхування : навч. посіб. / Ю. М. Дьячкова. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 240 с.
68. Ермакова С. М. Математические методы в социально-экономических исследованиях : сборник научных статей / под ред. проф. С. М. Ермакова и д-ра физ.-мат. наук В. Б. Меласа. – Санкт-Петербург, ТОО ТК «Петрополис», 1996. – С.8-33.
69. Ермасов С. В. Страхование : учебник / С. В. Ермасов, Н. Б. Ермасова – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Высшее образование, 2008. – 613 с.
70. Єпіфанов А. О. Страхування : навч. посіб. / А. О. Єпіфанов, В. В. Коваленко – Суми : Видавництво «Слобожанщина», 1997. – 96 с.
71. Єрмошенко А. М. Нова політика у сфері платоспроможності страхових компаній Європейського співтовариства / А. М. Єрмошенко, В. В. Поплавська // Фінанси України. – 2007. – № 11. – С 103–109.

72. Єрмошенко А. М. Визначення поняття фінансової безпеки страховика та її категорій / А. М. Єрмошенко // Актуальні проблеми економіки. – 2004. – № 4. – С. 46–52.
73. Жеребко А. Э. Совершенствование финансового менеджмента рискованных видов страхования / А. Э. Жеребко. – М. : Анкил, 2003. – 128 с.
74. Журавлев Ю. М. Страхование во внешнеэкономических связях / Ю. М. Журавлев. – М.: Анкиль, 1993. – 74 с.
75. Закирова Э. Р. Оптимизация структуры денежного капитала страховых компаний / Э. Р. Закирова // автореф. дис. на соискание степени канд. экон. наук : спец. 08.00.10. – Екатеринбург, 2005. – 21 с.
76. Залетов А. Перестрахование в условиях глобализации мировой экономики / А. Залетов. – Insurance Top. – 2008. – № 4. – С. 7–18.
77. Заруба О. Д. Страхова справа : підручник. К. : Товариство "Знання", КОО, 1998. – 321 с.
78. Зміни до правил розміщення страхових резервів із страхування життя Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг від 23.07.2009 № 576 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.dfp.gov.ua/217.html?&tx_ttnews\[tt_news\]=11097&tx_ttnews\[backPid\]=64&cHash=a608ce9dad](http://www.dfp.gov.ua/217.html?&tx_ttnews[tt_news]=11097&tx_ttnews[backPid]=64&cHash=a608ce9dad)
79. Зміни до правил формування, обліку та розміщення страхових резервів за видами страхування, іншими, ніж страхування життя Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг від 14.12.2005 № 5117 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z1541-05>
80. Зміни до правил формування, обліку та розміщення страхових резервів за видами страхування, іншими, ніж страхування життя, затверджених розпорядженням Держфінпослуг від 17.12.2004 № 3104 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.dfp.gov.ua/217.html?&tx_ttnews\[pointer\]=37&tx_ttnews\[tt_news\]=2829&tx_ttnews\[backPid\]=792&cHash=33681c3712](http://www.dfp.gov.ua/217.html?&tx_ttnews[pointer]=37&tx_ttnews[tt_news]=2829&tx_ttnews[backPid]=792&cHash=33681c3712)

81. Зміни до правил формування, обліку та розміщення страхових резервів за видами страхування, іншими, ніж страхування життя Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг від 07.08.2007 р. № 7791 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.dfp.gov.ua/217.html?&tx_ttnews\[pointer\]=3&tx_ttnews\[tt_news\]=8112&tx_ttnews\[backPid\]=64&cHash=2726bd1fd9](http://www.dfp.gov.ua/217.html?&tx_ttnews[pointer]=3&tx_ttnews[tt_news]=8112&tx_ttnews[backPid]=64&cHash=2726bd1fd9)

82. Зубец А. Н. Страховой маркетинг / А. Н. Зубец. – М. : Издательский дом «АНКИЛ», 1998. – 252 с.

83. Іванюк І. С Теоретичні підходи до визначення категорії «фінансова стійкість страхової компанії» / І. С Іванюк, Д. С Маруженко // Фінанси України. – 2006. – № 11. – С 77–89.

84. Іванюта С. М. Антикризове управління : навчальний посібник / С. М. Іванюта ; Мін-во освіти і науки України, Держ. комітет статистики України, Держ. академія статистики, обліку та аудиту, Полтавська філія. – К. : ЦУЛ, 2007. – 288 с.

85. Інформація про стан і розвиток страхового ринку України за 12 місяців 2005 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dfp.gov.ua/files/12m2005.pdf>

86. Інформація про стан і розвиток страхового ринку України за 12 місяців 2006 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.dfp.gov.ua/fileadmin/downloads/Zvit2006_insurance.pdf

87. Інформація про стан і розвиток страхового ринку України за 2002 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.dfp.gov.ua/files/Fin_markets_2002.pdf

88. Інформація про стан і розвиток страхового ринку України за 2003 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.dfp.gov.ua/files/Fin_markets_2003.pdf

89. Інформація про стан і розвиток страхового ринку України за 2004 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dfp.gov.ua/files/2004.pdf>

90. Інформація про стан і розвиток страхового ринку України за 2007 рік та 1 квартал 2008 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.dfp.gov.ua/fileadmin/downloads/straxuvanja2007_1kv2008_last.pdf
91. Камінський А. Б. Моделювання фінансових ризиків: Монографія.– К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2006. – 304 с.
92. Кашенко О. Л. Соціально-економічні основи страхування : навч. посіб. / О. Л. Кашенко, В. А. Борисова. – Суми : Університетська книга, 1999. – 252 с.
93. Кириллова Н. Финансовая устойчивость и несостоятельность страховых компаний / Кириллова Н. // Страховое дело. – 2001. – № 5. – С. 17–21.
94. Клімов А. В. Контролінг у системі менеджменту у страховій компанії : дис. на здобуття наук. ступеня канд. економ. наук : спец. 08. 00. 08 – гроші, фінанси і кредит / А. В. Клімов ; Харківський нац. економ. ун-т. – Х, 2008. – 200 с.
95. Кнейслер О. Прагматизм фінансової стійкості страховика / О. Кнейслер // Світ фінансів. – 2009. – № 4. - С. 191–197.
96. Ковтун І. О. Основи актуарних розрахунків : навчальний посібник / І. О. Ковтун, М. П. Денисенко, В. Г. Кабанов ; Мін-во освіти і науки України. - К. : ВД "Професіонал", 2008. - 480 с.
97. Козьменко О. В. Порівняльна характеристика видів страхування в Україні, Росії, Франції та країнах ЄС / О. В. Козьменко, А. О. Бойко // Зовнішня торгівля: право та економіка. Науковий журнал. – К., УДУФМТ. – №1(42). – 2009. – С. 53–59.
98. Козьменко О. В. Страховий ринок України у контексті сталого розвитку : монографія / О. В. Козьменко. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2008. – 350 с.
99. Козьменко О. В. Управління конкурентоспроможністю страхових компаній / О. В. Козьменко, А. О. Бойко, О. О. Капшук // Управління фінан-

сами в умовах вступу до СОТ: Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (15 жовтня 2009 р.). – Х. : ХНЕУ, 2009. – С. 69–71.

100. Коломин Е. В. Словарь страховых терминов / Е. В. Коломин, В. В. Шахов. – М. : Финансы и статистика, 1991. – 305 с.

101. Котлобовский И. Б. Рисковый подход к оценке платежеспособности страховой компании / И. Б. Котлобовский, А. Е. Сметанин // Финансы. – 2007. – № 6. – С. 39–43.

102. Кудрявцев А. А. Актуарные модели финансовой устойчивости страховых компаний / А. А. Кудрявцев. – СПб. : Институт страхования, 1997. – 62 с.

103. Куликов С. В. Финансовый анализ страховых организаций : учеб. пособие / С. В. Куликов. - Ростов-на-Дону. : Феникс ; Новосибирск : Сибирское соглашение, 2006. – 224 с.

104. Кучма М. І. Математичне програмування : приклади і задачі . навч. посіб. – Львів : «Новий Світ-2000» . 2007 , – С. 344 (273-279).

105. Лайков А. Ю. Как обеспечить приоритет интересов потребителей перестраховочных услуг / А. Ю. Лайков // Финансы. – 2005. – № 10. – С. 49–52.

106. Луконин С. В. Финансовая устойчивость страховых компаний и пути ее повышения / С. В. Луконин. – Страховое дело. – 2003. – № 5. – С. 28–31.

107. Луконин С. В. Формализация и совершенствование методики расчета маржи платежеспособности страховой компании / С. В. Луконин // Страховое дело. – 2003. – № 8.

108. Майэр Э. Контроллинг как система мышления и управления / Э. Майэр. – М. : Финансы и статистика, 1993. – 560 с.

109. Мак Т. Математика рискованого страхування / пер. с нем. / Т. Мак. – М. : ЗАО «Олим-Бизнес», 2005. – 432 с.

110. Манес А. Основы страхового дела /А. Манес. – М., 1992. –112 с.

111. Матвійчук А. В. Аналіз і управління економічним ризиком: Навч. посібник / МОН.– К.: Центр навчальної літератури, 2005.– 224 с.
112. Машина Н. І. Міжнародне страхування / Н. І. Машина. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 504 с.
113. Меренкова О. В. Факторний аналіз імовірнісної оцінки ризику використання послуг банків для легалізації кримінальних доходів або фінансування тероризму / О. В. Меренкова, Т. А. Медвідь, А. О. Бойко // Науково-практичний журнал Вісник Національного банку України. – 2010. – № 11(177). – С. 46–52.
114. Методика формування резервів із страхування життя Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг від 27.01.2004 № 24 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.dfp.gov.ua/217.html?&tx_ttnews\[pointer\]=40&tx_ttnews\[tt_news\]=4459&tx_ttnews\[backPid\]=792&cHash=32d5b62393](http://www.dfp.gov.ua/217.html?&tx_ttnews[pointer]=40&tx_ttnews[tt_news]=4459&tx_ttnews[backPid]=792&cHash=32d5b62393)
115. Мних М. В. Страхування як механізм надання гарантій підприємницької діяльності та соціального захисту населення : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів / М. В. Мних. – К. : Знання України, 2004. – 428 с.
116. Морозко Н. Й. Методология управления финансами страховой системы / Н. Й. Морозко // автореф. дис. на соискание степени докт. экон. наук : спец. 08.00.10. – М., 2007. – 49 с.
117. Мурина Н. Н. Страхование дело: учеб. пособие / Н. Н. Мурина, А. А. Роговская. – Мн. : ИВЦ Минфина, 2005. – 246 с.
118. Нагайчук Н. Г. Управління капіталом страхової компанії / Н. Г. Нагайчук // Фінанси України. – 2008. – № 11. – С. 106–116.
119. Нечипорук Л. В. Теорія та практика страхового ринку в Україні : монографія / Л. В. Нечипорук. – Харків : Вид-во Нац. Ун-ту внутр. справ, 2004. – 300 с.
120. Никулина Н. Н. Страхование. Теория и практика : учебное пособие / Н. Н. Никулина, С. В. Березина. - 2-е изд., перераб. и доп. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2007. – 511 с.

121. Орланюк-Малицкая Л. А. О понятиях и факторах финансовой устойчивости страховых компаний / Л. А. Орланюк-Малицкая // Вестник финансовой академии. – 1998. – № 1. – С. 33–39.
122. Орланюк-Малицкая Л. А. Платежеспособность страховой организации / Л. А. Орланюк-Малицкая. – М. : Анкил, 1994. – 245 с.
123. Осадець С. С. Предполагаемое влияние вступления Украины в ВТО на развитие национального рынка страховых услуг / С. С. Осадець // Материалы V Международного Ялтинского форума участников страхового рынка, 2005. – С. 24–25.
124. Осадець С. С. Страхування : підручник / керівник авт. колективу і наук. ред. С. С. Осадець. – Вид. 2-ге, перероб. і доп. – К. : КНЕУ, 2002. – 599 с.
125. Палкин А. В. Функциональная взаимосвязь показателей и факторов финансирования устойчивости страховой организации / А. В. Палкин // Финансы. – М., 2008. – № 12. – С. 45–48
126. Панков В. А. Контролінг і бюджетування фінансово-господарської діяльності підприємства : навч. посібник / В. А. Панков, С. Я. Слещьких, Н. М. Михайличенко. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 112 с.
127. Петренко С. Н. Контроллинг : учебное пособие / С. Н. Петренко. – К. : Ника-Центр : Эльга, 2003. – 328 с.
128. Підсумки діяльності страхових компаній за 2008 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.dfp.gov.ua/fileadmin/downloads/pidsumky_SK.pdf
129. Підсумки діяльності страхових компаній за 2009 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.dfp.gov.ua/fileadmin/downloads/pidsumky_SK_2009.pdf
130. Підсумки діяльності страхових компаній за 2010 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.dfp.gov.ua/fileadmin/downloads/pidsumky_SK_2010.pdf

131. Плиса В. Й. Страхування : навч. посібн. – К. : Каравела, 2005. – 392 с.

132. Податковий кодекс від 2 грудня 2010 рок № 2755-VI [Електрон, ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2755-17>

133. Положення про обов'язкові критерії та нормативи достатності, диверсифікованості та якості активів, якими представлені страхові резерви з видів страхування, інших, ніж страхування життя Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг від 08.10.2009 № 741 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.dfp.gov.ua/217.html?&tx_ttnews\[tt_news\]=11551&tx_ttnews\[backPid\]=64&cHash=7447873722](http://www.dfp.gov.ua/217.html?&tx_ttnews[tt_news]=11551&tx_ttnews[backPid]=64&cHash=7447873722)

134. Порядок і правил формування, розміщення та обліку страхових резервів з обов'язкового страхування цивільної відповідальності за ядерну шкоду Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг від 13.11.2003 № 123 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.dfp.gov.ua/217.html?&tx_ttnews\[pointer\]=41&tx_ttnews\[tt_news\]=4535&tx_ttnews\[backPid\]=792&cHash=1a680093e0](http://www.dfp.gov.ua/217.html?&tx_ttnews[pointer]=41&tx_ttnews[tt_news]=4535&tx_ttnews[backPid]=792&cHash=1a680093e0)

135. Правила розміщення страхових резервів із страхування життя Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг від 26.11.2004 № 2875 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.dfp.gov.ua/217.html?&tx_ttnews\[pointer\]=38&tx_ttnews\[tt_news\]=2856&tx_ttnews\[backPid\]=792&cHash=24772ec5bc](http://www.dfp.gov.ua/217.html?&tx_ttnews[pointer]=38&tx_ttnews[tt_news]=2856&tx_ttnews[backPid]=792&cHash=24772ec5bc)

136. Правила формування, обліку та розміщення страхових резервів за видами страхування, іншими, ніж страхування життя Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг від 17.12.2004 № 3104 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.dfp.gov.ua/217.html?&tx_ttnews\[pointer\]=37&tx_ttnews\[tt_news\]=2829&tx_ttnews\[backPid\]=792&cHash=33681c3712](http://www.dfp.gov.ua/217.html?&tx_ttnews[pointer]=37&tx_ttnews[tt_news]=2829&tx_ttnews[backPid]=792&cHash=33681c3712)

137. Про вимоги до рейтингу фінансової надійності (стійкості) страховиків та перестраховиків-нерезидентів проект розпорядження Держфінпослуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dfp.gov.ua>

138. Про Державну комісію з регулювання ринків фінансових послуг України Указу Президента України від 11 грудня 2002 року № 1153/2002 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>

139. Про додаткові заходи щодо боротьби з відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом Указ Президента № 532/2001 від 19.07.2001 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=532%2F2001>

140. Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом Закон України № 249-IV від 28.11.2002 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=249-15>

141. Про застосування іноземної валюти в страховій діяльності Постанова Національного банку України № 135 від 11.04.2000 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>

142. Про затвердження Вимог до рейтингів фінансової надійності (стійкості) страховиків та перестраховиків-нерезидентів Розпорядження Держфінпослуг від 03.12.2004 № 2885 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dfp.gov.ua>

143. Про затвердження Вимог до рейтингу фінансової надійності (стійкості) страховика-нерезидента, який має право здійснювати страхову діяльність в Україні Розпорядження Держфінпослуг від 28.08.2007 № 7924 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dfp.gov.ua>

144. Про затвердження Концепції запровадження пруденційного нагляду за небанківськими фінансовими установами та Програми розвитку системи пруденційного нагляду за небанківськими фінансовими установами» Розпорядження Держфінпослуг від 15.07.2010 р. № 585 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dfp.gov.ua>

145. Про затвердження Положення про Будівельний страховий пул : Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 09.07.2009 № 542 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0768-09>

146. Про затвердження Положення про Державну комісію з регулювання ринків фінансових послуг України Постанові Кабінету Міністрів від 3 лютого 2010 р. № 157 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>

147. Про затвердження Положення про здійснення фінансового моніторингу фінансовими установами Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг від 05. 08. 2003 № 25 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.dfp.gov.ua/217.html?&tx_ttnews\[pointer\]=16&tx_ttnews\[tt_news\]=4281&tx_ttnews\[backPid\]=64&cHash=b10a1b0913](http://www.dfp.gov.ua/217.html?&tx_ttnews[pointer]=16&tx_ttnews[tt_news]=4281&tx_ttnews[backPid]=64&cHash=b10a1b0913)

148. Про затвердження Порядку застосування Державною комісією з регулювання ринків фінансових послуг України штрафів за невиконання (неналежне виконання) вимог Закону України "Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом" Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг від 13.11.2003 № 120 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.dfp.gov.ua/217.html?&tx_ttnews\[pointer\]=15&tx_ttnews\[tt_news\]=4238&tx_ttnews\[backPid\]=64&cHash=0a0133150a](http://www.dfp.gov.ua/217.html?&tx_ttnews[pointer]=15&tx_ttnews[tt_news]=4238&tx_ttnews[backPid]=64&cHash=0a0133150a)

149. Про затвердження Порядку надання страховиками (цедентами, перестраховальниками) інформації про укладені договори перестраховання з страховиками (перестраховиками) нерезидентами до Держфінпослуг Розпорядження Держфінпослуг від 04.06.2004 №914 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dfp.gov.ua>

150. Про затвердження Порядку погодження в Державній комісії з регулювання ринків фінансових послуг України договорів перестраховання з перестраховиками-нерезидентами для перерахування (купівлі) іноземної валюти страховиками-резидентами та страховими (перестраховими) брокера-

ми-резидентами Розпорядження Держфінпослуг від 03.06.2005 № 4123 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dfp.gov.ua>

151. Про затвердження Порядку проведення перевірок з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг №26 від 05.08.2003 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.dfp.gov.ua/217.html?&tx_ttnews\[pointer\]=16&tx_ttnews\[tt_news\]=4236&tx_ttnews\[backPid\]=64&cHash=24c ECB1538](http://www.dfp.gov.ua/217.html?&tx_ttnews[pointer]=16&tx_ttnews[tt_news]=4236&tx_ttnews[backPid]=64&cHash=24c ECB1538)

152. Про затвердження Порядку реєстрації договорів перестрашування проект розпорядження Держфінпослуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dfp.gov.ua>

153. Про затвердження Порядку складання звітних даних страховиків Розпорядження Держфінпослуг від 03.02.2004 р. № 39 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dfp.gov.ua>

154. Про затвердження Порядку та вимог щодо здійснення перестрашування у страховика (перестраховика) нерезидента : Постанова Кабінетна Міністрів України від 4.02.2004 р. № 124 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=124-2004-%EF>.

155. Про заходи щодо запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом Указ Президента № 1199/2001 від 10.12.2001 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1199%2F2001>

156. Про заходи щодо розвитку системи протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму Указ Президента № 740/2003 від 22.07.2003 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=740%2F2003>

157. Про обов'язкове страхування цивільної відповідальності за ядерну шкоду : Постанова Кабінетна Міністрів України від 23.06.2003 № 953 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=953-2003-%EF>

158. Про оподаткування прибутку підприємств змінами до Закону [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>
159. Про страхування : Закон України від 7 березня 1996 року № 85/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 18.
160. Пфайффер К. Введение в перестрахование / К. Пфайффер. – М. : Анкил, 2002. – 328 с.
161. Рейтман Л. И. Страхование дело : учебник; под общ. ред. проф. Л. И. Рейтмана. – М. : Банковский и биржевой центр, 1992. – 524 с.
162. Самойловський А. Л. Комплексна оцінка фінансового стану страховика / А. Л. Самойловський // Формування ринкових відносин в Україні. – 2004. – № 4. – С. 7–10.
163. Сербиновский Б. Ю. Страхование дело : учебное пособие для вузов / Б. Ю. Сербиновский, В. Н. Гарькуша. – Ростов-на-Дону: «Феникс», 2000. – 384 с.
164. Сплетугов Ю. А. Страхование: учеб. пособие / Ю. А. Сплетугов, Е.Ф. Дюжиков – М. : ИНФРА-М, 2006. – 312 с.
165. Старостіна А. О. Ризик-менеджмент : Теорія та практика : навч. посіб. / А. О. Старостіна, В. А. Кравченко ; Мін-во освіти і науки України, Нац. технічний ун-т України "КПІ". – К. : ІВЦ "Вид-во "Політехніка ", 2004. – 200 с.
166. Страховий ринок України: стан та перспективи розвитку : монографія / [С. О. Булгакова, А. В. Василенко, Л. І. Василенко, С. В. Волосович, А. М. Єрмошенко та ін.] ; за заг. ред. А.А. Мазаракі. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т., 2007. – 460 с.
167. Суслов В. І. Державне регулювання страхового ринку України (липень 2003 – вересень 2004). Презентаційні слайди до доповіді Суслова В. І. на IV Міжнародному форумі учасників страхового ринку (м. Ялта) (формат Microsoft PowerPoint) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dfp.gov.ua/files/Yalta2.ppt>

168. Суслов В. І. Підсумки діяльності страхового ринку за 2008 рік. Проблеми, перспективи та нові напрямки державного регулювання страхової діяльності на 2009 рік. – презентація до виступу Голови Держфінпослуг Суслора В.І. на Всеукраїнській нараді органів державної влади та страхового бізнесу України (формат Microsoft PowerPoint) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.dfp.gov.ua/fileadmin/downloads/narada_14.04.09.ppt

169. Суслов В. І. Стан страхового ринку України: проблеми та питання» – презентація з виступу Голови Держфінпослуг Віктора Суслора на слуханнях парламентського комітету з фінансів і банківської діяльності «Про стан та перспективи розвитку страхового ринку України» (формат Microsoft PowerPoint) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.dfp.gov.ua/files/Presentation_Suslov_11.06.04.ppt

170. Сухов В. А. Государственное регулирование финансовой устойчивости страховщиков: учебное пособие - М. : Издательский центр "Анкил", 1995. – 112 с.

171. Таркуцяк А. О. Страхування : навч. посіб. / А. О. Таркуцяк ; Європейський ун-т фінансів, інформаційних систем, менеджменту і бізнесу. – К. : Вид-во Європ. ун-ту фінансів, інф. систем, менеджм. і бізнесу, 2000. – 115 с.

172. Ткаченко Н. В. До визначення поняття «платоспроможність страхової компанії» / Н. В. Ткаченко // Регіональна економіка. – 2010. – № 2. – С. 100–105.

173. Ткаченко Н. В. Забезпечення фінансової стійкості страхових компаній : теорія, методологія та практика : монографія / Н. В. Ткаченко: Нац. банк України. Ун-т банк, справи. – Черкаси : "Черкаський ЦНТЕГ. 2009. – 570 с.

174. Ткаченко Н. В. Проблеми та перспективи розвитку професійних перестраховиків в Україні / Н. В. Ткаченко // Світ фінансів. – 2007. – № 4. – С. 129-134.

175. Ткаченко Н. В. Розвиток перестраховання як важіль забезпечення фінансової стійкості страховиків / Н. В. Ткаченко // Фінанси України. – 2007. – № 3. – С. 118–123.
176. Ткаченко Н. В. Страхування : навч.посібник. – К. : Ліра-К, 2007. – 376 с.
177. Ткаченко Н. В. Фінансова стійкість страхових компаній : теоретичні підходи / Н. В. Ткаченко // Фінанси України. – 2009. – № 6. – С. 104–121.
178. Тронин Ю. Н. Основы страхового бизнеса / Ю. Н. Тронин. – М. : Издательство «Альфа-Пресс», 2006. – 472 с.
179. Турбиной К. Е. Теория и практика страхования : учебн. пос. – М. : Анкил, 2003 – 704 с.
180. Уткин Э. А. Риск-менеджмент : учебник / Э. А. Уткин ; Ассоциация авторов и издателей "Тандем". – М. : Экмос, 1998. – 288 с.
181. Федорова Т. А. Основы страховой деятельности : учебник /Отв. ред. проф.Т. А. Федорова. – М. : Издательство БЕК, 2002. – 768 с.
182. Федорова Т. А. Страхование : ученик / под ред. Т. А. Федоровой. – 2-е изд.,перераб. и доп. – М. : Экономистъ, 2004. – 875 с.
183. Фольмут Х. Й. Инструменты контроллинга от А до Я : пер. с нидер / Х. Й. Фольмут. – М. : Финансы и статистика, 2001. – 288 с.
184. Фурман В. М. Страхування : теоретичні засади та стратегія розвитку : монографія / В. М. Фурман. – К. : КНЕУ, 2005. – 296 с.
185. Хэмптон Д. Финансовое управление в страховых компаниях. Перевод с англ. /Д. Хэмптон. – М. : Анкил, 1995. – 263 с.
186. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. №435-IV [Електрон, ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=435-15>
187. Цигилик І. І. Контролінг : навч. посіб. / І. І. Цигилик ; Мін-во освіти і науки України, Ін-т менеджменту та економіки "Галицька академія". – К. : ЦНЛ, 2004. – 76 с.

188. Шахов В. В. Страхование : учебник для вузов / В. В. Шахов. – М.: ЮНИТИ, 2003. – 311 с.
189. Шахов В. В. Теория и управление рисками в страховании / В. В. Шахов, В. Г. Медведев, А. С. Миллерман. – М. : Финансы и статистика, 2003. – 224 с.
190. Шевчук О. О. Економіко-математичне моделювання діяльності страхової компанії : дисертація на здобуття ступеня к.е.н. : спец. 08.03.02 / Львівський національний університет імені Івана Франка / О. О. Шевчук. - Львів, 2003.– 187 с.
191. Шелехов К. В. Страхование : учебное пособие / К. В. Шелехов, В. Д. Бигдаш. – К. : МАУП, 1998. – 424 с.
192. Шихов А. К. Страхование: учеб. пособие для вузов. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2000. – 431 с.
193. Шірінян Л. В. Визначення фінансової стійкості страхових компаній і підприємств / Л. В. Шірінян // Фінанси України. – 2005. – № 9. – С. 70–81.
194. Шірінян Л. В. Фінансова надійність і фінансова стійкість страховиків / Л. В. Шірінян // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – № 9. – С. 173-179.
195. Шірінян Л. Комплексна оцінка фінансової стійкості страхових компаній / Л. Шірінян, А. Глущенко // Економіка України. – 2005. – № 9. – С. 31–38.
196. Шумелда Я. Основи актуарних розрахунків : навч. посіб. [для студентів спеціальності "Фінанси" (спеціалізація "Страхова справа")] / Я. Шумелда. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2003. – 160 с.
197. Шумелда Я. П. Страхування : навч. посіб. Видання друге, розширене. – К. : Міжнародна агенція „БІЗОН”, 2007. – 384 с.
198. Щербаков В. А. Страхование : учеб. пособ. / В. А. Щербаков, Е. В. Костяева. – М. : КНОРУС, 2007. – 312 с

199. Юрченко Л. А. Финансовый менеджмент страховика : учеб. пособ. для вузов / Л. А. Юрченко. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2001. – 199 с.
200. Яковлева Т. А. Страхование : учеб. пособ. / Яковлева Т. А., Шевченко О. Ю. – М : Экономистъ, 2004. – 217 с.
201. Яшина Н. М. Страховой портфель как основа обеспечения финансовой устойчивости страховой организации / Н.М. Яшина // Финансы и кредит. – 2007. – № 20/260. – С. 84-86.
202. Kozmenko O. Forecasting of principal directions of Ukrainian insurance market development based on German insurance market indices / O. Kozmenko, O. Merencova, A. Boyko, H. Kravchuk // Innovative Marketing. – Volume 5, Issue 4, 2009. – P.51–54.
203. Kozmenko O. V. Analysis of insurance market structure and dynamics in Ukraine, Russia and countries members of European insurance and reinsurance federation (CEA) / O. V. Kozmenko, O. V. Merenkova, A. O. Boyko // Problem and Perspectives in Management International Research Journal Volume 7, Issue 1, 2009. P. 30–41.

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця А.1

Систематизація науково-методичних підходів до розуміння сутності перестраховування

Автор, джерело	Розуміння сутності перестраховування
ст.12 Закону України «Про страхування» [159]	страхування одним страховиком (цедентом, перестраховальником) на визначених договором умовах ризику виконання частини своїх обов'язків перед страхувальником у іншого страховика (перестраховика) резидента або нерезидента, який має статус страховика або перестраховика, згідно із законодавством країни, в якій він зареєстрований.
Александрова Т. Г. [3]	"вторинне" страхування, своєрідне страхування самих страховиків від певних ризиків, наприклад, таких як ризик перевищення певного рівня збитку.
Архіпов А. П. [6]	специфічний різновид страхування, тобто страхування страховиків.
Базилевич В. Д. [11]	система економічних відносин, яка характеризує процес передачі страховиком певної частини страхового ризику, взятого ним на страхування, іншому страховику за згодою останнього і на взаємоприйнятних для обох сторін умовах.
Балабанов І. Т., Балабанов А. І. [13]	система економічних відносин, відповідно до якої страховик, приймаючи на страхування ризику, частину відповідальності по ним передає на узгоджених умовах іншим страховикам з метою створення збалансованого страхового портфеля, забезпечення фінансової стійкості страхових операцій.
Бланд Д. [18]	страхування ризику страховика ще один раз.
Борисова В. А. [28]	страхування страховиком ризиків виконання всіх або частини своїх обов'язків перед страхувальником у іншого страховика.
Василишин Р. Д., Кашенко О. Л., Борисова В. А. [30]	система відносин, де страховик, приймаючи на страхування ризику, з урахуванням своїх фінансових можливостей, передає частину відповідальності на певних умовах іншим страховим компаніям.
Вовчак О. Д. [41]	самостійна галузь страхування, котра захищає безпосереднього страховика від можливостей фінансових втрат у тому випадку, коли він був би змушений забезпечити виплати за укладеними договорами страхування, не маючи перестраховального покриття
Гвозденко О. А. [48]	передача першим (прямим) страховиком частини або усіх страхових ризиків (зобов'язань) іншому (перестраховику) з метою гарантованого здійснення страхових виплат страховику.
Гінзбург А. І. [51]	система економічних відносин, у відповідності до якої страховик, приймає на страхування ризику, частину відповідальності за ними (у відповідності до своїх фінансових можливостей) передає на узгоджених умовах іншим страховикам з метою утворення, по можливості, збалансованого портфелю страхування.
Горбач Л. М. [57]	система відносин, згідно з якою страховик, приймаючи на страхування ризику, з врахуванням своїх фінансових можливостей, частину відповідальності передає на погоджених умовах іншим страховим організаціям.
Грищенко Н. Б. [59]	система економічних відносин, у процесі яких страховик, приймаючи на страхування ризику, передає повністю або частково відповідальність по ним (перед страхувальником) на узгоджених умовах іншим страховикам.
Дьячкова Ю. М. [67]	особливий вид договірних економічних відносин, у процесі яких страховик (цедент), приймаючи на страхування ризику, визначену частину за ними на визначених договором умовах з урахуванням своїх фінансових можливостей з метою забезпечення фінансової стійкості і рентабельності страхових

операцій передає іншим страховиками (перестраховикам).
--

Державний вищий навчальний заклад
"УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ"

State Higher Educational Institution
"UKRAINIAN ACADEMY OF BANKING
OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE"

Продовж. табл. А.1

Ермасов С. В. [69], Турбиной К. Е. [178]	самостійна галузь страхування. Традиційно воно захищає прямого страховика від фінансових втрат, які він поніс би, якби йому довелось здійснювати страхові виплати по договорах страхування, не маючи перестрахового покриття.
Спіфанов А. О., Коваленко В. В. [70]	система відносин, у відповідності до якої страховик, приймаючи на страхування ризику враховуючи власні фінансові можливості, частину відповідальності передає на узгоджених умовах іншим страховим організаціям.
Журавльов Ю. М. [74]	система економічних відносин, в процесі яких страховик, приймаючи на страхування ризику, частину відповідальності за ними, з урахуванням своїх фінансових можливостей, передає на узгоджених умовах іншим страховикам з метою створення збалансованого страхового портфеля, забезпечення фінансової стійкості і рентабельності страхових операцій.
Заруба О. Д. [77]	система відносин, згідно з якою страховик, приймаючи на страхування ризику, з врахуванням своїх фінансових можливостей частину відповідальності передає на погоджених умовах іншим страховим організаціям.
Кашенко О. Л. [92]	система відносин, згідно з якою страховик, приймаючи на страхування ризику, з урахуванням свої фінансових можливостей частину відповідальності передає на певних умовах іншим страховим організаціям. Цим переслідується мета створення збалансованого портфеля страхування, забезпечення фінансової стійкості і рентабельності страхових операцій.
Ковтун І. О. [96]	система економічних відносин, у процесі яких страховик, приймаючи на страхування ризику різної величини, частину відповідальною по них, у відповідності зі своїми фінансовими можливостями, передає на визначених погоджених умовах іншим страховикам з метою створення збалансованого портфеля власних активів і забезпечення тим самим фінансової стійкості, і рентабельності страхових операцій
Козьменко О. В. [98]	самостійний вид фінансової діяльності стосовно процесу передачі ризику виконання визначеної частини зобов'язань прямим страховиком (цедентом, перестраховальником) іншому страховику (перестраховику, цесіонеру) або подальшої передачі ризику перестраховиком (ретроцедент) іншому страховику (ретроцесіонеру) з метою забезпечення фінансової стійкості та платоспроможності прямого страховика, розширення фінансових можливостей та стабілізації портфелю учасників перестраховування, збору та обробки інформації для вирішення міжнародних проблем страхової діяльності.
Машина Н. І. [112]	система економічних відносин, у процесі якої страховик, приймаючи на страхування ризику, передає частину відповідальності за ними з урахуванням своїх фінансових можливостей на погоджених умовах іншим страховикам з метою створення збалансованого страхового портфелю, забезпечення фінансової стійкості і рентабельності страхових операцій.
Мурина Н. Н., Роговская А. О. [117]	система економічних відносин, в процесі яких страховик на певних умовах передає частину своєї відповідальності перед страхувальником іншому страховику з метою створення збалансованого портфеля договорів страхування, забезпечення фінансової стійкості і рентабельності страхових операцій.
Осадець С. С. [124]	страхування одним страховиком (цедентом, перестраховальником) на визначених договором умовах ризику виконання частини своїх обов'язків перед страхувальником іншого страховика (перестраховика) резидента або нерезидента, який має статус страховика або перестраховика, згідно з законодавством країни в якій він зареєстрований.
Плиса В. Й. [131]	страхування одним страховиком (цедентом, перестраховальником) на визначених договором умовах ризику виконання всіх або частини своїх

	обов'язків перед страховальником у іншого страховика (перестраховика).
--	--

Державний вищий навчальний заклад
"УКРАЇНЬСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ"

State Higher Educational Institution
"UKRAINIAN ACADEMY OF BANKING
OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE"

Продовж. табл. А.1

Пфайффер К. [160]	самостійна область страхування, що захищає прямого страховика (цедента) від можливих фінансових втрат, якби йому було необхідно здійснювати виплати по укладених договорах страхування, не маючи при цьому перестрахового покриття
Рейтман Л. І. [161]	система економічних відносин, у процесі яких страховик, приймаючи на страхування ризику, передає частину відповідальності за ними, з урахуванням своїх фінансових можливостей, на погоджених умовах іншим страховикам
Сплетухов Ю. А., Дюжиков Е. Ф. [164]	страхування одним страховиком (перестраховальником) на певних умовах ризику виконань всіх або частини своїх зобов'язань перед страхувальником, користотримувачем або іншою особою в іншого страховика (перестраховика).
Таркуцяк А. О. [171]	страхування одним страховиком (цедентом, перестраховальником) ризику виконання всіх або частини своїх обов'язків перед страхувальником іншого страховика (перестраховика, цесіонарія) на визначених договором умовах, причому оригінальний страховик (цедент, перестраховальник, тобто перший) лишається відповідальним перед страхувальником (клієнтом) у повному обсязі відшкодування чи виплати страхової суми згідно з договором страхування.
Ткаченко Н. В. [176]	самостійна галузь страхування. Традиційно воно захищає прямого страховика від фінансових утрат, які він мав би у разі, коли йому необхідно було б здійснювати страхові виплати, не маючи перестраховального покриття.
Федорова Т. А. [182]	незалежний вид страхування, мета якого полягає в захисті страховика від можливих фінансових втрат, які йому доведеться нести по власним договорам страхування, якщо він не захиститься перестрахованням.
Шахов В.В. [188]	система економічних відносин, в процесі яких страховик, приймаючи на страхування ризику, частину відповідальності по ним (з урахуванням своїх фінансових можливостей) передає на узгоджених умовах іншим страховикам з метою створення збалансованого портфеля договорів страхування, забезпечення фінансової стійкості і рентабельності страхових операцій.
Шелехов К. В., Бігдаш В. Д. [191]	система економічних відносин, у процесі яких страховик (цедент, тобто перестраховальник), з метою створення збалансованого портфеля договорів страхування, забезпечення фінансової стійкості і рентабельності страхових операцій, приймаючи на страхування ризику, певну частку відповідальності за ними (з урахуванням своїх фінансових можливостей) передає на узгоджених умовах іншим страховикам (перестраховальникам) в частині, що перевищує допустимий розмір власного утримання.
Щербаков В. А. [198]	система економічних відносин між страховими організаціями, відповідно до яких страховик, приймаючи на страхування ризику, якусь їх частину передає на узгоджених умовах іншим страховикам з метою створення збалансованого страхового портфеля і забезпечення фінансової стійкості страхових операцій. є страхуванням одним страховиком (перестраховальником) на певних договором умовах ризику виконання усіх або частини своїх зобов'язань перед страхувальником у іншого страховика (перестраховальника).
Яковлева Т. О. [200]	передача страховиком, що уклав договір прямого страхування, частини прийнятої на себе відповідальності, що перевищує його фінансові можливості, іншому страховику.

Додаток Б

Об'єкти ринку перестраховання в Україні та динаміка основних показників,
які його характеризують

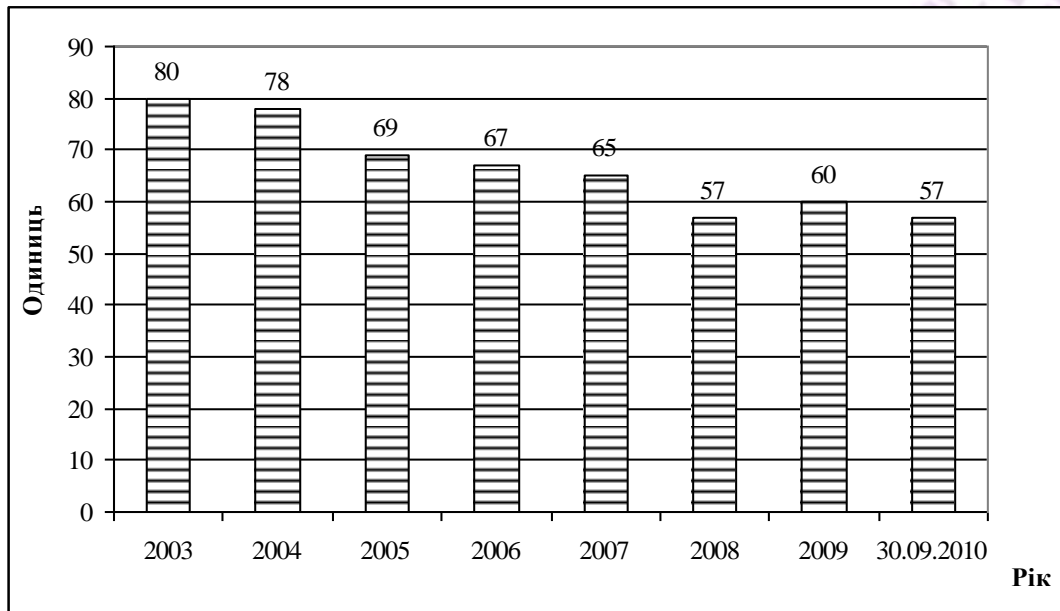

Рис. Б.1. Кількість брокерів, які надають послуги зі страхування та перестраховання ризиків в Україні протягом 2003-30.09.2010 рр. (складено автором на основі [168])

Таблиця Б.1

Рівень використання страховими компаніями механізму перестраховування протягом 2002-2010 рр.

Показники	Рік								
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Всього страхових компаній в Україні	338	357	387	398	411	446	469	450	456
Аналізована вибірка страхових компаній* у т. ч:	60	50	50	50	100	115	109	94	90
Частка досліджуваних компаній в загальній кількості по ринку, %	18	14	13	13	24	26	23	21	20
Кількість компаній, в яких питома вага вихідного перестраховування більше 50%	30	27	15	18	21	31	28	24	23
Частка даних компаній в аналізованій вибірці, %	50	54	30	36	21	27	26	26	26
Кількість компаній в яких питома вага вихідного перестраховування дорівнює 5%-50%	30	23	31	32	71	73	69	60	58
Частка даних компаній в аналізованій вибірці, %	50	46	62	64	71	63	63	64	64
Кількість компаній, в яких питома вага вихідного перестраховування менше 5%	0	0	4	0	8	11	12	10	8
Частка даних компаній в аналізованій вибірці, %	0	0	8	0	8	10	11	11	9

* – частка валових страхових премій зібраних досліджуваною кількістю компаній складає більше ніж 50%

Рис. Б.2. Загальна частка перестраховання в валових страхових преміях в Україні протягом 1996-2010 рр. (складено автором на основі 85-90, 128-130)

Рис. Б.3. Динаміка обсягу страхових премій, які припадають на перестраховання, та частки перестраховання у резидентів і нерезидентів протягом 1996-2010 рр. (складено автором на основі 85-90, 128-130)

Таблиця Б.2

Структура перестраховання ризиків у нерезидентів протягом 2003-2010 рр.

Країна	Рік							
	2003		2004		2005		2006	
	Обсяг премій, переданих нерезидентам		Обсяг премій, переданих нерезидентам		Обсяг премій, переданих нерезидентам		Обсяг премій, переданих нерезидентам	
	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%
Литва та Латвія	2388,3	75,2	1430,4	75,0	-	-	-	-
Росія	257,2	8,1	228,9	12,0	198,5	29,4	202,0	36,0
Великобританія	184,2	5,8	38,1	2,0	101,0	14,9	11,2	2,0
Німеччина	25,4	0,8	76,3	4,0	92,2	13,6	89,8	16,0
США	-	-	19,1	1,0	56,9	8,4	134,7	24,0
Польща	-	-	-	-	56,9	8,4	-	-
Франція	-	-	19,1	1,0	56,8	8,4	50,5	9,0
Австрія	-	-	-	-	48,4	7,2	28,1	5,0
Швейцарія	15,9	0,5	-	-	16,6	2,5	33,7	6,0
Казахстан	-	-	-	-	-	-	-	-
Бельгія	-	-	-	-	-	-	-	-
Йорданія	-	-	-	-	-	-	-	-
Інші	304,9	9,6	95,4	5,0	49,0	7,2	11,2	2,0
Всього	3175,9	100,0	1907,3	100,0	676,3	100,0	561,1	100,0

Продовж. табл. Б.2

Країна	Рік							
	2007		2008		2009		2010	
	Обсяг премій, переданих нерезидентам		Обсяг премій, переданих нерезидентам		Обсяг премій, переданих нерезидентам		Обсяг премій, переданих нерезидентам	
	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%
Литва та Латвія	-	-	-	-	-	-	-	-
Росія	153,9	20,0	148,8	14,3	136,4	12,4	172,2	17,4
Великобританія	261,6	34,0	339,2	32,7	369,2	33,4	298,0	30,1
Німеччина	123,1	16,0	218,9	21,1	172,4	15,6	110,7	11,2
США	61,6	8,0	27,6	2,7	25,1	2,3	19,4	2,0
Польща	-	-	23,3	2,2	18,5	1,7	13,8	1,4
Франція	30,8	4,0	43,5	4,2	67,8	6,1	53,0	5,3
Австрія	61,6	8,0	101,7	9,8	91,7	8,3	49,9	5,0
Швейцарія	23,1	3,0	31,2	3,0	98,5	8,9	121,4	12,2
Казахстан	-	-	29,4	2,8	20,6	1,9	7,8	0,8
Бельгія	-	-	19,4	1,9	21,7	2,0	20,7	2,1
Йорданія	-	-	-	-	-	-	21,5	2,2
Інші	53,9	7,0	54,9	5,3	82,1	7,4	102,8	10,4
Всього	769,5	100,0	1037,9	100,0	1104,0	100,0	991,2	100,0

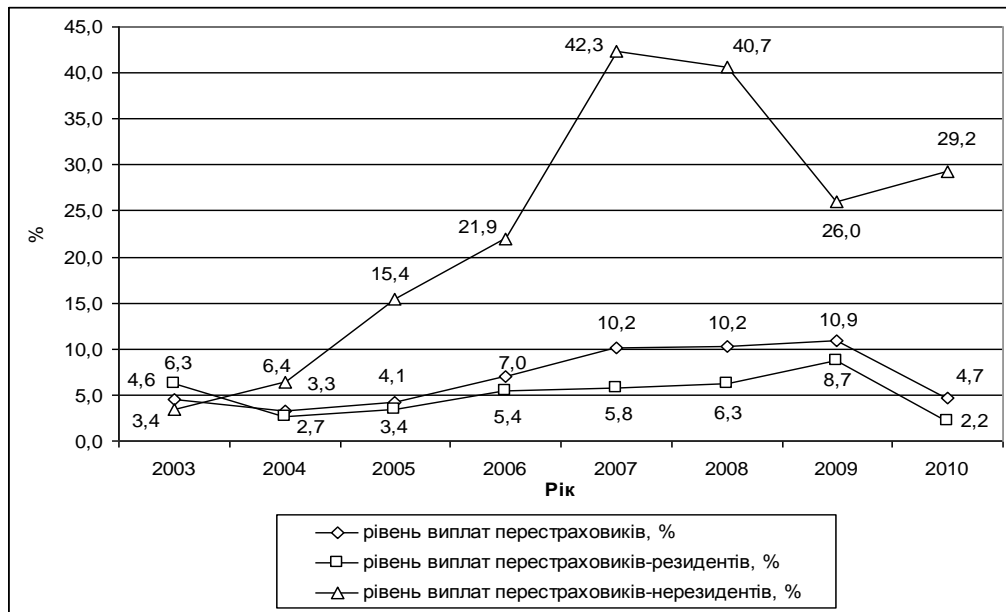

Рис. Б.4. Рівень виплат, здійснених перестраховиками резидентами та нерезидентами, протягом 2003-2010 рр. (складено автором на основі 85-90, 128-130)

Таблиця Б.3

Характеристика діяльності перестрахових брокерів у розрізі перестрахових платежів та страхових виплат в Україні протягом 2006-2010 рр.

Показники	Рік				
	2006	2007	2008	2009	2010
Перестрахові платежі (премії, внески), отримані перестраховиками резидентами та нерезидентами за договорами перестрахування, укладеними брокером на користь перестраховувальників, тис. грн.	151930,9	249942,0	263284,8	300255,7	228211,7
Частка в загальному обсязі премій, переданих в перестрахування, %	2,7	3,9	2,9	3,4	2,1
Перестраховики-резиденти, тис. грн.	75553,1	123259,1	84755,8	35432,7	12515,4
Частка в загальному обсязі премій переданих перестраховикам-резидентам, %	1,5	2,2	1,1	0,5	0,1
Перестраховики-нерезиденти, тис. грн.	76377,8	126682,9	178529,0	264823,0	215696,3
частка в загальному обсязі премій переданих перестраховикам-нерезидентам, %	13,6	16,5	17,2	24,0	21,8
Страхові виплати (відшкодування), компенсовані перестраховиками резидентами та нерезидентами за договорами перестрахування, укладеними брокером на користь перестраховувальників, тис. грн.	284,2	1028,5	20765,2	30772,0	84953,2
Частка в загальному обсязі страхових виплат, компенсованих перестраховиками, %	0,1	0,2	2,2	3,2	16,7
Перестраховики-резиденти, тис. грн.	8,8	0,0	128,9	369,4	162,1
Частка в загальному обсязі страхових виплат, компенсованих перестраховиками-резидентами, %	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1
Перестраховики-нерезиденти, тис. грн.	275,4	1028,5	20636,3	30402,6	84791,1
Частка в загальному обсязі страхових виплат, компенсованих перестраховикам-нерезидентами, %	0,2	0,3	4,9	10,6	29,3

Додаток В
Об'єкти ринку перестраховування в Україні

Таблиця В.1

Аналіз об'єктів (видів страхування, які перестраховуються) українського ринку перестраховування в 2003 р. [88]

Показники	Рік		
	2003		
	Частки страхових премій, які сплачуються пере- страховикам, тис. грн., у т. ч.:	перестраховикам- нерезидентам	перестраховикам- резидентам (внутрішнє перестраховування)
Всього з усіх видів страхування:	5416900,0	3175900,0	2241000,0
Види страхування інші, ніж страхування життя	5393000,0	3152000,0	2241000,0
Страхування життя	23900,0	23900,0	0,0
Всього з добровільних видів страхування (крім життя):	5244400,0	3065300,0	2179100,0
Добровільне майнове страхування	4854000,0	2746300,0	2107700,0
у т. ч. сплачено за фінансовими ризиками	3112300,0	1944700,0	1167600,0
Добровільне страхування відповідальності	300500,0	241800,0	58700,0
Добровільне особисте страхування	89900,0	77200,0	12700,0
Всього з недержавного обов'язкового страхування:	148600,0	86700,0	61900,0
Державне страхування	0,0	0,0	0,0

Таблиця В.2

Аналіз об'єктів (видів страхування, які перестраховуються) українського ринку перестраховування в 2004 р. [89]

Показники	Рік		
	2004		
	Частки страхових премій, які сплачуються пере- страховикам, тис. грн., у т. ч.:	перестраховикам- нерезидентам	перестраховикам- резидентам (внутрішнє перестраховування)

Всього з усіх видів страхування:	11674071,4	1907249,5	9766821,9
----------------------------------	------------	-----------	-----------

Державний вищий навчальний заклад
"УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ"

State Higher Educational Institution
"UKRAINIAN ACADEMY OF BANKING
OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE"

Продовж. табл. В.2

Види страхування інші, ніж страхування життя	11634054,7	1867278,7	9766776,0
Страхування життя	40016,7	39970,8	45,9
Всього з добровільних видів страхування (крім життя):	11480795,5	1788555,2	9692240,3
Добровільне майнове страхування	10252101,3	1544437,0	8707664,3
у т. ч. сплачено за фінансовими ризиками	6121560,1	991484,7	5130075,4
Добровільне страхування відповідальності	1196297,7	240183,2	956114,5
Добровільне особисте страхування	32396,5	3935,0	28461,5
Всього з недержавного обов'язкового страхування:	153259,2	78723,6	74535,6
Державне страхування	0,0	0,0	0,0

Таблиця В.3

Аналіз об'єктів (видів страхування, які перестраховуються) українського ринку перестраховування в 2005 р. [85]

Показники	Рік		
	2005		
	Частки страхових премій, які сплачуються пере- страховикам, тис. грн., у т. ч.:	перестраховикам- нерезидентам	перестраховикам- резидентам (внутрішнє перестраховування)
Всього з усіх видів страхування:	6046971,3	676307,2	5370664,2
Види страхування інші, ніж страхування життя	6001765,4	631143,9	5370621,6
Страхування життя	45205,9	45163,3	42,6
Всього з добровільних видів страхування (крім життя):	5808209,5	507940,0	5300269,5
Добровільне майнове страхування	5498945,5	471073,7	5027871,8
у т. ч. сплачено за фінансовими ризиками	2737949,7	2582635,6	155314,2
Добровільне страхування відповідальності	261393,4	33254,4	228138,9
Добровільне особисте страхування	47870,6	3611,8	44258,8
Всього з недержавного обов'язкового страхування:	193556,0	123203,9	70352,1
Державне страхування	0,0	0,0	0,0

Таблиця В.4

Аналіз об'єктів (видів страхування, які перестраховуються) українського ринку перестраховування в 2006 р. [86]

Показники	Рік		
	2006		
	Частки страхових премій, які сплачуються пере- страховикам, тис. грн., у т. ч.:	перестраховикам- нерезидентам	перестраховикам- резидентам (внутрішнє перестраховування)
Всього з усіх видів страхування:	5621621,1	561070,3	5060550,7
Види страхування інші, ніж страхування життя	5583896,7	523553,7	5060342,9
Страхування життя	37724,4	37516,6	207,8
Всього з добровільних видів страхування (крім життя):	5416466,8	438285,8	4978181,1
Добровільне майнове страхування	5121506,7	392948,1	4728558,6
у т. ч. сплачено за фінансовими ризиками	1976253,0	24795,9	1951457,1
Добровільне страхування відповідальності	249216,6	41248,2	207968,4
Добровільне особисте страхування	45743,6	4089,4	41654,1
Всього з недержавного обов'язкового страхування:	167429,8	85268,0	82161,9
Державне страхування	0,0	0,0	0,0

Таблиця В.5

Аналіз об'єктів (видів страхування, які перестраховуються) українського ринку перестраховування в 2007 р. [90]

Показники	Рік		
	2007		
	Частки страхових премій, які сплачуються пере- страховикам, тис. грн., у т. ч.:	перестраховикам- нерезидентам	перестраховикам- резидентам (внутрішнє перестраховування)
Всього з усіх видів страхування:	6423957,2	769515,2	5654441,9
Види страхування інші, ніж страхування життя	6381860,1	727873,9	5653986,1

Страховання життя	42097,1	41641,3	455,8
-------------------	---------	---------	-------

Продовж. табл. В.5

Всього з добровільних видів страхування (крім життя):	6152177,4	604926,2	5547251,2
Добровільне майнове страхування	5742901,3	525447,8	5217453,5
у т. ч. сплачено за фінансовими ризиками	2192692,4	52674,2	2140018,2
Добровільне страхування відповідальності	305501,0	71588,9	233912,1
Добровільне особисте страхування	103775,1	7889,4	95885,6
Всього з недержавного обов'язкового страхування:	229682,7	122947,8	106734,9
Державне страхування	0,0	0,0	0,0

Таблиця В.6

Аналіз об'єктів (видів страхування, які перестраховуються) українського ринку перестраховання в 2008 р. [128, 34]

Показники	Рік		
	2008		
	Частки страхових премій, які сплачуються перестраховикам, тис. грн., у т. ч.:	перестраховикам-нерезидентам	перестраховикам-резидентам (внутрішнє перестраховання)
Всього з усіх видів страхування:	9064608,2	1037829,6	8026778,6
Види страхування інші, ніж страхування життя	9005541,0	979059,8	8026481,2
Страховання життя	59067,2	58769,8	297,4
Всього з добровільних видів страхування (крім життя):	8739641,4	834359,1	7905282,3
Добровільне майнове страхування	7993961,9	681282,3	7312679,6
у т. ч. сплачено за фінансовими ризиками	2365613,1	55729,6	2309883,6
Добровільне страхування відповідальності	639134,3	136026,8	503107,5
Добровільне особисте страхування	106545,1	17049,9	89495,2
Всього з недержавного обов'язкового страхування:	265899,6	144700,7	121198,9
Державне страхування	0,0	0,0	0,0

Таблиця В.7

Аналіз об'єктів (видів страхування, які перестраховуються) українського ринку перестраховування в 2009 р. [129]

Показники	Рік		
	2009		
	Частки страхових премій, які сплачуються пере- страховикам, тис. грн., у т. ч.:	перестраховикам- нерезидентам	перестраховикам- резидентам (внутрішнє перестраховування)
Всього з усіх видів страхування:	8888405,3	1133260,3	7755144,9
Види страхування інші, ніж страхування життя	8844078,7	1089376,6	7754702,1
Страхування життя	44326,5	43883,7	442,8
Всього з добровільних видів страхування (крім життя):	8403584,4	889723,1	7513861,3
Добровільне майнове страхування	7593846,6	723505,6	6870341,0
у т. ч. сплачено за фінансовими ризиками	1624137,0	41496,2	1582640,7
Добровільне страхування відповідальності	656308,4	145506,9	510801,5
Добровільне особисте страхування	153429,4	20710,6	132718,8
Всього з недержавного обов'язкового страхування:	440494,3	199653,5	240840,8
Державне страхування	0,0	0,0	0,0

Таблиця В.8

Аналіз об'єктів (видів страхування, які перестраховуються) українського ринку перестраховування в 2010 р. [130]

Показники	Рік		
	2010		
	Частки страхових премій, які сплачуються пере- страховикам, тис. грн., у т. ч.:	перестраховикам- нерезидентам	перестраховикам- резидентам (внутрішнє перестраховування)
Всього з усіх видів страхування:	10745242,1	1036797,2	9708444,9
Види страхування інші, ніж страхування життя	10706146,5	998225,8	9707920,7

Страховання життя	39095,6	38571,5	524,1
-------------------	---------	---------	-------

Державний вищий навчальний заклад
"УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ"

State Higher Educational Institution
"UKRAINIAN ACADEMY OF BANKING
OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE"

Продовж. табл. В.8

Всього з добровільних видів страхування (крім життя):	10325807,3	774904,5	9550902,8
Добровільне майнове страхування	9539928,3	654696,5	8885231,8
у т. ч. сплачено за фінансовими ризиками	213996,0	95396,4	118599,6
Добровільне страхування відповідальності	594335,2	95786,1	498549,1
Добровільне особисте страхування	191543,8	24421,9	167121,9
Всього з недержавного обов'язкового страхування:	380339,2	223321,2	157018,0
Державне страхування	0,0	0,0	0,0

Таблиця В.9

Аналіз видів страхування, перестраховання за якими було здійснено за участю брокерів в 2006 р. [35]

Показник	Рік					
	2006					
	Добровільне страхування				Обов'язкове страхування	Всього
життя	особисте	майнове	відповідальності			
Перестрахові платежі (премії, внески), отримані перестраховиками резидентами та нерезидентами за договорами перестраховання, укладеними брокером на користь перестраховальників, тис. грн., у т. ч.:	0,0	7935,6	88566,4	17211,1	38217,7	151930,9
сплачені резидентами, тис. грн.	0,00	1309,29	66008,58	6823,78	1411,48	75553,11
сплачені нерезидентами, тис. грн.	0,00	6626,31	22557,85	10387,35	36806,25	76377,76
Страхові виплати (відшкодування), компенсовані перестраховиками резидентами та нерезидентами за договорами перестраховання, укладеними брокером на користь перестраховальників, тис. грн., у т. ч.:	0,0	0,0	284,2	0,0	0,0	284,2
сплачені резидентами, тис. грн.	0,00	0,00	8,80	0,00	0,00	8,80
сплачені нерезидентами, тис. грн.	0,00	0,00	275,40	0,00	0,00	275,40
Сума винагороди за надання посередницьких послуг у перестрахованні, отриманих брокером від перестраховальників, тис. грн., у т. ч.:	101,0	820,3	1896,4	1378,1	732,6	4928,5

сплачені резидентами, тис. грн.	101,00	803,56	1874,97	1356,77	729,50	4865,80
---------------------------------	--------	--------	---------	---------	--------	---------

Державний вищий навчальний заклад
"УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ"

State Higher Educational Institution
"UKRAINIAN ACADEMY OF BANKING
OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE"

Продовж. табл. В.9

сплачені нерезидентами, тис. грн.	0,00	16,78	21,47	21,37	3,10	62,72
Кількість договорів перестраховання, укладених брокером із перестраховиками резидентами та нерезидентами на користь перестраховальників, од, у т. ч.:	0	19	818	85	110	1033
з резидентами, од.	0	12	793	69	66	941
з нерезидентами, од.	0	7	25	16	44	92

Таблиця В.10

Аналіз видів страхування, перестраховання за якими було здійснено за участю брокерів в 2007 р. [35]

Показник	Рік					
	2007					
	Добровільне страхування				Обов'язкове страхування	Усього
життя	особисте	майнове	відповідальності			
Перестрахові платежі (премії, внески), отримані перестраховиками резидентами та нерезидентами за договорами перестраховання, укладеними брокером на користь перестраховальників, тис. грн., у т. ч.:	0,0	4848,7	139593,0	75916,8	29583,5	249942,0
сплачені резидентами, тис. грн.	0,00	4362,30	92263,20	26308,80	324,80	123259,10
сплачені нерезидентами, тис. грн.	0,00	486,40	47329,80	49608,00	29258,70	126682,90
Страхові виплати (відшкодування), компенсовані перестраховиками резидентами та нерезидентами за договорами перестраховання, укладеними брокером на користь перестраховальників, тис. грн., у т. ч.:	0,0	0,0	1028,5	0,0	0,0	1028,5
сплачені резидентами, тис. грн.	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
сплачені нерезидентами, тис. грн.	0,00	0,00	1028,50	0,00	0,00	1028,50
Сума винагороди за надання посередницьких послуг у перестрахованні, отриманих брокером від перестраховальників, тис. грн., у т. ч.:	0,0	24,6	4181,3	2703,2	933,6	7842,8
сплачені резидентами, тис. грн.	0,00	24,60	4181,34	2703,02	933,10	7842,06

сплачені нерезидентами, тис. грн.	0,00	0,00	0,00	0,20	0,50	0,70
-----------------------------------	------	------	------	------	------	------

Державний вищий навчальний заклад
"УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ"

State Higher Educational Institution
"UKRAINIAN ACADEMY OF BANKING
OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE"

Продовж. табл. В.10

Кількість договорів перестраховання, укладених брокером із перестраховиками резидентами та нерезидентами на користь перестраховальників, од, у т. ч.:	0	22	672	77	11	782
з резидентами, од.	0	22	671	74	3	770
з нерезидентами, од.	0	0	1	3	8	12

Таблиця В.11

Аналіз видів страхування, перестраховання за якими було здійснено за участю брокерів в 2008 р. [35]

Показник	Рік					
	2008					
	Добровільне страхування				Обов'язкове страхування	Всього
життя	особисте	майнове	відповідальності			
Перестрахові платежі (премії, внески), отримані перестраховиками резидентами та нерезидентами за договорами перестраховання, укладеними брокером на користь перестраховальників, тис. грн., у т. ч.:						
сплачені резидентами, тис. грн.	1509,4	1018,7	171332,6	42120,2	47303,9	263284,8
сплачені нерезидентами, тис. грн.	0,0	51,4	71055,8	12554,5	1094,1	84755,8
Страхові виплати (відшкодування), компенсовані перестраховиками резидентами та нерезидентами за договорами перестраховання, укладеними брокером на користь перестраховальників, тис. грн., у т. ч.:	1509,4	967,3	100276,8	29565,7	46209,8	178529,0
сплачені резидентами, тис. грн.	0,0	0,0	18568,9	259,8	1936,5	20765,2
сплачені нерезидентами, тис. грн.	0,0	0,0	128,9	0,0	0,0	128,9
Сума винагороди за надання посередницьких послуг у перестрахованні, отриманих брокером від перестраховальників, тис. грн., у т. ч.:	0,0	0,0	18440,0	259,8	1936,5	20636,3
сплачені резидентами, тис. грн.	130,6	58,8	4923,6	1314,5	2804,9	9232,4
сплачені нерезидентами, тис. грн.	0,0	23,0	711,0	94,9	162,1	991,0
сплачені нерезидентами, тис. грн.	130,6	35,8	4212,6	1219,6	2642,8	8241,4

Продовж. табл. В.11

Кількість договорів перестраховання, укладених брокером із перестраховиками резидентами та нерезидентами на користь перестраховальників, од, у т. ч.:	1	34	745	54	40	874
з резидентами, од.	0	15	607	16	8	646
з нерезидентами, од.	1	19	138	38	32	228

Таблиця В.12

Аналіз видів страхування, перестраховання за якими було здійснено за участю брокерів в 2009 р. [36]

Показник	Рік					
	2009					
	Добровільне страхування				Обов'язкове страхування	Всього
життя	особисте	майнове	відповідальності			
Перестрахові платежі (премії, внески), отримані перестраховиками резидентами та нерезидентами за договорами перестраховання, укладеними брокером на користь перестраховальників, тис. грн., у т. ч.:	0,0	775,6	136561,5	70962,3	91956,3	300255,7
сплачені резидентами, тис. грн.	0,0	1,6	32953,9	968,5	1508,7	35432,7
сплачені нерезидентами, тис. грн.	0,0	774,0	103607,6	69993,8	90447,6	264823,0
Страхові виплати, компенсовані перестраховиками резидентами та нерезидентами за договорами перестраховання, укладеними брокером на користь перестраховальників, тис. грн., у т. ч.:	0,0	0,0	24218,6	122,0	6062,0	30402,6
сплачені резидентами, тис. грн.	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
сплачені нерезидентами, тис. грн.	0,0	0,0	24218,6	122,0	6062,0	30402,6
Сума винагороди, отриманих брокером від перестраховальників, тис. грн., у т. ч.:	0,0	46,6	6823,3	1279,2	3843,7	11992,8
сплачені резидентами, тис. грн.	0,0	0,2	626,1	40,5	67,6	734,4
сплачені нерезидентами, тис. грн.	0,0	46,4	6197,2	1238,7	3776,1	11258,4
Кількість договорів перестраховання, укладених бро-	0	12	347	81	56	496

кером із перестраховиками резидентами та нерезидентами на користь перестраховальників, од, у т. ч.:						
---	--	--	--	--	--	--

Державний вищий навчальний заклад
"УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ"

State Higher Educational Institution
"UKRAINIAN ACADEMY OF BANKING
OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE"

Продовж. табл. В.12

з резидентами, од.	0	2	153	14	7	176
з нерезидентами, од.	0	10	194	67	49	320

Таблиця В.13

Аналіз видів страхування, перестраховання за якими було здійснено за участю брокерів в 2010 р. [37]

Показник	Рік					
	2010					
	Добровільне страхування				Обов'язкове страхування	Всього
життя	особисте	майнове	відповідальності			
Перестрахові платежі (премії, внески), отримані перестраховиками резидентами та нерезидентами за договорами перестраховання, укладеними брокером на користь перестраховальників, тис. грн., у т. ч.:	0,0	512,3	90372,9	16827,7	120498,8	228211,7
сплачені резидентами, тис. грн.	0,0	0,0	10415,1	1874,7	225,6	12515,4
сплачені нерезидентами, тис. грн.	0,0	512,3	79957,8	14953,0	120273,2	215696,3
Страхові виплати (відшкодування), компенсовані перестраховиками резидентами та нерезидентами за договорами перестраховання, укладеними брокером на користь перестраховальників, тис. грн., у т. ч.:	0,0	0,0	79188,7	59,3	5705,2	84953,2
сплачені резидентами, тис. грн.	0,0	0,0	162,1	0,0	0,0	162,1
сплачені нерезидентами, тис. грн.	0,0	0,0	79026,6	59,3	5705,2	84791,1
Сума винагороди, отриманих брокером від перестраховальників, тис. грн., у т. ч.:	0,0	19,5	6325,0	1294,0	2381,5	10020,0
сплачені резидентами, тис. грн.	0,0	0,0	851,3	63,7	158,2	1073,2
сплачені нерезидентами, тис. грн.	0,0	19,5	5473,7	1230,3	2223,3	8946,8
Кількість договорів перестраховання, укладених брокером із перестраховиками резидентами та нерезидентами на користь перестраховальників, од, у т. ч.:	0	8	334	79	39	460
з резидентами, од.	0	0	163	14	0	177

з нерезидентами, од.	0	8	171	65	39	283
----------------------	---	---	-----	----	----	-----

Державний вищий навчальний заклад
"УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ"

State Higher Educational Institution
"UKRAINIAN ACADEMY OF BANKING
OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE"

Додаток Д

Допоміжні розрахунки до визначення вартості договору перестраховання

Ймовірність того, що в t -й період часу буде прийняте рішення про укладанні договору перестраховання (p_t), розраховується за наступною формулою:

$$p_t = C_{T_r}^t \cdot \sum_{k=0}^{t-1} (-1)^k \cdot C_t^k \cdot \left(\frac{t-k}{T_r}\right)^{T_r}, \quad (1)$$

де T_r – період дії договорів перестраховання;

t – період часу прийняття рішення про застосування перестрахових операцій з метою оптимізації структури страхового портфелю;

$p_B(H_1)$ – імовірність того, що уклавши договір перестраховання, страхова компанія сформує збалансований страховий портфель і, відповідно, отримає прибуток, що характеризується вектором B ;

$k = 0 \div (t-1)$ – період часу до подальшого моменту відносно прийняття рішення про застосування перестрахових операцій.

$C_{T_r}^t, C_t^k$ – число поєднань із T_r елементів по t елементів (відповідно із t елементів по k елементів);

Розрахунок ймовірності того, що уклавши договір перестраховання страхова компанія сформує збалансований страховий портфель і, відповідно, отримає прибуток, що характеризується вектором B , проводиться наступним чином:

$$p_B(H_1) = \frac{1}{1 + e^{\{\lambda_0 + L\}}},$$

$$L = \sum_{k=1}^n \lambda_k b_k,$$

(2)

$$\lambda_k = \ln\left(\frac{b_k(1-g_k)}{g_k(1-b_k)}\right), k = 1, \dots, n,$$

$$\lambda_0 = \ln\left(\frac{p(H_2)}{p(H_1)}\right) + \sum_{k=1}^n \ln\left(\frac{1-b_k}{1-g_k}\right),$$

$$g_k = \frac{\sum_k B_k}{n}, \quad (3)$$

$$b_k = 1 - g_k.$$

де L – інтегральний показником (зважена сума) бінарних характеристик B ;

λ_0, λ_k – параметри, які визначаються, відповідно, до наведених формул;

b_k – ймовірність події $B_k = 0$, тобто отримання за k -м показником характеристики рівня збалансованого портфеля, для якого значення бінарного показника дорівнює нулю;

g_k – ймовірність події $B_k = 1$, тобто отримання за k -м показником характеристики рівня збалансованого портфеля, для якого значення бінарного показника дорівнює одиниці;

$p(H_2)$ – апіорна ймовірність того, що розглянутий страховий портфель має незбалансовану структуру;

$B = (B_1, B_2, \dots, B_n)$ – набір бінарних характеристик, де B_i приймають значення 1, якщо відповідний показник відповідає вимогам щодо рівня збалансованості портфеля, і 0 – в протилежному випадку;

b_i – ймовірність події $B_i=1$, для збалансованого страхового портфеля, а g_i – для незбалансованого страхового портфеля.

Таблиця Д.1

Математична постановка задачі диверсифікації структури страхового портфелю в залежності від певної інформаційної ситуації (форми, способу дії перестраховування та виду страхування, який перестраховується)

Цільова функція	
$\sigma^2 = \frac{\sum_i (z_i - \bar{z})^2 x_i + \sum_i (z_i - \bar{z})^2 y_i}{\sum_i x_i + \sum_i y_i} \rightarrow \min$	
Система обмежень	
Перша інформаційна ситуація: облігаторне, пасивне, ризикове страхування.	Друга інформаційна ситуація: облігаторне, пасивне, лайфове страхування.
$\frac{1}{2} \max_k \left[\min \left\{ \begin{array}{l} A_k - N_{Ak} - Z_k - h_{11}(S_k - h_{12} \sum_i x_i); \\ A_k - N_{Ak} - Z_k - h_{21}(B_k - h_{22} \sum_{j=1}^l B_{pj}) \end{array} \right\} \right] > 0$ $\sqrt{\frac{\sum_i (p_i - \bar{p})^2 x_i + \sum_i (p_i - \bar{p})^2 y_i}{\bar{p}^2 \left(\sum_i x_i + \sum_i y_i \right)^2}} \leq 0,33$ $\sum_i x_i + \sum_i y_i = 1$ $\frac{\sum_i p_i x_i + \sum_i p_i y_i}{\sum_i x_i + \sum_i y_i} \leq 0,5$ $(p_B(H_1) \cdot (B_p + T) - p_t \cdot (S_p + V_{br})) \cdot e^{-rt} \leq MP$ $\sum_i (\chi_{pi} + z_{pi} - g_i)^{K_i} \sum_i (\chi_{pi} + z_{pi} - \omega_i - g_i)^{1-K_i} \leq MD$	$\frac{1}{2} \max_k [A_k - bN_{Ak} - cZ_k - qM_k] > 0$ $\sqrt{\frac{\sum_i (p_i - \bar{p})^2 x_i + \sum_i (p_i - \bar{p})^2 y_i}{\bar{p}^2 \left(\sum_i x_i + \sum_i y_i \right)^2}} \leq 0,33$ $\sum_i x_i + \sum_i y_i = 1$ $\frac{\sum_i p_i x_i + \sum_i p_i y_i}{\sum_i x_i + \sum_i y_i} \leq 0,5$ $(p_B(H_1) \cdot (B_p + T) - p_t \cdot (S_p + V_{br})) \cdot e^{-rt} \leq MP$ $\sum_i (\chi_{pi} + z_{pi} - g_i)^{K_i} \sum_i (\chi_{pi} + z_{pi} - \omega_i - g_i)^{1-K_i} \leq MD$
Третя інформаційна ситуація: облігаторне, активне, ризикове страхування	Четверта інформаційна ситуація: облігаторне, активне, лайфове страхування.
$\frac{1}{2} \max_k \left[\min \left\{ \begin{array}{l} A_k - N_{Ak} - Z_k - h_{11}(S_k - h_{12} \sum_{i=1}^k S_{pi}); \\ A_k - N_{Ak} - Z_k - h_{21}(B_k - h_{22} \sum_{j=1}^l B_{pj}) \end{array} \right\} \right] > 0$ $\sqrt{\frac{\sum_i (p_i - \bar{p})^2 x_i + \sum_i (p_i - \bar{p})^2 y_i}{\bar{p}^2 \left(\sum_i x_i + \sum_i y_i \right)^2}} \leq 0,33$ $\sum_i x_i + \sum_i y_i = 1$ $\frac{\sum_i p_i x_i + \sum_i p_i y_i}{\sum_i x_i + \sum_i y_i} \leq 0,5$ $(p_B(H_1) \cdot I_p - p_t \cdot (I_e + T + V_{br})) \cdot e^{-rt} \leq MA$ $\sum_i (\chi_{ai} + z_{ai} - g_i)^{K_i} \sum_i (\chi_{ai} + z_{ai} - \omega_i - g_i)^{1-K_i} \leq MD$	$\frac{1}{2} \max_k [A_k - bN_{Ak} - cZ_k - qM_k] > 0$ $\sqrt{\frac{\sum_i (p_i - \bar{p})^2 x_i + \sum_i (p_i - \bar{p})^2 y_i}{\bar{p}^2 \left(\sum_i x_i + \sum_i y_i \right)^2}} \leq 0,33$ $\sum_i x_i + \sum_i y_i = 1$ $\frac{\sum_i p_i x_i + \sum_i p_i y_i}{\sum_i x_i + \sum_i y_i} \leq 0,5$ $(p_B(H_1) \cdot I_p - p_t \cdot (I_e + T + V_{br})) \cdot e^{-rt} \leq MA$ $\sum_i (\chi_{ai} + z_{ai} - g_i)^{K_i} \sum_i (\chi_{ai} + z_{ai} - \omega_i - g_i)^{1-K_i} \leq MD$

Продовж. табл. Д.1

<p>П'ята інформаційна ситуація: факультативне, пасивне, ризикове страхування.</p> $\left\{ \frac{1}{2} \max_k \left[\min \left\{ \begin{array}{l} A_k - N_{Ak} - Z_k - h_{11}(S_k - h_{12} \sum_{i=1}^k S_{pik}); \\ A_k - N_{Ak} - Z_k - h_{21}(B_k - h_{22} \sum_{j=1}^l B_{pjk}) \end{array} \right\} \right] > 0 \right.$ $\left. \begin{array}{l} \sqrt{\frac{\sum_i (p_i - \bar{p})^2 x_i + \sum_i (p_i - \bar{p})^2 y_i}{\bar{p}^2 \left(\sum_i x_i + \sum_i y_i \right)^2}} \leq 0,33 \\ \sum_i x_i + \sum_i y_i = 1 \\ \frac{\sum_i p_i x_i + \sum_i p_i y_i}{\sum_i x_i + \sum_i y_i} \leq 0,5 \\ C_i \leq MP \\ \sum_i (\chi_{pi} + z_{pi} - g_i)^{K_i} \sum_i (\chi_{pi} + z_{pi} - \omega_i - g_i)^{1-K_i} \leq MD \end{array} \right\}$	<p>Шоста інформаційна ситуація: факультативне, пасивне, лайфове страхування.</p> $\left\{ \frac{1}{2} \max_k [A_k - bN_{Ak} - cZ_k - qM_k] > 0 \right.$ $\left. \begin{array}{l} \sqrt{\frac{\sum_i (p_i - \bar{p})^2 x_i + \sum_i (p_i - \bar{p})^2 y_i}{\bar{p}^2 \left(\sum_i x_i + \sum_i y_i \right)^2}} \leq 0,33 \\ \sum_i x_i + \sum_i y_i = 1 \\ \frac{\sum_i p_i x_i + \sum_i p_i y_i}{\sum_i x_i + \sum_i y_i} \leq 0,5 \\ C_i \leq MP \\ \sum_i (\chi_{pi} + z_{pi} - g_i)^{K_i} \sum_i (\chi_{pi} + z_{pi} - \omega_i - g_i)^{1-K_i} \leq MD \end{array} \right\}$
<p>Сьома інформаційна ситуація: факультативне, активне, ризикове страхування.</p> $\left\{ \frac{1}{2} \max_k \left[\min \left\{ \begin{array}{l} A_k - N_{Ak} - Z_k - h_{11}(S_k - h_{12} \sum_{i=1}^k S_{pik}); \\ A_k - N_{Ak} - Z_k - h_{21}(B_k - h_{22} \sum_{j=1}^l B_{pjk}) \end{array} \right\} \right] > 0 \right.$ $\left. \begin{array}{l} \sqrt{\frac{\sum_i (p_i - \bar{p})^2 x_i + \sum_i (p_i - \bar{p})^2 y_i}{\bar{p}^2 \left(\sum_i x_i + \sum_i y_i \right)^2}} \leq 0,33 \\ \sum_i x_i + \sum_i y_i = 1 \\ \frac{\sum_i p_i x_i + \sum_i p_i y_i}{\sum_i x_i + \sum_i y_i} \leq 0,5 \\ C_i \leq MA \\ \sum_i (\chi_{ai} + z_{ai} - g_i)^{K_i} \sum_i (\chi_{ai} + z_{ai} - \omega_i - g_i)^{1-K_i} \leq MD \end{array} \right\}$	<p>Восьма інформаційна ситуація: факультативне, активне, лайфове страхування.</p> $\left\{ \frac{1}{2} \max_k [A_k - bN_{Ak} - cZ_k - qM_k] > 0 \right.$ $\left. \begin{array}{l} \sqrt{\frac{\sum_i (p_i - \bar{p})^2 x_i + \sum_i (p_i - \bar{p})^2 y_i}{\bar{p}^2 \left(\sum_i x_i + \sum_i y_i \right)^2}} \leq 0,33 \\ \sum_i x_i + \sum_i y_i = 1 \\ \frac{\sum_i p_i x_i + \sum_i p_i y_i}{\sum_i x_i + \sum_i y_i} \leq 0,5 \\ C_i \leq MA \\ \sum_i (\chi_{ai} + z_{ai} - g_i)^{K_i} \sum_i (\chi_{ai} + z_{ai} - \omega_i - g_i)^{1-K_i} \leq MD \end{array} \right\}$

Умовні позначення: k – період складання страховою компанією фінансової звітності; V – коефіцієнт варіації; $i, i = 1 \div n$ – вид страхування; p_i – імовірність настання страхових випадків за i -м видом страхування; $\bar{p}$ – середня імовірність настання страхових випадків в цілому за страховим портфелем; $x_i, i = 1 \div n$ ($x_i = S_p$) – частина страхових премій, які необхідно передати у перестраховання, за i -м видом страхування; $y_i, i = 1 \div n$ – частка i -х видів страхування, які необхідно додатково залучити за допомогою активного (вхідного) перестраховання; z_p – вартість договору при пасивному перестрахованні; $p_B(H_1)$ – імовірність того, що уклавши договір перестраховання, страхова компанія сформує збалансований страховий портфель і відповідно отримає прибуток; T – тантьєма; p_t – імовірність того, що в t -й період часу буде прийнято рішення про укладання договору перестраховання; V_{br} – комісія, сплачена брокерам за надання послуг щодо укладання договору перестраховання; e – число, яке є основою натурального логарифму (приблизне значення 2,71828); r – безризикова ставка дохідності; t – період часу прийняття рішення про укладання договору перестраховання; z_a – вартість договору при активному перестрахованні; I_p – страхові премії, отримані при перестрахованні; I_e – страхові виплати за укладеними перестрахованими договорами; D – рівень дохідності портфеля страхової компанії; $\chi_{pi}, i = 1 \div n$ – частина страхових премій, за i -м видом страхування, в розрізі яких було здійснено пасивне перестраховання; $\chi_{ai}, i = 1 \div n$ – частина страхових премій, за i -м видом страхування, в розрізі яких було здійснено активне перестраховання; g_i – витрати на ведення страхової справи (організаційні, аквізаційні, інкасаційні, ліквідаційні, управлінські); ω_i – частина страхових виплат, яку страхова компанія виплачує самостійно в розрізі власного утримання; $K_i (i = 1 \div n)$ – індикатор настання страхового випадку (1 – якщо страховий випадок не відбувся; 0 – якщо страховий випадок відбувся); C_i – розмір тарифної ставки, як частка до обсягу страхової суми за i -м видом страхування; $MP (MA, MD)$ – математичне сподівання вартості договору при пасивному перестрахованні (при активному перестрахованні, рівня дохідності страхового портфеля).

